

Olduğu Gibi

Güler Yücel

Olduğu Gibi

Güler Yücel

"Olduğu Gibi... Güler Yücel Başarı Hikayeleri - 1

Yayına Hazırlayan
Kurtuluş Karaşın

Editörler
Cemile Sertkaya
Deniz Kesmez
Dilek Kuş
Kurtuluş Karaşın

Katkı Verenler
Carel Zwollo
Çiğdem Harrison
Fulya Cansen
Ercan Eroğlu
Ertan Karabıyık
Yasemin Dut

Tasarım
Kurtuluş Karaşın

Baskı ve Cilt
Golden Medya Matbaacılık

ISBN: 978-605-83062-5-7

1. Baskı, 1000 Adet, İstanbul-Aralık 2017

Kalkınma Atölyesi, 2017

 Bu yayın bir kamu malıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amaçlı alıntılar yapılabilir, elektronik olarak dağıtılabilir, Kalkınma Atölyesi'nden izin alınarak basılabilir, çoğaltılabilir, yaygınlaştırılabilir.

TÜRKİYE **BANKASI**
Kültür Yayınları

Bu kitap İşkültür'ün maddi desteğiyle basılmıştır.

**KALKINMA
ATÖLYESİ**

Bilim, Kültür, Eğitim, Araştırma, Uygulama,
Üretim ve İşletme Kooperatifi

Çankaya Mah. Üsküp Cad. Erim İşhanı No:16/14-1 Çankaya-Ankara

 www.kalkinmaatolyesi.org

 /kalkinmaatolyesi

 /kalkinmaatolyesi

Tel: +90 (541) 457 31 90

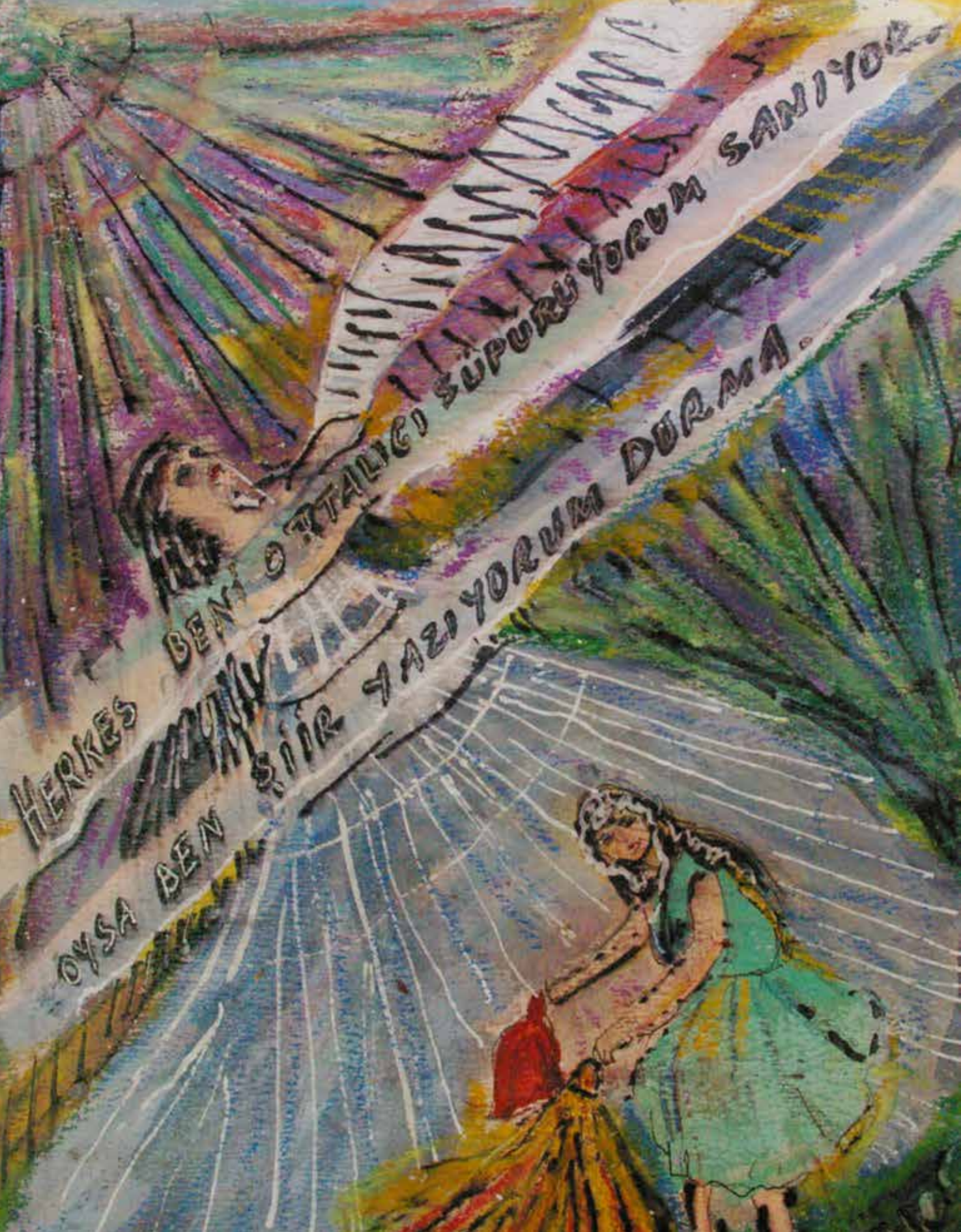
info@kalkinmaatolyesi.org

Herkes
beni
ortalığı
süpürüyorum
sanıyor,
oysa
ben
şiiir
yazıyorum...

İÇİNDEKİLER

Yıl 1935 / Dünya'ya gözlerimi açtım, Fatih'te bir Boşnak mahallesinde...	17
Kınalıada'ya gelivermişiz...	27
Ankara'da Hasan Âli Yücel'in evinde "gelin" olarak buldum kendimi...	45
Türkiye'ye dönüş...	61
Datça'ya...	89
Soğuk, sıcak, renkli, gri, sesli ve sessizlikleriyle yolculuklara düştüm...	141
Dönmüşüm tekrar Datça'ya. Dulavrat damında, doğanın bir parçası olmaya...	153

HERKES BENİ ÖTTALICI SÜPÜR YORUM SANIYOR.

OYSA BEN ŞİİR YAZI YORUM DURAM.

EDİTÖRDEN...

Kadın yıllarca yaşadığı o evi terk etmek istemiyordu. O evi de güç bela kurmuştu zaten. Şimdi, telefonda bir ses “*hayatının sonuna kadar yaşayacağın bir ev aldım sana*” diyordu “*hiç çıkmayacağın...*”. Ev kurmaktan yorulmuştu kadın, kaç kez taşındığını bile hatırlamıyordu. Kah, kiracı olduğu için çıkarılmış, kah çocukların geleceği için taşınmıştı. O evden diğer eve, sayısını hatırlayamadığı kadar mekan değiştirmişti. Bazen evini sırtında taşımak, kaplumbağa olmak isterdi...

Çok dolaşmışlardı o güne kadar. İstanbul, Ankara, Londra, Paris, Marmaris... Tekrar İstanbul. Nasıl bırakırdı yaşadıklarını, anılarını... Her insan gibi düzen kurmaktan mı yanaydı. Tam da bu düzenin hayatın sonuna kadar süreceğini düşündüğü bir anda, bir çomak mı sokulmuştu yine hayallerine...

Gitmek artık zor geliyordu, ama merak da ediyordu. Şehir yaşamı da boğmuştu onu. Teknolojinin gündelik hayata getirdiği hız ve tüketime yönelik bir yaşam içinde kaybolacağını fark etmişti. Son göçüm Datça’ya olsun dedi.

Zaten hayat tasarlamaktı onun için. Onun tasarladığı hayat, doğanın içinde yaşamak ve onunla bütünleşmekti. Kendini bulmak için gidiyordu belki de Datça’ya. Doğaya yaklaşmak için.

Bütün üstündeki fazlalıkları, eşyaları attı. Kolay ve sade bir yaşam istedi. Ne kadar fazla şey taşımış. Hala da taşıyor mu acaba.

Bitmek bilmez uzun bir yolculuktu. Otobüsün dönemeçlerinden her an uçuruma düşecekmiş gibi gittiği oldukça dolambaçlı bir yoldu geldiği yol. Bir tarafı uçurum, bir tarafı sarp kayalar. Kayalarda

envai çeşit bitki; daşayları, karabaşlar, mersinler, sandal ağaçları, papatyalar...

*“Kökün o kadar sağlam mı ki,
Papatya ?...
Taht kurmuşsun en sarp kayanın başına...
Neden öyle tir-tir titriyorsun
En tıfil esintiyle...
Papatya salına salına eğilip kulağıma,
Sen bakma benim böyle salındığıma
Bu benim bahar günlerimdir,
O dem gelip geçtiğinde...
Köküm öyle sağlam ki derin kayalarda...”*

Bir dağ köyüydü geldiği yer. Engebeli bir yer. Yolları taş döşeli, çoğu terk edilmiş izlenimi veren taş evler. Büyük harflerle yazılmış “HOŞ GELDİNİZ” yazılı levhayı okudu. “Hoş bulduk” dedi ve levhanın bulunduğu mekana girdi.

Bir köy kahvesiydi. İleride buranın da betonlaşacağını gösteren beton duvarlarla örülüydü. Masadan masaya yüksek sesle konuşan insanlar vardı. “Neden köylüler yüksek sesle konuşuyorlar ki?” diye sordu kendine. “Herhalde uzak mesafelerde yaşadıkları için olsa gerek...” Daha önce çalıştığı çocuk yuvalarında, köy kökenli olan öğretmenlerin yüksek sesle konuştuklarını hatırladı... Çocukların alçak sesleri de işittiklerini onlara öğretmek için ne kadar uğraştığını düşündü.

Kekik kokuyordu kahve. Kahvenin bir tarafına kargılar yığılmıştı. Köpekler masaların arasında dolaşüyor, yukarılardan da kırlangıçlar kahvenin içine gelip gidiyorlardı. “Kırlangıçlar her sene aynı yuvaya mı geliyorlar?” diye sordu kadın kahveciye. “Bak” dedi kahveci. “Erkek kırlangıçlar gelir önce, yuvayı yapar. Sonra dişi kırlangıçlar gelip yumurtlar.” Kendini düşündü kadın. O tam tersini yapıyordu. Şimdiye kadar kaç tane ev yapmıştı, kaç tanesi dağıtılmıştı.

Hiç tanımadığı bu insanların konuşmalarını dinlemeye koyuldu. *“Daha başka kimler yaşıyordu bu köyde? Hangi kuşların böceklerin otağıydı burası? Çocuklar, kadınlar ne yapıyorlardı?”* Bütün bu soruların cevaplarını bu konuşmalardan kolayca öğrenmişti kadın.

“Sen buraya gelip, ambarcının evini alan sakallı adamın karısı mısın yoksa?” diye sordu adamın biri, kadın konuşulanları dinlerken. Pek tanınmak istemiyordu aslında. Geldiği bu toprakları koklamak istiyordu öncelikle. Nasıl bir yerdı burası, nasıl yaşayacaktı burada? Kendine göre bir uğraş bulabilecek miydi ve geride bıraktığı işleri geride kalanlar onsuz sürdürebilecekler miydi? Halbuki çok önemsiyordu yaptığı işi. Onsuz yapılamayacağı inancındaydı. Sonraları hiç öyle olmadığını, *“önemli bir kişi”* lafının önemsizliğini kavrayacaktı.

“Hanım hanım, soğuk bir şey içer misin?” diye soran kahvecinin sesiyle irkildi kadın. Tam o sırada kapıdan jandarma girdi. Geçenlerde buraya yakın bir bükte, yurtdışına çıkarıyoruz diye tekneye bindirdiği otuz Somali’liyi yalnızca bir bükten öteki büke bırakan birini arıyorlardı. Kadın o anda kendi göçünü düşündü. Somalili bu insanlarla ortak bir kaderi paylaşıyordu sanki. Ama onların hissettikleriyle karşılaştırılmazdı kadının hissettikleri.

Evi görmek için kahveden çıktı kadın. Etrafındaki evlerin pencerelerine baktı. Rengarenk sardunyalar, küpe çiçekleri, ıtırılar, çiçekleri küçük olan mor karanfiller dizilmişti. Belli ki sahip oldukları güzellikleri komşularıyla ya da yoldan geçenlerle paylaşıyor bu evin sahipleri diye düşündü. *“Oysa biz”* dedi kadın. *“Yüksek duvarlar örüp, güzelliklerimizin bize ait olmasını istedik hep.”*

Köyün evlerinin duvarları kuru duvardı, alçak ve harçsız duvar. Bahçe kapıları yoktu, davetli davetsiz her isteyen girebilirdi bahçeye. Çıngırak vardı kapılarda yalnızca, birinin geldiğini anlamak için. Demek ki pek hırsızlık da olmuyor bu köyde diye düşündü kadın.

İki gözlü bir taş evdi yaşayacağı bu ev. Odanın taş duvarlarında ışıltı takip ederken, hayal etmeye başladı kadın. Kimler oturmuştu daha

önce bu evde? Oldukça eski bir evdi, evi yapanlar nereye göç etmişti?

Şimdi bomboştu ev. Kendini birden boşlukta hissetti kadın. Kendini hiç boşlukta hissetmemişti bundan önce. *“Bu boşluğu doldurabilecek miyim?”* diye düşündü. *Her şeyi geride bırakırsa, zümrüd-ü anka kuşu gibi küllerinden yeni bir şey üretebilecek miydi? Şimdiye kadar biriktirdiklerinin üstüne yeni bir şey katabilecek miydi bu güzel kokulu uzak mı uzak mekânda?*

Tek bildiği mekâna zamana ilişkin alışageldiği tüm öğretilerin altüst olacağı bir yolculuğun başında olduğuydu kadının. Son göçü artık başlamıştı. Tasarımını tamamlamıştı. Bir daha göç etmeyecekti. Çocukluğunu, gençliğini, bütün hayatını yeniden burada yaşayacaktı, bugüne kadar **“olduğu gibi...”**

Hayatını örnek alacağınızı umduğumuz bu kadının, Güler Yücel’in hikayesinin anlatıldığı bu kitap, Kalkınma Atölyesi’nin sosyal kalkınma çalışmalarında yer almış kişileri gençlerle buluşturmak, onların sosyal kalkınma çalışmalarına katılmalarını desteklemek amacıyla oluşturduğu “Kalkınmaya Katkı Verenler Programı”nın Başarı Hikayeleri serisinin ilk yayınıdır. Hayatı göçle başlayan, göçle devam eden ve bu göçü Datça’da son bulan Güler Yücel’i Kalkınma Atölyesi’nin ilk ortaklarından olan Carel Zwollo sayesinde tanıdık. Yaklaşık üç yıl önce başlayan çalışmalarımızın nihayet sonlanmasında emeği geçen herkese, özellikle Carel Zwollo’ya ve programımızın bir parçası olmayı tüm samimiyetiyle kabul eden, tüm hayatını bizimle paylaşan ve bize sabır gösteren Güler Yücel’e sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Gönüllü emekle kolektif olarak hazırlanan bu kitabın sizlere ilham vereceğini, onun bugünlerde seksen yıl olan yaşamının deneyimleri, birikimlerinin hayatınızın bundan sonraki sürecinde önemli katkılar sağlayacağına inanıyoruz.

Keyifli okumalar...

Kurtuluş Karaşın

OLDUĞU GİBİ (NİŞANGAH - GİRİZGÂH)

Herkesin dünyada kendine göre bir mekânı vardır. Ve her canlı kendine uygun bir mekân yaratır. Benim mekânımsa sokak. İlk adımlarımı önce sokakta attığım gibi, kişiliğimi de sokakta buldum. Ben sokağa çıkmadan, oyuna başlanmazdı mesela. Mahallenin bütün çocukları kapının önünde birikir, o meşhur tekerlemeyle beni oyuna davet ederlerdi:

"Gülerle pabucu yarım çık dışarıya oynayalım."

O gün bugündür pabuçlarım hâlâ yarım. Oyunu bozan da bendim, kuran da ben. O yüzden hiçbir zaman kapalı yerde duramam. İlle dışarı, sokağa çıkmam lazım.

Şimdi yaşadığım yer de sokaktan farksız. Can Yücel Sokağı, numara yok! Can, hayatında hiçbir mülk satın almamıştı. İlk defa bir yer aldı. Ben de o zamanlar Kuzguncuk'taydım. Telefon etti:

"Bir yer aldım" dedi, "Datça'da." "Nasıl?" dedim. "Deniz mi görüyor?" "Yok canım, ne denizi görecek" dedi. "Ne var?" dedim, "Kaç oda?" "Odalara bakmadım." dedi. "Kargılar var işte, kaktüs var, zeytin var, incir var, gül var, çiçek var, badem var. Bana ne evin içinde ne varsa! İstersen gel, eğer gelmezsen, ben burada bir karı bulurum." dedi. Tabii biz de koşa koşa geldik ve bu eve yerleştik ama yedi sekiz sene sonra...

Şöyle bir özelliği vardı Can'ın; ileriye dönük her şeyi önceden görürdü. Bana "Sen burada öleceksin, burası senin mekânın olacak." derdi. Önce ben öleceğimi düşünüyordum. Can'ın öleceği hiç aklıma gelmezdi. Allah'a şükür daha ölmedim ve bana, burada bu kitabı karalamak kısmet oldu.

İnsanlar neden duvar örermiş, onu da burada anladım. Can'ın ve benim mekânımı görmek isteyen binlerce insan geliyor. Herkesi içeriye alamayacağımdan, dışarıya duvar örmek zorunda kaldım. Aslında kapımız bile yoktu bizim. Yalnız insanlar değil, hayvanlar da serbestçe girer çıkardı. Bizden önceki dönemde de köyde kapılarda pek kilit yokmuş. Kilidi olanların da anahtarının yeri belliymiş. Komşu gelir, anahtarı bulur, içeri girer, istediğini alabilirmiş. Dolayısıyla hırsızlık da yokmuş. Yani, tam bana göre bir yerdi burası.

Datça'da benim en çok ilgimi çeken, yaşlı kadınların yaşam tarzları oldu. Ben de burada yaşlanacağım ya! Datçalı kadınlar bizim bildiğimiz feministlerden çok daha uyanık ve kendiyle çok daha barışık insanlardı. İhtiyaçlarından fazla bir şeyleri yoktu. Tertemiz, sade ve dupduruydular.

Bunu, başlarındaki beyaz örtülerden anlayabilirdiniz. Üstelik hem çalışkan hem de korkusuzlardı. Karşı komşum Fatma Hanım anlatı; burada tütün ekildiği zamanlarda bir gün, eve getirdiği hevengin içinden bir yılan çıkmış. Ne yaparsınız? Yılanı öldürürsünüz değil

mi? Ama Fatma Hanım ocağın içine çöreklenen yılanı öldürmek yerine, onunla yaşamayı öğrenmiş. Şimdi yılanlar yok ama kuşlar var. Komşumun dediğine göre, sadece Datçalıların bildiği en az on sekiz çeşit kuş türü yaşarmış buralarda. Doğadan korkmayan ve kopmayan insanların yaşadığı Datça, bu öykülerle bana daha sıcak geldi.

Hayat esasında tasarlamaktır, yani illa bir objeye form vermek değil. Herkes bir biçimde kendi hayatını tasarlıyor. Benim tasarladığım hayat da böyle doğanın içinde yaşamak ve doğadaki bütün varlıklarla bütünleşmektir. O yüzden hiç İstanbul'u aramıyorum. Çocuklar da torunlar da geliyor arada. Onlar da burayı benimsediler. Bazen üç nesil bir arada oluyoruz. Ben bir daha göç etmeyeceğimi biliyorum, tasarımıımı tamamladım. Ama torunlar göçer belki ya da onların çocukları.

Can benden önce Datçalı olmuştu zaten. Burada ekmedik biçmedik ama ürettik. Benim hayatımda ilk ve son defa açtığım "**Mekânım Datça Olsun**" adlı serginin ardından, Can da aynı isimli bir şiir kitabı yazdı. O hep şiir yazdı, ben "**miir.**" O hep şairdi, bense "**mair.**"

**İşte bu kitap, benim hikâyem.
Son göçümün hikâyesi...**

Göç

Tesbih böceği ihtiyar kadın,

Çömelmiş yere

Güçsüz belli de

Yine de taş gibi

Eşeliyor toprağı

Elindeki değneđiyle,

Başını kaldırıp,

Bi bana bakıyor

Bi çukura

Bi çukura, bir bana bakıyor...

Vuruyor değneği yere,

"Burada doğdum ben, burada..."

Der demez,

Kayıyor, kaykılıyor,

Kıç üstü düşüp

O anda o çukurda kayboluyor.

Güler Yücel

GÖC

Tespiti böceği intiyar kedin
Ayakta mı, belki değil...

Gömelmiş mi, belki değil...

Yalnız
Güçsüz
Yine de taşıyıcı

Ezeliyor toprağı elindeki değnekle

Başını kaldırıp
Bi bana, bi çukura...

Bi çukura, bi çukura
Vuruyor değnesine yerini

Çiştiriz dağdumben, buradan yatacağın
Ben 32

Der demez
Kaykılıyor

Kaykılıyor
Kıy ufkü düşüp

O anda
Çukura
Kayboluyorsun

Eder yorul

Ahşap pencerenin kepengini açtım...

*Ve önce ılık süzüldü içeri
arasından da ...*

toz toprak kokusuyla ben...

Yıl 1935 / Dünya'ya gözlerimi açtım,
Fatih'te bir Boşnak mahallesinde...

Annem, babam, Necat, Cevat
ve ben... Ağabeylerimin
sünneti (1940)

Fatih'te bir Boşnak mahallesinde 1935'te geldim dünyaya, ailenin üçüncü çocuğu olarak. Benden büyük iki ağabeyim vardı. Necat (1924) ve Cevat (1926) Erder. On yaşıma kadar evin en küçüğü idim. Kız kardeşim Sema Erder 1946'da doğdu. Necat ağabeyim dışında hepimiz İstanbul, Fatih'te doğduk. Necat ağabeyim, Kütahya'da doğmuştu.

İçinde doğduğum bu mahalle, bir Boşnak gettosu gibiydi. Boşnak kültürü ve gelenekleri canlı tutuluyordu; dil, yemekler, danslar, oyunlar...

* * *

Evimiz köşe başındaydı, ön ve arka balkonda da asma vardı. Hep bu köşede toplanan delikanlıların konuşmaları ve daha çok kavgaları ön odadan duyulurdu. Onların o gün ne yapacaklarını, kimi pataklayacaklarını, hangi kıza asılacaklarını akşamdan dinlerdim. Duyduklarımı sanki tahmin ediyormuşum gibi anlatınca arkadaşlarım da öngörülü olduğumu ve hatta onlardan daha akıllı olduğumu sanırlardı.

Beğendiğim kimse yoktu aralarında. Arada sırada rastladığım, bizim mahalleden olmadığını bildiğim, zaman zaman da ortadan kaybolan bir çocuğa aklım kaymıştı. Pek kimsenin de arkadaşı değildi bizim sokakta.

Güleryüz Apartmanı'nın üçüncü katında oturduğumu biliyorum. Ve o katta bir adamın yalnız oturduğunu, O'nun oğlu olduğunu fark ettim. Eşinden ayrılmış ve oğlu hafta sonlarında gelirmiş. Perdeleri hep kapalı olurdu.

O sakın, sessiz, dikkat çeken çocuk gelince perdeler aralanırdı. Perdeler aralanınca "*Haa, o gelmiş*" derdim ve içim hoplardı. Pek yakından görmediğim, hatta sesini bile duymadığım çocuğu ve perdelerinin aralanmasını beklerdim.

Bir bahar günü, ilkbahar mı, sonbahar mı pek çıkarıyordum. Gökyüzü kıpkızıldı ama. Kah serin, kah sıcak bir rüzgâr esiyordu; sokak toz duman içindeydi, etrafta kâğıtlar uçuşuyordu. Yine, sabah kahvaltısında taze ekmek yemek için beni çarşıya yollamıştı annem. "*Hadi ekmek al çarşıdan, kalk bakalım*" diye uyandırmıştı. Beni ev işlerinden çok çarşı-pazara yollarlardı kız olmama rağmen. Rüzgârla yarış edercesine çarşıya giderken, yine o oğlanın penceresine ilişti gözüm; aralıktı perdesi... Koşa koşa ekmeği

Annem ve ben...

Öğretmenim
Hakkı Bey'le
birlikte...
(İlkokul 5. sınıf)

aldım; somunlar sıcacık, taze çıkmıştı fırından. Koltuk altıma sıkıştırmıştım ekmeği. Bir yandan da koparıp yiyordum ucundan ekmeğin kabuğunu. Yine pencereye bakarken bir taşa takıldı ayağım, düştüm. Etraf da çamurdu. Ekmekler bir yana, ben bir yana... Tam da çamurun ortasına düşmüştüm. Avazım çıktığı kadar bağırmaya, ağlamaya ve çığlık atmaya başladım. Karışık bir duyguydu bu. Hem bana kızmasınlar diye bağırmıştım korkup, hem de o oğlan benim sesimi duysun da baksın diye.

İlk aşk çığlığım ve kucağımda çamurlanmış ekmek... Benim için ilk aşk, çamura batırılmış sıcak somun demek.

* * *

Sokağımızda yıkık bir cami vardı; Hafız Paşa Camii. Okula giderken 'üstüme yıkılacak' diye düşünürdüm. Bir de konak gibi büyük bir ev vardı, Arnavut bir aile yaşırdı o evde. Bizim gibi mübadele ile gelmişlerdi. Yaşam standartları çok yüksekti, havuzları ve büyük bir bahçeleri vardı. Ev sahibi kadın çok zarif, kibar ve şıktı. Bizim evimiz ise sokağın köşe başındaydı. Babam bir arsa almış, orada iki ev yapıp satmıştı, sonra üçüncü evi yaptı. Biz de orada yaşadık. Hafız Paşa Sokağı 21 numaradaydı evimiz.

Boşnağız ya; bizi önce, Balkan Müslümanları olarak tanıştırdılar. Çocuklar, "*boş kafa Boşnak*" diye alay eder, oynamak istemezlerdi bizimle. Biz de, kendimizi yabancı hissedip, sadece Boşnak çocuklarla oynardık önceleri. Mahalledeyken Boşnaksın, okula gidince de Türk oluyorsun. Sonra bütün çocuklar birlikte oynar olduk. Kız-erkek ayrımı da yoktu. Tek ayrılan Kürtlerdi sanki. Bir gün mahallemize Kürt bir aile taşındı, Diyarbakır'dan gelmişler. Daha sonra bir laf duydum: "*Kuyruklu Kürt*" diye. Hatırlıyorum, kızıl saçlı çocuklardı ve anneleri çarşafa bürünmüştü. Ailenin öbür Kürt kadınları da kapalıydı, çarşaf giiyorlardı. Benim yaşımda olan kız çocukları ise henüz çarşafa bürünmemişti.

Annem ve babam evde Boşnakça konuşturlardı ama, herhâlde adaptasyon olsun diye bize hiç Boşnakça öğretmediler, biz Türkçe öğrenerek büyüdük. Böylece asimilasyon hızlanmış oldu.

Annem ve Babam

Ailem 1920'li yıllarda Bosna'daki Taşlıca (Pljevlja) şehrinden mübadele ile gelmiş Türkiye'ye. Kütahya'ya yerleşmişler. Babam Ali Kadri-başıit. Daha sonra Soyadı Kanunu (1934) ile birlikte "**Erder**" soyadını almış. Kendisi hakkında konuştuğunu hatırlamıyorum babamın. Geçmişinden pek söz etmezdi. Nereden gelmiş, nasıl bir çocukluk geçirmiş, nerede okumuş? Babamın geçmişine ait bütün bilgiyi, annem anlatmıştı bize.

Taşlıca / Bosna
Müslüman
cenazesi

Annem İsmet Hacışakiroviç'in ailesinin Bosna'ya yakın bölgede, Taşlıca'da, büyük bir çiftliği varmış. Bu bölgede, Osmanlı İmparatorluğu'nda Boşnaklar ve Sırp'lar birbirine yakın oturlarmış. Yönetim Osmanlı İmparatorluğu'ndan Avusturya'ya geçince, Boşnakların elindeki malların vergileri artmış. Bununla birlikte, zamanla güvenlikleri kalmamış. Hırvatlar ise, Avusturyalıların yanında yer almış. Sırp'lar dayanışma sonucunda, bizimkilerin çiftliklerini satın

Babam askerken

Annem ve teyzem

almışlar. Bosna'dan, Taşlıcalıların büyük çoğunluğu, uzun tahta at arabaları ile alabildiklerini yanlarına alıp, Selanik'e, buradan da gemilerle İstanbul'a gitmişler. Oradan da Osmanlı, onları Kütahya'ya yerleştirmiş.

Babam Manastır'da askerî okulu bitirmek üzere iken Erzurum'a, Sarıkamış'a gönderilmiş. Orada tifus hastalığına yakalanmış, kulakları duymaz olmuş. Geri hizmet için gönderildiği Kütahya'da İsmeta ile karşılaşmış ve sonra evlenmişler. Annem 15 yaşında, babam da 24 yaşındaymış evlendiklerinde.

* * *

Babam uyanık bir adamdı. Türkiye'ye göç ettiği yıllarda (1925), **Atatürk, Şapka Devrimi**'ni gerçekleştiriyormuş. Bunu fırsat bilen babam, Sirkeci'de büyük postanenin karşısında bir şapka dükkânı, onun karşısındaki hanın içine de, atölye açmış. İsmi "**Zafer Şapka Evi**".

Babam şapka atölyesini kurduktan sonra çok başarılı oldu. Ancak çocuklarının kendisi gibi tüccar olmasını istemezdi. Bilim insanı olmamızı isterdi. Göç ona ağır gelmiş olmalı ki, tek taşınabilir değerim eğitim olduğuna inanmıştı... "*Mal mülk taşıyamazsınız; ama kafanızın içindekileri taşıyabilirsiniz.*" derdi hep. Hepimizi yabancı dil öğrenelim diye çok teşvik etti.

BAKINDI

HEP KIRLANGIÇ OLMAZ İSTEYİLDİ.
TÜĞÜREK Tİ DILAR KADAR...
MEL'DA...
UĞUŞ SONUNDA ODA...
KONDU MEZARLIĞIN TEPELİNE
YUVAKUR DÜĞİŞERLELEN
ŞİMDİ KIRLANGIÇLAR
DÖNÜYOR...
DÖNÜYOR
ETRAFINDA....

ÖLÜMÜNELLERİ VZUNDUA
DOKUNAMAZ...
GÖZLERİ KESKİNSE DE
GÖREMEZ...

Ailesiyle

Ahşap pencerenin kepengini açtum...

Ve önce ılık süzüldü içeri

arasından da ...

kokusuyla ben...

Kınalıada'ya gelivermişiz...

Annem ve ben,
Kınalıada'da
Manastır Tepesi
(1942)

Kınalıada arkası,
gençlik yılları...

Kınalıada, çocukluğumda, gençliğimde çok önemli bir yer tutuyor. Kınalıada bir Ermeni adası. Oraya ilk gidişimizde adanın tepesindeki bir Ermeni evini kiraladı babam. Evde bir papazın portresi vardı. Komşular evimize geldiklerinde onun kim olduğunu sorarlardı ve annem de "*Büyük Dedem*" derdi. Sonra babam bir ev yaptırdı ve oraya taşındık.

İstanbul Kız Lisesi
coğrafya gezisi...

Liseyi Cağaloğlu'nda İstanbul Kız Lisesi'nde okudum. Ağabeylerim okul hayatlarında çok parlak öğrencilerdi. Ben o kadar parlak değildim ama belki de gizli bir potansiyelim vardı.

İstanbul Kız
Lisesi

İstanbul Kız Lisesi

Necat ağabeyim beni hayata yönlendirdi, elimden tutup kuyudan su çıkarır gibi çıkardı beni hayata. Yaşamıma yön verdi. Hayatta kendilerinin ve karşılarındaki insanların nasıl etkilediklerinin farkında olmayan bazı insanlar vardır. Necat gibi illaki yanınızda olması gerekmeyen insanlar. Uzakta da olsalar, hayatta olmasalar da size ışık tutan insanlar...

Cevat ağabeyim de sanat yönünde destekledi beni. Herkes natürmort çalışmalar yaparken, ben natürmortun 'natür'ünü alarak çalışmalar yapmışım. Genç kızlar genellikle dikiş nakış okuluna yönlendirilirdi ama Necat ağabeyim *"Sen yeteneklisin, akademiye gitmelisin"* diyerek akademiye gitmemi destekledi ve babam da itiraz etmedi.

Bi ılık, bi gölge

bir adam

bi mor, bi sarı

bir adam

Buharlaşan adacıklar...

Bi gölge, bi ılık

bi mor, bi sarı

bir adam

Uçuşan şeytan arabaları

Kayalar sarp

kayalar kızgın

Tabanlarım yanıyor

Tırmanamıyorum...

bi ılık, bi gölge

bi mor, bi sarı

Tekmil katır tırnakları

Gök yüzü

Ala bildiğine mavi

Ustamız da aslı

Güler

Ahşap pencerenin kepengini açtım...

Ve önce ışık süzüldü içeri

arasından da ...

yağlı boya kokusuyla ben...

İstanbul Güzel Sanatlar Akademisiydi burası...

Resim de benim için bir sokak gibiydi, çünkü ben küçükken, ağabeyim resim şöalesini, boyalarını alır, Göksu Deresi'ne gider ve resim yapardı. Demek ki resim yapmak için evin dışına çıkmak gerekirmiş diye düşünürdüm. Ben de ona özenerek küçük bir şeyler karalamaya başladım. İşte böylelikle resim benim hayatıma girdi. Sınavları birincilikle kazanarak İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ne girdim.

İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi binası boğazın kenarında çok güzel bir yerd. Fındıklı'da eski bir saray yalısı içerisindeydi. Şimdiki Mimar Sinan Üniversitesi.

Bir yıl yalnızca Yunan heykelleri yaptık. Hocamız Halil Dikmen idi. Bir Mevlevi tekkesindendi, çok güzel ney üflerdi. Desen çizmeyi bana o öğretti. Diğer değerli hocam Burhan Toprak'tı; sanat tarihi dersi verirdi. O da Osmanlı kültüründen gelen biriydi. İlginç, çünkü hocalarım hem Osmanlı hem de Avrupa kültürüne sahiptiler ve bunu derslere yansıtımları bize çok şey katıyordu.

Asıl büyük şansım ise Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun talebesi olmaktı. O, bana resmin hakikaten sadece atölyede değil, atölyenin dışında

Güzel Sanatlar
Akademisi'nden
arkadaşlarla...

da yapılacak bir eylem olduğunu gösterdi. Bizi hep dışarı çıkarırdı. Tophane'ye götürürdü mesela. Takalarla boğazda gezerdik. Boğazda balık...

Takaların resmi, balıkçıların resmi çekilirdi. Sonra, gecekondu'lara götürür, gecekondu sakinlerinin kullandıkları renkleri gösterirdi. Yani sadece palettteki renkleri değil, hayatın içindeki renkleri de tanıdık. Ve bakmakla görmek arasındaki farkı öğretirdi bize bu atölye dışı çalışmalarda.

Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911-1975)

1911 yılında Giresun'da doğdu. Trabzon'da lisede okurken, öğretmeni Zeki Kocamemi'nin katkısıyla resim ve şiire yöneldi. 1929'da İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne (şimdiki adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) girdi ve Nazmi Ziya ve İbrahim Çallı'nın yanında çalıştı. 1931 yılında Paris'e gitti. 1932 yılında Paris'te Andre Lhote'un Atölyesi'nde çalıştı. 1933 yılında Akademi'ye geri döndü ve 1936'da mezun oldu.

Akademi'de Leopold Levy'nin yanında resim öğretmeni olarak çalışmaya başladı. Bu göreve 1975 yılına kadar devam etti. D Grubunun sergilerine katıldı. 1935 yılında Bükreş ve 1936 Moskova'da sergilere katıldı. 1950'lerde International Brussels Exhibition için 227 metrelik bir panel ha-

zırladı ve biricilik ödülünü aldı. Ayrıca 50 metrelik bir paneli NATO'nun Brüksel merkezi için hazırladı. São Paulo Bienali, Tokyo Print Bienallerine katıldı. 1960 yılında Rockefeller ve Ford Foundation Grant ile konuk profesör olarak University of Berkeley, California'da bulundu. 1975 yılında İstanbul'da vefat etti.

Bedri Rahmi Eyüboğlu **Resminin Özellikleri**

Eyüboğlu'nun eserleri önemli koleksiyonlarda ve Museum of Modern Art, New York gibi önemli müzelerde bulunmaktadır. Eyüboğlu değişik araç-gereç ve farklı tekniklerle oluşturduğu işlerinde, Batı sanatının zengin deneyim ve birikimleriyle, yöresel ve geleneksel halk sanatının ürünleri arasında, kendi sanat anlayışına özgü köprüler kurdu.

Çağımızın sanat anlayışı içinde daha çok renge önem veren bir ressamımızdır. Az malzemeyle çok şey anlatma sanatı olarak tanımladığı halk sanatı, Bedri Rahmi'nin coşku dolu bir üretimle biçimlenen resimlerinde, tükenmez bir kaynak oluşturur.

Çağdaş resim sanatımızda, bu kaynağı ilk keşfeden ve öğrencilerine özgün sanat üretmenin yollarını öncelikle bu kaynaktan ve yaşamın içinde aramak gerektiğini esinlendiren o olmuştur. Aynı zamanda bir sanat yazarı olarak da, dönemine büyük katkıda bulunmuştur.

Kaynak: www.biyografi.net

Atölyedeki çalışmalarımız da çok verimliydi. Velasquez'den Picaso'ya bütün ressamaları, onların birbirinden nasıl etkilendiğini uzun uzun anlatırdı. Resim dünyasında, upuzun bir yolculuğa çıkardık hep birlikte.

Atölyesinde de çalıştığım Bedri Rahmi; hem Batı'yı hem de Anadolu'yu sentezleyen bir adamdı. Anadolu bizim için bir model gibi görünürdü. Bedri Hoca Köy Enstitüleri'nde resim dersi vermişti. Hasan Âli Yücel, Millî Eğitim Bakanı olduğu dönemde akademideki hocaları Anadolu'ya gönderir, oraların resimleri yapılır ve sergiler açılırdı. Bedri Rahmi de Edirne'ye gitmişti o dönemde.

* * *

Akademi yıllarım uzun sürmedi. Ben, atölyesinde çalışmaya başladıktan iki yıl sonra 1956'da, Bedri Hoca çok sık Brüksel'e gitmeye başlamıştı, nedenini bilmiyorduk, okula pek uğramaz olmuştu. Dersler de aksıyordu. Yıllar sonra öğrendim ki, Bedri Hoca II. Dünya Savaşı'ndan sonra düzenlenen ilk dünya fuarı olan "*barış*" temalı **Expo'58** için inşa edilen Türk Pavyonu'nun panolarını hazırlamak için gidiyormuş sık sık Brüksel'e.

Bedri Hoca'nın Brüksel fuarı nedeniyle dersleri yapmamasına akademiye devam ederken çok üzülmüştüm ve bu okuldan uzaklaşmama neden olmuştu. Ama şimdi düşünüyorum da, herhâlde o benden daha fazla üzülmüş olmalıydı öğrencileri ile ilgilenemediğine... Bütün emeğinin yok oluşunun üzüntüsünü kim bilir ne kadar derinden hissetmiş olmalıydı.

* * *

Ben de o aralar akademiye boşlayıp Çiçek Pasajı'na gitmeye başladım. Bütün edebiyatçılar oraya giderdi. Bütün sanatçılar orada toplanırdı. Oradaki sohbetler değerliydi, güzeldi ve kafa çekilen bir yerdi. Kimseyi de rahatsız etmiyordu. İşte, Can'a orada rastladım. O gün, bana evlenme teklif etti. O ana kadar da kimse bana evlenme teklif etmemişti. Ben de hemen kabul ettim. Yıllar geçtikten sonra pek çok aday adayı "*Ben sana aşkıttım, niye Can ile evlendin?*" diye sordu. Demek ki Can hepsinden daha cesurmuş...

1958 Brüksel Expo'sundaki Türk Pavyonu

1956 Mayıs'ında Bakanlar Kurulu, Hariciye Vekaleti'ne bağlı Brüksel Sergisi Daimi Komisyonu'nu kurmuş. Brüksel'de 1958'de yapılacak fuara büyük önem veriliyormuş. Türk Pavyonu oldukça ilgi çekmiş. Fakat pav-yondaki en dikkat çekici unsur, binayı boydan boya kaplayan Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun mozaik duvarıymış.

Altın madalyalı anıtsal boyuttaki bu mozaik panoları daha sonra Paris'teki NATO ofisi için istemişler ama Türk Hükümeti Türkiye'ye getirmeyi tercih etmiş. Ne üzücü ki, Türkiye'deki çağdaş mimarlık uygulamasının önemli bir örneğini temsil eden bu muhteşem pavyon binası ve Bedri Hoca'nın sanat harikası mozaik uygulamalı devasa duvarları, 1960 İhtilali sonrasında Gülhane Parkı'nda çürümeye bırakıldı. Mozaik duvarlar ve daha sonra sergilenmek üzere Kıbrıs'a giden panolar, önce büyükelçilik depolarına kaldırıldı, sonra da Kıbrıs'ta yeni yapılan Subay Orduevi'ne yerleştirildi.

Ve gene ne yazık ki, Bedri Hoca'nın mozaik duvarları 1974'teki Kıbrıs Harbi'nde bombardımanlara karşı siper olarak kullanılıp parçalara ayrıldı. Eserlerin aradan geçen 50 yıla yakın süre boyunca yok olduğu düşünülüyordu. 2010 yılında, Kaya Türkmen'in Kıbrıs Büyükelçiliği'ne atanmasını takiben, bu eserlerin sağlam kalan bir kısmının hala Kıbrıs Elçilik binalarımızda olduğu fark edildi ve hepsi bir araya getirildi. Rastlantı bu ya, Kaya Türkmen 1958 Brüksel Fuarı'nda görevli diplomatlardan Doğan Türkmen'in oğluydu ve babasının açtığı fuardan gelen ve Bedri Rahmi'ye ait panoların yer aldığı serginin Lefkoşa'daki açılışını gerçekleştirdi.

27 Mayıs Darbesi'nde kaybolmuş, Gülhane Parkı'nda kar altında yatmış, depoya atılmış, havuza düşenmiş, Kıbrıs'ta bombardımana uğramış, parçalara bölünmüş, yine de tümüyle yok olmaya direnmişti panolar ama Lefkoşa'da panoların yeniden sergilemesini görmeye Bedri Hoca'nın ömrü vefa etmemişti.

Necat Erder'in öğrencisi olmak

Akın Atauz / 21 Haziran 2016

17 Haziran 2016 tarihinde ağabeyim Necat Erder'in vefatı üzerine öğrencisi Akın Atauz'un, ODTÜ öğrencilik yıllarından ve sonrasında Necat Erder hakkında kaleme aldığı notlar....

Necat Erder'in ODTÜ'de ilk kez öğrencisi olduğumda, 1968 yılındaydık. Bu yıl, öylesine olağanüstü arzuları ve coşkuları olan, bir kasırgaya binmiş gibi hızlanmış "dünyayı değiştirme" isteğiyle donanmış ve bunun da olabileceği inancıyla öylesine dopdolu bir yıldı ki, bu inanılmaz harikalıkların hiçbir parçası unutulamaz... Necat Erder'den aldığım ders de, tam bu harikalıkların ortasında duruyordu.

Necat Hoca'dan öğrendiğim en önemli şeylerden biri, sorun çözme konusunda, barışçıl ve çok yönlü bir yaklaşımın, uygulamada nasıl etkili ve usta bir biçimde kurulabileceği ile ilgiliydi. Sorunların hiçbirinin, sert ve kıran kırana bir ortamda çözülebileceğini düşünmüyordu ve alternatifi olan barışçı ve yumuşak geçişin nasıl tasarlanabileceği hakkında inanılmaz bir sezgi, zekâ ve beceriye sahipti. Bu bilgeliğin ve becerinin öğrenilebilir bir şey olduğunu, Necat Hoca'yla çalışırken keşfettim.

Necat Hoca'dan öğrendiğim bir diğer konu, bu belki birinci konuyla da bağlantılıydı, çok ögeli ve çok boyutlu karmaşık bir ortamda, kısa zamanda, olguların nasıl anlaşılabilir hâle getirilebileceği ve üzerinde taze öneriler gelişilebilecek bir biçime düşünülebileceğiyle ilgiliydi. Bunun için çok iyi bir dinleyici olmak ve gereken anlarda, karışıklık yaratmayan kısa ve net soruları sormuş olmak gerekiyordu.

Bu nedenle, sürekli okumak ve öğrenmek, dünya ufku genişletmek, çatışmacı olmadan, herkes bakımından yararlı çözüm olanaklarını geliştirmek eğitimim, Necat Erder ile birlikte çalışırken gelişti. Bu elbette çok genel anlamda bir öğrenme süreciydi. Necat Hoca, derste bile "eğitici" gibi davranmadan öğrenmemizi sağlıyordu. Çalışma yaşamımızda ise bu öğrenme bütünüyle, birlikte iş yapmaktan kaynaklanan anonim bir etkileşim, bilgilenme süreciydi.

Necat Erder ile çalışmanın bir diğer ayırt edici tarafı, çalışma sırasında kurduğu büyük eşitlik ve dostluk, dayanışma ortamıydı. Bu ortam, birçok "patronun" üstünlük taslamayı doğal hak olarak gördüğü ya da yetersizliklerini ancak kesin emirler vererek, aykırı olanları uzaklaştırarak otorite sağlayabildiği Türkiye'nin genel iş dünyasında yaratılmış bir vaha gibiydi. Bilinçli olarak yaratılmış bir vaha ama olağanüstü bir iş arkadaşlığı ortamının oluşturulduğuna dair hiçbir söz edilmeksizin kurulan saydam bir cam saray gibiydi, çalışma ortamı. Türkiye'de olduğu için kırılğan, ama saydam ışıklı ve göz kamaştırıcı olduğu için de, çok değerli bir vaha...

Çalışmanın bu demokratik, eşitler arasında paylaşılan, diğer taraftan da, herkesin yeteneğine ve bilgisine göre elinden geleni büyük bir gönüllülükle ortaya koyduğu ve ürünler arasındaki nitelik ve nicelik farklarını doğal olarak kabul ettiği, hiyerarşik

yapı oluşturmayan, dostluk ve dayanışma geliştiren, her şeyden önemlisi de, müthiş bir iş verimliliğinin kendiliğinden ortaya çıkmasını sağlayan bir cam saraydı, Necat Erder ile birlikte çalıştığım ortam...

Çalışıyor, üretiyor ve ürettiklerimizin anlamının değerli olduğuna inanıyorduk. Bu önemliydi. Özellikle Türkiye gibi bir ülkede, hiçbir zaman iyi, düzgün bir şey yapamayacağınızda, yapmak istediğiniz her şeyin, hemen yıkılıp yok edileceğine dair deneyimin ve inancın güçlü olduğu bir ülkede, işe yarar bir şeyler yapabildiğine inanan insanların aydınlığını, parlaltısını ve coşkulu verimini yaratabilmek kolay bir şey değildi.

Necat Erder, şöyle bir öykü anlatmıştı: Orta Çağ'da, bir türlü bitmek ve tükenmek bilmeyecek gibi duran bir katedral inşaatında çalışan insanlar artık, yorgunluktan ve bıkmalıktan takatsiz hâle gelmişlerdi. Katedralin yükselmesi çok ağır ilerliyor ve inşaat, hiçbir zaman bitmeyecek gibi duruyordu. Bu inşaatla çalışan yığın bir biçimde çalışan işçilerden birine sormuşlar: "Ne yapıyorsun?" Yanıt "Taş taşıyorum," olmuş. Oysa onca yorgunluğuna rağmen, gözlerinin pırıltısı azalmamış başka bir işçiye sorduklarında, o "Katedral yapıyorum," diye yanıt vermiş. İşte, Necat Erder bize "katedral yapmayı" öğretmişti. Aslında yaptığımızın "katedral" olmadığını hepimiz biliyorduk. Necat Hoca da biliyordu. Ama o birlikte çalışma ve eşitlikçi demokrasisinin yarattığı inanç ortamında, hepimiz "katedral" yaptığımıza inanmıştık. Katedrali yapamamak da katedral yaptığımıza inanmamızı sağlamıştı Necat Hoca.

Prof. Dr. Cevat Erder

Türkiye ve dünyada kültür varlıklarının korunması alanının öncü isimlerinden olan arkeoloji kökenli Cevat Erder, 1964 yılında, hâlâ ODTÜ Mimarlık Bölümü'ne bağlı bir lisansüstü program olarak devam etmekte olan, "Tarihî Anıtların Bakım ve Onarımı Bölümü"nin kurulması çalışmalarına katılmak üzere, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde görev aldı. 1964-73 yılları arasında söz konusu bölümün başkanı, 1977-79 yılları arasında da ODTÜ Mimarlık Fakültesi dekanı olarak görev yaparken 1965-74 yılları arasında aynı zamanda da Uluslararası Anıt ve Çevre Araştırmaları Merkezi (ICOMOS) Yürütme Komitesi üyeliği yaptı. 1981-88 yılları arasında üst üste iki kez merkezi Roma'da bulunan Uluslararası Kültürel Varlıkları Koruma Araştırma Merkezi'nin (ICCROM) genel müdürlüğüne seçilen Erder, 1986

yılında El Aksa Camisi'nin restorasyonu ile Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü; 1997'de ICCROM Ödülü'nü; 2003 yılında da ICOMOS'un Pietro Gazzola Ödülü'nü kazandı. 2004 yılında ise "ODTÜ - Tarihî Anıtların Bakım ve Onarımı Bölümü'nün kurulması, ulusal ve uluslararası ölçekte koruma ve özellikle koruma eğitimine verdiği hizmet, kültür varlıklarının korunması ile ilgili disiplinin Türkiye'de kurulması ve kurumsallaşmasındaki öncülüğü" nedeniyle Türkiye'nin prestijli "TÜBİTAK Bilim, Hizmet ve Teşvik Ödülleri" kapsamında verilen "Hizmet Ödülü"ne layık görüldü.

Cevat Erder, tüm meslek yaşamı boyunca kentsel ve diğer çevresel tehditler altındaki kültürel mirasın korunması konusunda acil önlemler alınmasına öncülük eden kampanyaların başlatıcısı ve yürütücüsü olmuştur. Yöneticiliğin yanı sıra, özellikle mimarlık tarihi ile anıtların korunması ve onarımının tarihi ve kuramı alanlarında verdiği dersler ve seminerlerle de hâlen bu alanda etkin görev yapmakta olan pek çok uzmanın yetişmesine katkıda bulunmuştur.

Prof. Dr. Sema Erder

İstanbulda doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde iktisat, Hacettepe Üniversitesi'nde demografi eğitimi gördü. Dış ve iç göçler konusunda alan araştırmaları yaptı. Stockholm Üniversitesi'nde lisansüstü eğitim gören Sema Erder, aynı dönemde, Mübeccel B. Kıray yönetiminde sürdürdüğü "Getto" konulu doktora tezinin alan araştırmasını tamamladı ve bu çalışmayla, 1985 yılında Marmara Üniversitesi'nden doktora derecesi aldı. Yerel politika, gecekondu, çocuk göçü ve çiraklık, kentsel gerilim gibi konularda çok sayıda alan araştırması yapan Sema Erder, "İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye" adlı kitabıyla (İletişim Yayınları, 1996) 1996 yılında Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülü'nü aldı. Son dönemlerde iskan kurumunun değişimini ve yerleşme politikalarına etkilerini araştırmakta olan yazar, hâlen Mimar Sinan ve Marmara üniversitelerinde profesör olarak ders vermektedir.

Kökün sağlam mıki

Papatya!

Taht kurma sen e a sarp kaga^{na} ^{bagına}

Neden öyle titreyip durursun

En tıfil esintikle...

Papatya eğilip kulağıma

"Sen bakma benim sa^himliğime

Ba benim bahar günlerimdir

O dem gelip geçtiğinde

Kökün sağlam ^{derin kayalar} ^{yağal}

Ahşap pencerenin kepengini açtum...

Ve önce ılık süzüldü içeri

arasından da ...

kitap kokusuyla ben...

Ankara'da Hasan Âli Yücel'in evinde

"gelin" olarak buldum kendimi...

Öyle Bi

Temiz gömleđimi giydim talimden sonra
Ayaklarını yıkıyor çeşme başında erler
İşte sen öyle bir serindin
Tuzladan kaptılarla inerken şehre
Ne güzel şey sivil denmesi çıplağa
Ve gün-açık penceresinden meşelerin
Yamacın kuytusuna sokulmuş mavi
Ufacık bi parça deniz gibiydin
Şipka biberleriyle konmuş okulun camlarına
Arnavut Köyü'nün o muhacir güneşi
İşte sen öyle bi cumartesiydin
Sahanlıkta saçlarını tarıyor kızlar
Raylar ondan böyle kıvılcımlanıyor
Köşeleri dönerken, önlükleri altından
Dünyaya başlar gibi aybaşlarının kokusu
Kalkan al tramvaydın ergenlik durağımdan
Meyvehoşun orda bir sabahçı kahvesi
Gün ağarmıştı ama ben günaydın demedim
İşte sen öyle ışıklı bir yerdin.
Bilmiyordum hiç burda bir fırın olduğunu
Diz çöktüm asfalta, baktım aşağı, üüü'üh!..
İşçiler ateşler ay çörekleri
Ve kılıç gibi taze ekmek kokusu..
Dağıttık evvel-allah yalnızlıkları
Yaşamak düğünse, sen orda gelindin
Seni soydum, Güler, dünyayı giyindim

Can Yücel

Can'la tanıştığım zaman ben şiirle değil, tamamen resimle haşır neşirdim. Bedri Bey, biz Can'la evlenince beni çok yüreklendiren bir mektup yazmıştı: *"Benim çok yetenekli bir öğrencimi çaldın Can"* diye. Yıllar sonra karşılaştığımızda, ben, bu mektubu hatırlattım kendisine. *"Güler"* dedi, *"Yetenek çok önemli, ama yetmez, çalışmak da gerekli. Hem de çok çalışmak."*

Şiir ve sanat, bizim evin gündelik işleri gibi oldu. Mutfakta yemek pişer, bacadan şiir tüterdi.

Şiirler okurdu bazen bize Bedri Bey, Orhan Veli'den, Cahit Sıtkı'dan ve diğerlerinden... Nazım yasaktı o zamanlar, ama onun şiirleri de elden ele dolaşırdı. Ayrıca kendi şiirlerini de okurdu.

Can ile yaşamaya başlayınca tabii, şiir ve sanat, bizim evin gündelik işleri gibi oldu. Mutfakta yemek pişer, bacadan şiir tüterdi. Çocukları büyütürken kafamda hep resimle beraberdim. Sürekli çizmişimdir. Eski defterleri karıştırdıncaya çok çizdiğimi görüyorum. Mesela ressam Orhan Peker resimlerimi çok beğenirdi. Bir de rahmetli Orhan Dündar. Dündar bana *"Evinde her zaman bir masa ve boyalar olsun"* demişti.

Bedri Rahmi ile başlayan resim ve şiir serüveni, Metin Eroğlu, Turgut Uyar, Edip Cansever, İlhan Berk, Ece Ayhan, Küçük İskender ile devam etti tabii. Belki de bu yüzden her resmimin bir hikâyesi var...

* * *

Benim içimde hep bir köy sevgisi vardı. Can ile tanıştıktan hemen sonra Köy Enstitüleri'ni merak etmeye başlamıştım. O dönem köy

Can Yücel,
Babası Hasan
Âli Yücel, Annesi
Refika Hanım
ve kardeşleri
Gülümser
ve Canan ile
birlikte...

enstitüleri kapatılmıştı. Hasan Âli Bey de enstitülerin siyasi yapısını oluşturmuştu. Köy enstitüleri modelini getiren İsmail Tonguç, Bulgaristan'dan göç etmişti. Tonguç Bey'i, Hasan Âli Bey'in Dragos'taki evine geldiği zaman tanıdım.

Hasan Âli Bey çok zeki ve esprili bir insandı. Hasan Âli Bey Millî Eğitim Bakanı iken II. Dünya Harbi sırasında Türkiye'ye sığınan Hukuk Profesörü Hirst'le şöyle bir olay geçmiş aralarında; Türkiye'de ilk hukuk fakültesini kuran Hirst Türk vatandaşı olmuş ve bir gün sabahın köründe Hasan Âli Bey'in evine gelmiş. *"Bir sorun var*

Hasan Âli Yücel (1897-1961)

17 Aralık 1897'de İstanbul'da doğan Hasan Âli Yücel, Mevlevi kültürünün, dinsel kuralların ve geleneklerin sürekli etkin olduğu bir toplumsal çevre içinde yetişti. 1923-27 yılları arası edebiyat öğretmenliği yaptı. Öğretmenlik yaptığı dönemde "Felsefe Elifbası", "Sûri ve Tatbiki Mantık" ve iki arkadaşı ile yazdığı "Türk Edebiyatı Nümuneleri" adlı kitaplarını yayınladı.

1927 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Genel Müfettişi olan Hasan Âli Yücel, bu dönemde yoğun bir biçimde yazı ve dil konularıyla uğraştı. 1928 yılında, Tevfik Fikret'in "Tarihi Kadim-Doksan Beşe Doğru" adlı şiir kitabını Latin harfleriyle yayınladı. Bu kitap, Harf Devrimi'nden sonra Türkiye'de Latin harfleriyle yayınlanan ilk kitaplardandır.

1932'de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin Etimoloji Kolu başkanlığı görevini üstlendi. Aynı yıl Hasan Âli "Mevlâna'nın Rubailerini", "Goethe, Bir Dehânın Romanı" ve "Türk Edebiyatına Toplu bir Bakış" adlı yapıtlarını yayınladı.

Goethe üzerine Türk dilinde yapılan çalışmasıyla, Goethe madalyasıyla ödüllendirilen Hasan Âli, 1935 yılında CHP İzmir Milletvekili olarak Meclis'e girdi. 1938'de 2. Celal Bayar hükümetinde Milli Eğitim Bakanı oldu. Refik Saydam ve Şükrü Saracoğlu hükümetlerinde de bakanlık görevini sürdürdü.

Hasan Âli Yücel döneminin Milli Eğitim Bakanlığı'nın en parlak dönemlerinden olduğu kaydedilir. Üniversite reformu, Köy Enstitülerinin kurulması, Tercüme Bürosu'nun kurularak dünya klasiklerinin Türkçeye çevrilmesi, resmi ve telifli ilk Türkçe ansiklopedi olan Türk Ansiklopedisi'nin ön çalışmaları onun bakanlığı döneminde gerçekleşti. Devlet Konservatuarı'nın kurulmasında, Türkiye'nin UNESCO'ya girişinde, Üniversiteler Yasası'nın çıkartılmasında önemli katkıları oldu.

5 Ağustos 1946'da 7 yıl 5 ay sürdürdüğü Milli Eğitim Bakanlığı görevinden istifa eden Hasan Âli, 1956'da Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nı kurdu ve yönetimini üstlendi.

12 Kasım 1960'da Pariste yapılan UNESCO 11. Genel Toplantısı'na delege olarak katılan Hasan Âli, 1 yıl sonra 26 Şubat 1961'de hayatını kaybetti.

Bakanım, Türk vatandaşı oldum ve maaşımı yarıya indirdiler" demiş. Hasan Âli de "Normal, kolay mı Türk vatandaşı olmak?" diyerek karşılık vermiş.

Bizim evlendiğimiz dönemde, Hasan Âli Bey bakanlıktan istifa etmişti ve İş Bankası Kültür Yayınları'nı hazırlıyordu. Bu yayınların editörlüğünü yapıyordu. Kırgın ve üzgün bir adam gördüm ama yıkılmış değildi; aynı zamanda çok da keyifli bir insandı. Çok yakışıklı, çok şık ve çok çalışkandı. Gece çalışır, gündüz uyurdu. Cumhuriyet gazetesinde de köşe yazısı yazıyordu.

Hasan Âli'nin Ankara'daki evinde bir kütüphane vardı ve hayatımda o kadar güzel bir kütüphane görmemiştim. Nikahımız 1956 yılında o kütüphanede kıyılmıştı. Osmanlı Dönemi kitapları, Kur'anlar, Fransızca kitaplar, Mevlâna ile ilgili yayınlar, Abdülbaki Gölpınarlı'nın kitapları, bütün klasikler... Duvarlar kitap doluydu. Masasının üstünde hep kitaplar, fotoğraflar, dergiler ve gazeteler olurdu. Kitaplığın ötesinde bir nevi o dönemin arşivi idi bu kütüphane. Örneğin, Köy Enstitüleri ile ilgili birçok belge vardı. Hasan Âli Bey, bakanlık yıllarında her yıl Anadolu'ya gönderdiği akademisyen, ressam, heykeltıraş ve ustaların izlenimlerini aktardıkları resimleri ve raporları biriktirirdi. Ankara'da bunları bir araya getirerek bir sergi açardı. Böylece her yıl bu sergiler sayesinde 17 Köy Enstitüsü ile başkent arasında bir fikir alışverişi, eğitim ve değerlendirme imkânı oluyordu.

Hasan Âli Yücel tek çocuktu. Annesi Neyire Hanım zeki bir kadındı ve evi idare eden de asıl oydu. Hasan Âli Bey'in annesiyle yakın bir ilişkisi vardı. Gece geç vakitte eve geldiğinde hemen annesinin yanına gider ve o gün olanları anlatırdı. Annesi onun bir nevi akıl hocasıydı. Neyir Hanım cumhuriyetçi bir kadındı. Hasan Âli Bey milletvekili olunca Ankara'ya taşınmaları gerekmişti. Annesi Hasan Âli Bey ile Ankara'ya taşınmış ama babası Osmanlı'dan yana bir görüşe sahip olduğu için İstanbul'da kalmayı tercih etmişti.

Can, babasından çok ilham almıştı. Hasan Âli'yi yalnızca bir cumhuriyetçi gibi görmek istiyorlar ama ben farklı düşünüyorum. Baba-oğul ikisi de aslında Osmanlı kültüründen geliyordu ama Batı

İsmail Hakkı Tonguç (1893 - 1960) Türk eğitim bilimci, köy enstitülerinin mimarı ve dönemin ilköğretim Genel Müdürü.

KÖY ENSTİTÜLERİ

Neredeyse tüm Anadolu'nun okulsuz ve öğretmensiz olduğu gerçeği göz önüne alınarak, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün himayesinde, Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel tarafından İsmail Hakkı Tonguç'un çabalarıyla köylerden ilkokul mezunu zeki çocukların bu okullarda yetiştirildikten sonra yeniden köylere giderek öğretmen olarak çalışmaları düşüncesiyle kuruldu.

1940 yılından başlayarak, tarım işlerine elverişli geniş arazisi bulunan köylerde veya onların hemen yakınlarında Köy Enstitüleri açıldı. Türkiye'de seçilen şehirlerden uzak ancak tren yollarına yakın tarıma elverişli 21 bölgede köy ilkokullarına öğretmen yetiştirmek üzere açılmıştı. Öğretmenler köylülere hem örgün eğitim verecek, okuma yazma ve temel bilgileri kazandıracak hem de modern ve ilmi tarım tekniklerini öğretecekti. Öğretmenler gittiği yörelerde bilinmeyen tarım türlerini de köylülere öğretecekti. Kitaba deftere dayalı öğretim yerine iş için, iş içinde eğitim ilkesi tatbik ediliyordu. Her köy enstitüsünün kendisine ait tarlaları, bağları, arı kovanları, besi hayvanları, atölyeleri vardı. Derslerin %50'lik bölümü temel örgün eğitim konularını içeriyordu. Geri kalanı ise uygulamalı eğitimdi.

Köy Enstitüsü uygulaması Hasan Âli Yücel'in 1946'da Millî Eğitim Bakanlığı'ndan ayrılmasına değin devam etmiştir. Hasan Âli Yücel'den sonra Millî Eğitim Bakanı olan Reşat Şemsettin Sırrer zamanında köy enstitüleri, Köy Öğretmen Okullarına dönüştürülmüştür. Bu okullar da Demokrat Parti döneminde 27 Ocak 1954'te kapatılmıştır. Kapatıldığı 1954 yılına kadar köy enstitülerinde 1.308 kadın ve 15.943 erkek toplam 17.251 köy öğretmeni yetişmişti. Fakir Baykurt, Ümit Kaftancıoğlu, Talip Apaydın, Mahmut Makal, Mehmet Başaran, Pakize Türkoğlu, Hatun Birsen Başaran, Ali Dündar, Mehmet Uslu ve Dursun Akçam gibi önde gelen yazarlar ve düşünürler bu okullarda yetişmiştir.

kültürünü de içlerine çok iyi sindirmişlerdi. İkisi de ilhamlarını mistik bir sarmal gibi kendi dönemleriyle birleştirip yeni bir şekle dönüştürüyorlardı.

Evde her cuma günü yemek verilirdi. Dönemin ileri gelenleri, bakanlar, yazarlar, müzisyenler, ressamalar, bilim insanları, rektörler, profesörler katılırdı bu yemeklere. Hasan Âli Bey'in evinde birçok şair ve bilim insanı ile tanışma fırsatım oldu. İsmail Hakkı Tonguç, Tefik Sağlam, Nusret Hızır, Abdülbaki Gölpınarlı, Yakup Kadri, Sabahattin Eyüboğlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Haldun Taner, Aziz Nesin, Orhan Veli, İlhan Berk, Bedrettin Tuncel, Ruşen Kam, Refik Fersan, Hamit Pamir, Yavuz Abadan ve o dönemin Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Rauf Yekta Efendi bu yemeklerde karşılaştığım isimlerin bir kısmıydı. O günün politikası konuşulur, tartışılır ve yemek her seferinde meşkle son bulurdu. Bu meşkler sırasında sıkça çalınan Ruşen Ferit Kam'ın icra ettiği Tahir Buselik makamındaki Nihavent Peşrevi'ni hiç unutmam, hâlâ kulaklarımda... Ben bu cuma sohbetlerini heyecanla bekler, pürdikkat dinlerdim. Benim için çok önemli bir okuldu bu meclisler. Hatta akademiden sonra görmediğim Bedri Rahmi'yi de o meclislerden birinde yenden görme fırsatım olmuştu.

Çok güzel anılarım var Ankara'da. 1958 yılında oğlum, Yeni Hasan, Ankara'da dünyaya geldi. Ali Bey, oğlumuzun ismini öğrenince *"Ben eskidim mi?"* diye itiraz etti. Sabah namazından sonra Hasan'ı kucaklayıp, kıbleye döndü ve kulağına ezan okuyarak ismini *"Senin adın Hasan"* diye fısıldadı.

Bu dönemde, aynı zamanda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Fransız Dili Edebiyatı Bölümü'ne devam etmeye başladım. Ama akademiye çok özliyordum, aklım orada kalmıştı. O sırada İngiltere BBC radyo kanalı program hazırlayacak eleman istihdam etmek için sınav açmıştı. Çok müracaat olmuştu bu sınava ama Can birincilikle kazandı. Beni de Londra'ya gitmeye *"Londra'nın müzelerinde hayran olduğun resimlerin gerçeklerini göreceksin"* diyerek ikna etti ve taşı tarağı toplayıp Londra'nın yolunu tuttuk.

"Londra'da Hampsted'de buldum kendimi..."

Can haklı çıktı; İngiltere Millî Müzesi'nde (National Museum) bütün meşhur ressamların tablolarını gördüm. Hasan'ı pusete koyuyor, her gün o müzede dolanıyordum. Turner'in resimleriyle mesela ilk kez orada tanıştım ve çok etkilendim. Turner'in benim sanat hayatımda yeri büyüktür. Beni etkileyen yanı, elbette çalışmalarının doğaya dönük oluşu idi. Tablolarında saf doğa vardı. Aksesuar, süs yok; her şey olduğu gibiydi. Sonra öğrendim ki, Turner resimlerini hiç satmamış. Galerilerden satın almak için geldiklerinde reddedermiş ve hiç sergi açmamış. Bütün eserlerini devlete bağışlamış.

Güzel ve Su Londra'da doğdular. Resim yerine, çocuk nedir diye yoğun bir şekilde düşünmeye başlamıştım. Nasıl eğitilmeliydi ço-

**Joseph Mallord
William Turner**
(1775 - 1851)

İngiliz ressam Joseph Mallord William Turner göz kamaştırıcı renklerle bezeli manzara resimleriyle tanınır. Çoğunlukla kıy ve deniz manzaraları yapan Turner başlangıçta doğayı olduğu gibi tuvale geçiriyordu. Olgunluk yıllarında nesnelerin doğal görünümüyle daha az ilgilenmeye başladı. Tablolarında canlı renkler ve bir ışık havuzunda titreşiyormuş duygusu veren görünümeler yer almaya başladı.

Turner Londralı bir berberin oğluydu. Çok az öğrenim gördü. 12-13 yaşlarında kendi yaptığı resimleri babasının dükkânında satmaya çalışıyordu. 1789'da Kraliyet Akademisi Okulları'na girdi, kısa bir süre sonra çeşitli kitaplar ve dergiler için resimler çizmeye başladı.

Turner'in şaşırtıcı bir belleği vardı. Daha önce gördüklerini basit taslakların yardımıyla, aylar sonra bile gerçekte olduğu gibi kusursuz bir biçimde tuvaline aktarabiliyordu. Bu biçimde yaptığı tabloların en çarpıcı örneklerinden biri de Denizde Kar Fırtınası (1842) adlı tablodur.

Fransa ve İtalya gezilerinde resimde özellikle ışığın etkileri üzerinde çalışmalar yapan Turner, manzara resimlerini ayrıntılardan arındırmaya, saf renkler kullanmaya başladı. Turuncu, mor, sarı, mavi gibi parlak renkler kullanarak yoğun ve titreşimli bir ışık etkisi elde etti. Doğayı günün değişik saatlerine ve hava koşullarına göre değişen görüntüsüyle tuvaline aktaran Turner, İzlenimcilik Akımı'nın ilkelerini İzlenimciler'den çok daha önce uygulamış oldu.

Kızım Güzel ile Londra'da.

cuklar? Aileden aldığım bir çocuk terbiyesi vardı tabii, hiç dayak atılmazdı bizim evde, serbest büyütülmüştüm, yasak da yoktu. İngiltere'de çocukların bizden çok farklı yetiştirildiğinin farkına varmıştım; daha sakindi buradaki çocuklar, anneler de bağırmadan daha yavaş konuşuyorlardı çocuklarıyla.

İngiltere'de çocuk eğitimi konusunda verilen kurslar var mı diye merak ettim. O sıralar İngilizcemi geliştirmek için evde İngiliz bir öğretmenle çalışıyordum. Ona sordum, o da bana Montessori metodundan bahsetti. İlgimi çekmişti bu metot. Montessori ile ilgili kitaplar aldım, onları okudukça metodun uygulamasını öğrenmek istedim. Kensington'da bir Katolik kilisesinde rahibeler bu metodun teori ve pratiğini öğretecek bir merkez açmışlardı. Bu merkeze Montessori metodunu öğrenmek için dünyanın her yerinden öğrenciler geliyordu. Ben de iki sene bu merkezde öğrenim gördüm. Ben eğitim alırken kızım Güzel de bu merkezdeki yuvaya devam etti.

Montessori eğitimim devam ederken; bu yöntemi kendi çocuklarıma kendi imkânlarımla uygulamaya başladım. Çocuklarımla Mon-

Can Yücel, çocuklar Hasan, Güzel ve Su ile beraber Londra'daki evde (1962)

tessori prensiplerine göre kendi bağımsızlıkları çerçevesinde ilgiliniyordum. Kendi ayakları üzerinde durmalarını sağlıyor, yalnızca ellerini tutuyordum. Çocuklarımın özgürleşmesi ve kendi kendilerine bakabilmesi, beş duyuyu geliştirmeleri, hatalarını kendilerinin bulması önemliydi. Montessori eğitim metodunu kullanarak, çocuklara ne "ödül" ne de "ceza" vermeye çalıştım.

* * *

1963 yılında Can BBC'den ayrılmak zorunda kaldı. Yayına çıkacağı bir gün Nazım Hikmet'in ölüm haberini alınca öyle üzülmüş ki işi unutmuş. BBC bunu affetmedi tabii ve Can'ı istifaya zorladı. Can benim Montessori eğitimimin de yarım kalmasını istemiyordu. Can, BBC'ye dışarıdan 10 program yaptı ve Hasan ile Su'yu alıp Ankara'ya döndü. Ben de Güzel'le Londra'da kalıp, bu parayla eğitimi mi tamamladım.

O sıralar dostum Hıfzı Topuz Paris'te UNESCO'nun eğitimle ilgili bölümünde önemli bir görevdeydi. Montessori yöntemini Türkiye'de nasıl uygulardım diye ona danışmak için Paris'e gittim. Bu görüşmede somut bir şey ortaya çıkmadı ve Güzel ile birlikte Türkiye'ye döndüm.

Montessori Eğitimi *

Dr. Montessori'nin çağdaş çocuk eğitimi konusunda en önemli isim olduğu, artık kesinlikle kabul edilmektedir. Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında doğmuş ve kendi deyimiyle ilk **"Çocuk Evi"**ni 1907'de Roma'da açmış olan bu italyan doktorunun günümüze kadar ve gittikçe önem kazanarak ününü sürdürmesi hiç kuşkusuz geliştirdiği yöntemin evrenselliliğine bağlıdır.

Roma Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin ilk kadın mezunu olan Maria Montessori, sinir ve akıl hastalıkları konusunda ihtisas yaptığı sıralarda zihnen sakat ya da gelişmemiş çocuklarla ilgilenmiş ve onları normal çocuklar için düzenlenen sınavlara hazırlamaya koyulmuştu. Bu çocukların sınavlarda başarı kazanmalarını, birçokları mucize olarak tanımlarken, Dr. Montessori büyük bir gerçeğe parmak bastı. Madem ki, o "sakat", o "geri kalmış" çocuklar, üzerlerinde çalışılırsa, normal çocukların düzeyine erişebiliyorlardı, normal çocukların daha iyi sonuçlar almalarını engelleyen ne olabilirdi? Normal çocukların eğitiminde büyük bir eksiklik yok muydu?

Buradan yola çıkan ve günümüzde çocuk eğitimi konusunda en geçerli yöntemi geliştiren Dr. Montessori'ye göre, öğretim süreci içinde verilen eğitimle yetinilmemeliydi; o, yaşamın tümünü kapsayacak ve değiştirecek bir eğitim sisteminin geçerliliğine inanmıştı. Geliştirdiği yöntem bugün şöyle tanımlanmakta: *"Montessori yöntemi, çocuğa, önceden hazırlanmış bir çevrede kendi kendini geliştirebileceği şekilde hareket ve faaliyet özgürlüğü tanımayı amaçlayan, kendi kendine oluşan ve gelişen bir eğitim sistemidir."*

* Güler Yücel, *Çocuk Eğitimi Montessori Metodu*

Çocuk evrenseldir, Dr. Montessori'ye göre. Bütün çağlarda varolmuştur ve zamanın sonuna dek varolacaktır. Tarih öncesi çocuğu, Ortaçağ çocuğu diye bir şey yoktur. Gerçekte tek bir çocuk vardır: Bütün çağların, bütün ırkların çocuğu. Törelere vârisi, kültürün temel taşı, tarihi kuşaktan kuşağa aktaran ve barışın yolunu açandır çocuk.

"Çocuğun görevi" diyor Dr. Montessori, "kendinden içinde yaşadığı çevreyle uyum halinde, zamanına, yerine, kültürüne uygun bir insan yaratmaktır." Yeni doğmuş bir bebekle üç yaşında bir çocuğu karşılaştıralım.

Bu kadar kısa bir süre içinde meydana gelen inanılmaz değişimi, **"Çocukluğun Sırrı"** olarak niteleyen Dr. Montessori, eğiticiye düşen görevi ise, çocukların bu gizli güçlerini mümkün olan en son noktaya kadar geliştirmelerine yardım olarak tanımlıyor. Günümüzün çocuğunun kendi imkânlarını geliştirmesine gerçekten yardım edebilmek içinse, Montessori yönteminin ilkelerini bir bütün olarak kavramak ve çarpıtmadan uygulamak gerekmektedir.

Çocuk, dünyanın neresinde olursa olsun, Dr. Montessori'nin **"emici zihin"** diye adlandırdığı bir yetiye sahip olarak doğar. Çevresindekiler bilmediği bir dili konuşurken, iki yıl sessiz sedasız oturup sonra birden bu dili kusursuz grameri, telaffuzu ve bütün ayrıntılarıyla konuşmaya başlayıvermek hangi yetişkinin harcıdır? Oysa dünyanın dört bir yanında iki buçuk yaşında çocuklar bu işin üstesinden gelebilmektedirler. "Emici zihin" dili öğrenmekle de yetinmez. Ülkesinin kültürünü tümüyle emip, sindirir zamanının ve mekânının bütün özelliklerine sahip bir kişiliği kendi özünden yaratır. Kültür, töre, ülkü, duygu, davranış ve inançların "emilip" benimsenmesi, çocuğun doğumuyla altı yaşı arasındaki "emici zihin" döneminde gerçekleşir.

Montessori yönteminin "emici zihin" ilkesi, bu erken ama alabildiğine "alıcı" dönemde çocuğun zihinsel faaliyetini artırmayı amaçlar. Ne var ki, Montessori Çocuk Evlerinde çocuk asla zihinsel başarılar kazanmaya zorlanmaz. Dünya, önüne sere serpe açılır ve bu dünyayı keşfedebilmesi için ona bir dizi anahtar verilir. Bunlar duygusal gereçlerdir. Ve her çocuk bu gereçlerin yardımıyla, kendine özgü yetenek ve ritmine uygun olarak, zihninin daha önce algılamış olduğu izlenimleri sınıflamaya, örgütlemeye koyulur. Kısacası, doğal bir ihtiyaç olan kendi iç disiplini yaratır.

Montessori yöntemi yaşama dayandığından, yaşam da yaratıcılık demek olduğundan, bu yönde herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir. Çocuk bütün canlı organizmalar gibi birtakım gelişim aşamalarından geçer. Dr. Montessori bunları "duyarlılık dönemleri" olarak adlandırıyor. Evrensel bir organizma olan çocukta bu "duyarlılık dönemleri" ırk, kültür ayrılıkları gözetmeksizin mevcuttur. Belirli bir duyarlılık döneminde çocuk belirli bir bilgi ya da hünere karşı doymaz bir şevk ve açlık duyar.

Bu zihinsel araştırma, Montessori Çocuk Evlerinde sürdürülen yaratıcı çalışmanın belke- miğidir. Çocuk, elindeki gerci dilediği gibi kullanmasına izin verildiğinde, bununla çeşitli alıştırmalar yapacak, yaptıklarını tekrar tekrar uygulamaktan usanmayacaktır. Dikkatin yoğunlaşması, anlamak, kavramak ve zihin gücünü artırmakta tekrarın rolü büyüktür.

Montessori yöntemindeki özgürlük ilkesine gelince, *"uyguladığımız yöntemin en kısa ama en özlü açıklaması, çocuklara önceden hazırlanmış bir çevrede özgürlük tanımaktır"* diyor. Dr. Montessori. Çocuk Evlerinden birinde çalışmaları izleyen bir konuğun çocukların dilediklerini, hoşlarına gideni yaptıklarına işaret etmesi üzerine öğrencilerden biri şöyle cevap vermiş: *"Özür dilerim, efendim, biz hoşumuza gideni yapmıyoruz ki. Yaptığımız şey hoşumuza gidiyor bizim."*

Özet olarak, Montessori yönteminin ilkelerini kısaca şöyle sıralayabiliriz: Emici zihin ve işleyişi, gelişimdeki duyarlılık dönemleri, tekrarın önemi, önceden hazırlanmış bir çevrenin gerekliliği, çocuğu iç disipline yönelten bir özgürlük anlayışı, dikkatin yoğunlaşması, çalışma şevki ve sevinci, çocuğun toplumsal bir varlık olarak gelişmesi. Montessori yönteminin uygulanması bütün bu ilkelerin evrensel nitelikte olduklarını ortaya koymuştur. Ve dünyanın çeşitli ülkelerindeki Montessori Çocuk Evlerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Şimdi tekrar bu konuda yetişkinlere düşen görevlere dönelim. Dr. Montessori'nin **"Çocukluğun Sırrı"** olarak nitelediği o esrarlı güç, aslında yaratıcı bir güçtür. Bir yetişkinin bu sırı varabilmesi için gerekli olan, alçakgönüllülük ve o **"her şeyi bilen yetişkin"** kişiliğinden sıyrılabilme. Kendi düşüncemiz olmayan bir düşünceyle, kendi gücümüz olmayan bir güçle karşı karşıya kaldığımızı kavramalıyız. Önyargılardan, basmakalıp görüşlerden arınıp, çocuğun kendi kendini yetiştirmesi için ona yardıma hazırlanmalıyız. Bu yardım, *"çocuğun insana dönüşmesi süreci boyunca gizliden gizliye, kendini belli etmeyen, alçakgönüllü bir yardım olmalıdır."* Bir yetişkinin çocuğu anlayabilecek kadar ona yaklaşabilmesi, onunla kaynaşması ise, ancak sevgi gücüyle olur.

Ahşap pencerenin kepengini açtum...

Ve önce ıfık süzüldü içeri

arasından da ...

günlük kokusuyla ben...

Türkiye'ye dönüş...

Refika Hanım,
Güzel ve Su...

"Bir de baktım, MARMARİS'e gelmişim..."

Ne Ankara'ya ne de İstanbul'a gitmek istedik Londra dönüşü; yani büyük şehirlerde yaşamak istemiyorduk. Bodrum'u da düşünmedik. Can önceden dolaştı, Marmaris'e gitti. Marmaris Kalesi dibindeki, şimdi Dede Lokantası olan deniz kenarında iki odası ve büyük bir terası olan bir ev tuttuk. Hasan ilkokula Marmaris'in içinde başladı. Can da Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın o yıl ilk kez kurulan Marmaris Şubesi Müdürlüğü'ne tayin oldu.

Marmaris'te Armutalan Köyü İlkokulu öğrencileri ile birlikte.

Benim en büyük derdim öğrendiğim Montessori metodunu bir şekilde uygulamaktı ama İngiltere de aldığım diplomamın burada geçerli olmadığını söylediler. Öğretmenlik yapabilmem için, Muğla Öğretmen Okulu'ndaki sınavlara girmem gerekiyormuş. Girdim ve kazandım. Marmaris'e 9-10 km uzaklıktaki Armutalan Köyü İlkokulu'na tayinim çıktı. İki sınıflı bir öğretim sistemi vardı: Birinci, ikinci sınıflar bir sınıftı; üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflar da diğer sınıftı oluşturunuyordu. Bir ben vardım, bir de müdür.

Müdür de öğretmenlik yapıyordu. Köy Enstitülüydü müdür; tavuk besliyor, tütün yetiştiriyordu. Bir de Atatürk büstü vardı okul bahçesinde. Bu büstün yanında da su dolu bir kova ve fırça dururdu. Arada bir temizlerlerdi büstü çocuklar. Sonradan öğrendim ki yalnız toza karşı temizlik değilmiş, ortada gezen tavuklara da karşıymış meğer...

* * *

Türkiye'nin ilk mavi yolculuğunu da Marmaris'teyken gerçekleştirdik. Can, ben, Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Can diye bir doktor ve birkaç arkadaş daha. Hürriyet isminde bir sünger teknesiyle

açıldık sulara... Kamara falan yok, tuvalet de dâhil her şey açıkta, her şey doğayla beraberdi. Kaçakçı mağaralarına girdik çoğu zaman. İstikametimiz Marmaris'ten çıkıp, kıyı boyu Antalya'ya kadar gitmek ve dönmekti. Yiyeceğimiz indiğimiz kasabalardan aldığımız sebzeler, peynir vs. ile sığırtma usulü tuttuğumuz balıklardı. Bedri Hoca da bir başka teknede gezerken bu koylarda ben buradan geç-

tim dercesine Göcek'teki Balık resmini oturtup iz bırakmıştı. Aradan bunca zaman geçmesine rağmen, hâlâ o tarafa mavi yolculuğa çıkanlar Bedri'nin bu balık resmini restore ediyorlar zaman zaman, geçen yıl bile yapmışlar, bu yolculuktan dönüp Datça'ya uğrayan bir arkadaş anlattı.

Sanatçılar çoğu kez çekişmeler de aynı zamanda da birbirlerini beslerler. Bu yolculuğa katılan dostlar da besliyorlardı birbirlerini. Örneğin, Sabahattin Bey o zaman 1960'ların başında Bob Dylan'ın *"The answer is my friend is blowing in the wind- Cevabı dostum, rüzgârda bunun, cevabı esen"* isimli parçasını getirdi ve bunu en iyi sen Türkçeleştirirsin diye tutuşturdu Can'ın eline. Tam bir göç hikâyesi bu. Hani biz de göçmüşüz ya, bin bir acı ve kayıplarla, derinden etkiliyor bu şarkı beni.

* * *

O sıralar Can, Türkiye İşçi Partisi'nin seçim bildirisini okumuştı ve bu Ankara Radyosu'ndan yayınlanıyordu. Marmaris'te de radyo programları halka hoparlörle dinletildiğinden, herkes dinlemişti bu metni Can'ın sesinden. Aynı günlerde sanırım Marmaris Belediyesi ağaçları kesme kararı aldı, Can Kültür Turizm yetkilisi olarak buna karşı çıkmaya çalışırken taşlanıp alnından yaralandı. Devlet de halk da sahip çıkmayınca yaptıklarına, Can görevinden istifa etti ve böylece bizim üç yıllık Marmaris serüvenimiz de son buldu.

Ben çok üzülmüştüm Marmaris'ten ayrılırken çünkü çocuklarla çok güzel ilişkiler kurmuştum okulda. Aradan elli yıl geçmiş olmasına rağmen, bazen hâlâ beni ziyarete geliyorlar. Bu yıl bu çocuklardan biri Amerika'dan geldi ziyaretime; *"Hiç unutmuyorum sizinle yaptığımız dersleri"* dedi. *"Dersleri hep bahçede yaptırırdınız bize."* Dedim ya, benim mekânım sokaklar, onların da ruhu var diye, çocuklara da aktarmaya çalışmışım bu ruhu herhâlde.

* * *

"Ayazmalarındaki mum kokusu ile girmiştim Kınalıada..."

Marmaris'ten Kınalıada'ya taşınınca kilisenin yanındaki bir Rum İlkokulu'nda öğretmenliğe başladım. Elleniça diye bir Rum müdire-miz vardı. İyi eğitim almış, entelektüel, şiirler okuyan bir kadındı. Urla'da yaşayan meşhur Rum Şair Yorgo Seferis'in şiirlerini ezbere bilirdi. Nikos Kazancakis'i de severdi ama komünist diye kızmadan edemezdi. Kınalıada'da bir Rum, bir de Türk okulu olmak üzere iki ayrı ilkokul vardı. Bir gün iki okulun öğrencileri, Rum çocuklarla Türk çocuklar, öğretmenler, hep birlikte Ayasofya'yı ziyarete gittik. Niça iyi bir Ortodokstu, heyecana gelip coştı ve büyük anlamına gelen "*Mega ... mega...*" diye bağırıp heyecanla Rumca bir şeyler anlatmaya başladı. Ben de takıldım ona, "*Kız, kız burası Türkiye, unutma!*" diye. Ama hakikaten de "*ulu*" idi Ayasofya. Öpüştük, sarıldık birbirimize sonra... Çocuklarda da aynı dostluk vardı.

Bir de yetimhane vardı Kınalıada'nın tepelerinde. Ermeni yetimi çocuklar, yazları tatillerini orada geçirirlerdi. Bizim oturduğumuz ev Kınalı'nın Burgaz tarafındaydı. Evin arkasında da futbol sahası vardı. Adalarda futbol kulüpleri vardır, çocuklara futbol öğretir ve futbolculara antrenman yaptırırlardı. Hatta Fenerbahçe'nin ünlü oyuncusu Leter de sık sık gelirdi. Bütün adanın çocukları futbol sahasında buluşurlardı. Benim oğlum Hasan da onlara katılırdı. Hrant da Hasan yaşlarındaydı. Futbol oynarken tanışmışlardı Hasan'la.

Aradan seneler geçti. Can'ın vefatından sonra, Hrant'ın Agos gazetesini çıkardığı sıralardı. Hrant İstanbul'da bize baş sağlığına geldi, beni Nişantaşı'ndaki Agos gazetesine davet etti. Çocukken uzaktan adada Can'ı nasıl izlediğini ve onun etkisinde nasıl kaldığını anlattı. Adadaki evin karşısında "*Zare*" diye zamanın önemli bir Ermeni şairi yaşıyordu. Hatta Can, Zare'nin bir şiirini de Türkçeleştirmişti. Hrant, o gün onu da davet etmiş Agos'a. Birlikte oturup sohbet ettik.

* * *

Kandilli'de, taa en tepede, Fatin Gökmen'in evinde oturduk. Fatin Hoca, Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk rasathaneyi kuran kişidir. Bu ev

O zalim kurşunlar Hrant'ı elimizden aldığın-
da şu dizeler dökülüverdi kalemimden...

Hrant'a

Bir garip ada
Ne garip
Balkanlardan esen rüzgârla ben
Sense Anadolu'nun bağrından
Koparak
Savrularak
Sığınmışız Kınalı'nın sahillerine
Aynı zamanda olmasak bile
Kaptığımız gibi çakılı
En çok kim sektirecek deniz üstünde taşı
(bir, iki, üç, ..., on üç)
Çocukluğun yaşamımıza değdiği gibi
Bakardık arkamızdan
Şıp, şıp, şıp...şıp
Denizin sesini
Ne garip yine de
Her sonbaharda
Leylekler
Göçerken buralardan
Döner adanın etrafında
Son bir bakış atar kaybolurlar
Çocukluğumuza ve sonsuzluğa eminim
Her sonbaharda göçerken leylekler bura-
dan
Kınalı sahillerinden
Denize sektirdiğin taşı
Ve bütün çocukluğumu bulacaklar
Ve seni Hrant, hiç unutmayacaklar.

eski bir Fransız Kız Lisesi idi. Çok odalı, taş bir binaydı. Ama bizim taşındığımız zamanlar terk edilmiş, metruk bırakılmıştı. En üstte de Fatin Hoca'nın eşyaları vardı. Çok rüzgârlı bir yerdi. Elektrik direklerinin telleri de uğuldardı rüzgâr şiddetlendiğinde. Ev iki kat, dört bölümden oluşuyordu. Her bölümde de büyük büyük dört odası vardı. Bu muazzam binanın bir dairesini biz kiralamıştık.

Evin etrafında alabildiğine büyük bir bahçesi vardı. Yan komşumuz, hindi ve tavuk beslerdi, çocuklar o hindilerle koşmaca ve saklambaç oynardı. Üç dört sene kaldık Kandilli'de. Kızlarım Su ve Güzel ilkokula Kandilli İlkokulu'nda başladılar. Hasan ilkokulu bitirmiş, Galatasaray Lisesi'ne başlamıştı. Alışverişe indiği günlerden birinde *"komünist çocuğu"* diye dövmüşler, üstü başı paramparça döndü eve. Çocukları hırpalamaya başlayınca insanlar, bize de yol göründü Kandilli'den.

"Körfezdeki dalgın suyun kokusuyla Kanlıca'ya..."

Kanlıca'daki körfezde, dört katlı bir yalı vardı. Türkiye'nin sayılı heykeltıraşlarından Kuzgun Acar oturuyordu bu yalıda. Kuzgun, eşinden boşanmış, evi de terk etmek zorundaymış. Bu yalıyı bize teklif etti.

"Evlerin kaderi vardır" derdi, Kuzgun. Ben de, Kuzgun dedim, *"Şimdi sizden sonra, biz bu eve taşınınca, biz de mi boşanacağız?"* *"Yook... yook..."* dedi, karşıdaki yalıyı gösterdi, muazzam bir yalıydı. *"Bizden önce bu yalıda oturanlar, şimdi şu gördüğün karşıdaki yalıda oturuyorlar ve hâlâ birlikteler. Kader de bir atlayarak geliyor, korkma..."*

Ve böylece yaşamaya başladık bu yalıda... Bizim yaşadığımız kat giriş katın üstüydü. En alt katta çok da sevdiğimiz ünlü sanatçı Müzeyyen Senar oturuyordu. Behiye Aksoy, Gönül Yazar, Zeki Müren, Tanju Okan ve daha pek çok ünlü sanatçı Müzeyyen'i ziyarete gelenler arasındaydı. O zamanlar yalı apartmanlarında manav eve sandalla gelir ve alışveriş bizim yalının bahçesinin önündeki rıhtımda yapılırdı. Velhasıl cümbüşlü bir yerdi bizim yalı.

Bu körfez Yahya Kemal'in Geçmiş Yaz şiirindeki *"Körfezdeki dalgın suya bir bak, göreceksin"* dediği yerd. Şimdi, hâlâ merak ederim: Acaba Yahya Kemal'in geceleri yanında, bizim geçmiş gecelerden de biri durmakta mı hâlâ, yerli yerinde, bizim körfezimizde? Yoksa dalgın suyun dipleri Can'ın dediği gibi mi?

*"Körfezdeki dalgın suya bir bak; göreceksin,
NATO'nun kablosu durmakta derinde."*

Can o zaman da Türkiye İşçi Partisi'nin üyesiydi. 12 Mart (1971) cuntası geldi. Türkiye İşçi Partisi kapatılmıştı. Askeri mahkemeler harıl harıl mahkumiyet kararı veriyordu. Can Mao Zedong'un, Che Guevara'nın ve Amerikalı bir generalin yazdığı *"Gerilla Harbi"* kitabının çevirilerini yapmıştı. Sonra, o kitaplar hükûmet tarafından yasaklandı ve Can bu çevirilerden dolayı yargılanmaya başladı. O kadar çok mahkemeye gidip geliyordu ki, çocuklar meğerse babalarının adliyede çalıştığını sanırlarmış.

Mahkeme sonuçlandığında, Can 15 yıl süreyle hapse mahkûm edilip cezaevine girdi. Önce Üsküdar Toptaşı Cezaevi'ne, buradan da Adana Cezaevi'ne gönderildi (1973-74). Üsküdar Cezaevi'ndeyken görüşe gittiğim bir gün, tel örgüler arasında konuşurken, gardiyanlar Can'ı alıp dışarı çıkardılar. Can'ın da bir şeyden haberi yokmuş. Dışarıda mahkûm arabasına bindirdiler. *"Nereye gidiyorsun?"* diye bağırdım arkadan, kelepçeli ellerini kaldırıp, *"Ben de bilmiyorum"* dedi. Meğer Adana Cezaevine götürüyorlarmış, sonradan öğrendik.

Bu sefer, her ay İstanbul'dan Adana'ya taşınmaya başlamıştık. Çocuklar küçük tabii, onları Ankara'da Cevat'ın karısı Leyla'ya bırakıyordum. Can Adana Cezaevi'ndeyken, Hollanda'dan bir görevlinin gelip bizi evimizde ziyaret ettiğini hatırlıyorum. Can'ın durumunu Barış Derneği'nden öğrenmiş, dünyanın her yerinde düşünce suçlularına yardım edip ailelerine destek veriyordu. Biz de kendisini evimizde ağırladık. Bu ziyaret, hakikaten bize moral verdi. Onun mantığına göre, bir kitap çevirdiğin için hapse atılmak saçmaydı, komikti. Yani *"düşünce suçu"* komik bir şeydi. Bize de o an öyle gelmişti. Bu

Adana Cezaevi'nde açık görüş, bayram ziyareti, soldan dördüncü, Güler Yücel (1973)

Can Yücel, Adana Cezaevi'nde siyasi koğuştaki arkadaşlarıyla birlikte (1973)

trajikomik durumun bütün dünyaya duyurularak bir hükûmete baskı yapılması bizi memnun etti.

Başbakanın Ecevit olduğu yıllarda da arada af çıkmasına rağmen, Can bu aftan yararlanamamıştı. Can'ın uzun süre arkadaşlık ettiği ve çok sevdiği Ecevit, bir gün, o zamanki Enerji Bakanı Cahit Kayra ile haber gönderip benimle görüşmek istediğini söyledi. Can'ın hapishanedeki durumunu öğrenmek istiyordu. Hâlâ hapiste olmasını içine sindiremediğini söyleyerek, *"Ben Can için ne yapabilirim?"* diye sordu. Bu görüşmenin sonrasında Adana'ya görüşe gittiğimde, Ecevit'in bu sorusunu Can'a ilettim tabii. *"Koalisyonu bozmasın da, ne yaparsa yapsın, ben burada rahatım"* dedi Can. Ben de dönüşümde Ecevit'e bunu ilettim.

Bir süre daha hapiste yatıp, ancak bir sonraki aftan yararlanıp çıkabildi, Can. Kitap çevirdi diye toplam üç yıl yatmış oldu şair.

Biz Kanlıca Körfezi'nde otururken Edip Cansever de Bebek'te oturuyordu. Sık sık kendi teknesiyle uğrardı bize. Her gelişinde yiyecek veya içecek bir şey getirirdi, bazen de tuttuğu balıkları. Mutfağı çok severdi Edip, bazen de birlikte pişirirdik, hatta bir seferinde bana fırında yağlı kâğıtta lüfer pişirmeyi öğretti.

Eğlenmeye sık sık Küçük Bebek'te bütün sanatçıların uğrak yeri olan bir lokantaya giderdik. Bir akşam Can Bebek'ten Kanlıca'ya son vapuru kaçırmış ve Edip Cansever de Can'ı evinde ağırlamıştı. Edip erken düşerdi yatağa, Can'ın da uykusu kaçmış o gece. Edip'in de, *"Yer Çekimi Karanfil"* kitabı yeni çıkmış. Kitabı eline alan Can, bazı şiirlerdeki bazı mısraların üzerini, bu fazla, bu fazla, diye çizmiş. Sabah, Edip uyanıp da kitabı o hâlde görünce, şiirine dokunan bir başka şairi evden kovmuş. Sonra Edip bize uğramaz oldu tabii.

Edip Cansever (1928 - 86)

Beyoğlu'nda yine şairlerin durağı olan "Papurüs" diye bir bar vardı. Bir gün Can'la birlikte o bara gittik, bir sürü sanatçı da vardı, galiba Orhan Peker'in sergisi de vardı orada. Birden kapı açıldı, Edip çıkageldi, *"Ben bu masaya oturmam, Can var, ben Can'a küskünüm"* dedi. Ben ısrar ettim, *"Edip, gel otur"* diye. Can'ı göstererek, *"Artık ben bu adamı sevmiyorum..."* dedi. *"Sen Can'a küsüp kıyamazsın, senin soyadın Cansever"* dedim. *"Allah senin belanı versin! Ne biçim karısın!"* dedi bana. Sarıldık öpüştük, geldi, oturdu masaya.

Ben de, fırsat bu fırsat iki şairi tokuşturayım dedim. Uzunca bir kâğıt çıkardım, *"Bir satır sen, arkadan bir satır Can söyleyecek"* dedim. Ben de kalemle onların söylediklerini yazdım. Uzunca bir şiir çıktı ortaya. Aktör Halil Ergün de bizim masadaydı. Ben arşivci değilim, toplamaktan çok yaşamayı severim; bu şiiri de Hüseyin masadan aldı götürdü. Ben Halil'e sonradan rastladığımda, *"Şu şiirin bari fotokopisini göndersene"* dedim. *"Olur, gönderirim"*, demişti ama hâlâ bekliyorum.

"Defne kokusu ile, Beylerbeyi'ne gelivermişim..."

Beylerbeyi tepelerinin, boğazın en güzel sırtlarında, büyük bir demir kapı, kala kala tek bu kapı kalmıştı eski konaktan. Bu konak Prens Sebahattin'in konağıymış, Karadenizli bir aile satın almış, konağı yıkıp kendilerine ev yapmışlar. Biz de bu Karadenizli ailenin kiracısı olduk.

Üsküdar Musiki Cemiyeti'nden ünlü ney ustası Niyazi Sayın, Beylerbeyi yokuşunun başında oturuyordu. Mevlevi geleneğinden geliyordu Niyazi Sayın, Can da aynı gelenekten geldiği için pek çok ortak noktaları vardı, sık sık ziyaret ederdik birbirimizi, ben de dinleyici olarak katılırdım bu muhabbetlere.

Gene aynı yokuş üzerinde, bizden aşağıda, Oğuz Atay ve Can Yayınları'nın sahibi Erdal Öz oturuyordu. Can Yayınları'nın yeni kurulduğu dönemdi (1981 yılı). Ruh ve Madde dergisinin yazarlarından Suat Tahsuğ da bizim yokuşun sakinlerindendi o zamanlar.

Bir de, Emel Uygur isminde TRT'de çalışan bir komşumuz vardı, sonradan TRT İstanbul Şube Müdürlüğü yaptı. Çok güzel komşuluğumuz oldu Emel ile.

O yıllarda Üsküdar'da ülkücüler çok yoğunlaşmışlardı ve solcuları tehdit ediyorlardı. Can'ı öldüreceklerine dair tehdit mektubu atmışlardı kapının altından. Sadece Can'a değildi bu tehdit. Bir listeleri vardı, Anadolu Yakası'nda yaşayan bütün solcuların isimleri vardı bu listede. Üsküdar İskelesi'ne inemez olmuştuk çünkü bir kez biz vapurdan inerken taranmıştı iskele. Biz yere yatarak kurtulmuştuk. Bu olaydan sonra hep Beylerbeyi Vapur İskelesi'nden karşıya geçerdik.

Beylerbeyi yıllarımızda üç kuş da uçmuştu yuvadan; Güzel, Ankara Hacettepe'ye gitmişti. Sonra da önce Hasan tıp tahsili, ardından da Su sanat akademisi için otobüsle tıngır mıngır Fransa'ya yerleştiler. Güzel de onları takip etti. Akademi yıllarında Su, her seferinde otobüsle ve çok sık gelip gitmeye devam etti Türkiye-Fransa arasında. Öyle ki şoförler ile onlara kahve yapacak kadar samimi olmuştu.

Ağabeyim Necat bana hep yol göstermişti. Ağabeyimden gördüğümü oğlum Hasan'a da vermeye çalıştım. O da aynı dayısı gibi davrandı, kendi kız kardeşleri Güzel ve Su'ya da o yol gösterdi; kızları eğitim için Fransa'ya çağırdı. İkisi de Strasbourg'da okudular. Su,

Gazi Yaşargil ile Can...

Gazi Yaşargil ve Can lise arkadaşlarıydılar. İkisi de çok parlak öğrencilerdi. Liseden sonra görüşemez oldular, çünkü Gazi bildiğim kadarıyla Almanya'da tıp okuyordu. Can da İngiltere'de Cambridge'te o zamanlar klasik diller okuyordu. Haliyle birbirlerine uzaktılar. Sonra Gazi, Zürih Üniversitesi'nde beyin cerrahisi olarak çalışmaya başladı.

Şair Ece Ayhan bize yakın otururdu ve Ece'de beyin tümörü teşhis edildi. Can, Gazi'ye ona yardımcı olması için telefon etti. Gazi de Can'dan hemen arkadaşını Zürih'e yollamasını istedi. "Ama ne olur sen de gel çünkü seni çok özledim," diyordu. Can, "Gelemem Gazi dedi, çünkü pasaportuma el koydular, devlet yurtdışına çıkmama izin vermiyor, hakkımda acil davalar varmış, mahkemeler sürüyor ama merak etme fırsatını bulunca Hasan'ı yollarım sana benim yerime, çünkü o da tıp okumak istiyor," dedi.

Mahmut Gazi Yaşargil

(6 Temmuz 1925, Lice, Diyarbakır)

Bilim insanı ve nörocerrah. 6 Temmuz 1925 yılında, babasının kaymakamlık görevi için gittikleri, Diyarbakır Lice'de dünyaya gelmiştir.

Lice'de yaşamlarını sürdürürken abisi İhsan, tifo yüzünden yaşamını yitirmiştir. Mahmut Gazi Yaşargil Türk tıp dünyasının yetiştirdiği en büyük nörocerrah'tır. Ankara'da Atatürk Lisesi'ni bitirdi. Ankara Üniversitesi'ne girdi. Almanya'da bulunan Jena Thüringen Friedrich Basel Üniversitesi'nde tıp eğitimi aldı. 1965 yılında yardımcı profesör olan Gazi Yaşargil, 1965 ve 1967 yılları arasında, Amerika Birleşik Devletleri'nin Burlington kentindeki Vermont Üniversitesi'nin Nöroşirüji Bölümü'nde, Profesör Peardon Donaghy ile birlikte mikrovasküler cerrahi alanında çalışmalar yürüttü. Avrasya Akademiyası'nın kurucu üyelerinden biridir.

Bu yüzyılda tıp alanında yetişen en önemli beyin cerrahi unvanına sahiptir. Mikro sinir cerrahisinin kurucusudur. Gazi Yaşargil, epilepsi ve beyin tümörünü kendi geliştirdiği yöntemlerle tedavi etmeyi başarmıştır.

sanat akademisini bitirdi. Güzel de ziraat fakültesinde su ürünlerini. Üç kardeş orada birlikte yaşayıp eğitimlerini sürdürdüler, zamanı gelince de yollarını ayırdılar.

Hasan'ın Fransa'daki tıp eğitiminde Gazi Yaşargil'in katkısı çok olmuştu. O yüzden, çocukları görmek için Fransa'ya gittiğimde, Zürih'e geçip Gazi'yi de ziyaret etmişim. Gazi'den beni müzelere götürmesini istemişim. O da bana Zürih'in en güzel müzelerini gezdirmişti. Müzelerin kapısında ne kadar bekçi, kapıcı, memur varsa Gazi'yi tanıyor ve saygı gösteriyorlardı. *"Hoş geldiniz Herr Doktor Yaşargil"* diyorlar, hemen içeriye buyur ediyorlardı. Sanki bir kral gibi kenara çekilip ona yol veriyorlardı. O zaman gördüm ki, Gazi'ye sadece bir doktor olduğu için değil, bir sanatsever olarak da saygıda kusur etmiyorlardı.

O ziyaretten çok memnun kalmıştım, yabancı olduğum bütün o çevreyi Gazi'nin gözleriyle gördüm sanki; aynı zamanda resim sanatına da aşık olan çok ünlü bir beyin cerrahı doktorun gözleriyle. Uzun uzun sohbet ettik. Dünya çapında üne sahip beyin cerrahımız Gazi Yaşargil aynı zamanda resmi, müziği, sanatı yakından takip eden, konserleri kaçırmayan çok yönlü bir insan. Hastalandığında ünlü orkestra şefi Herbert Von Karajan'ın beyin ameliyatını da o yapmıştı ve ameliyattan sonra reflekslerini kaybetmemesi için ona hastane yatağında elleriyle *"uçak simülasyonu oyununu"* kullanarak egzersiz yapmasını tavsiye etmişti.

"Fundalıkların kokusu ile Dargos'taydım..."

Toplam üç-dört yıl oturmuştuk Beylerbeyi'nde. Karadenizli ev sahiplerimizin başka planları çıkınca bize de yol görünmüştü.

Dragos, İstanbul'a uzak, gidip gelmesi zor, bomboş bir yarımada, kel bir tepeydi bir zamanlar. Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri ve bakanların yaptıkları evlerle yaşam başlamıştı burada.

Hasan Âli Bey de buraya ilk ev yapanlardan biriydi. Yatak odaları, çalışma odaları, ne arasanız vardı evde. Dragos Deniz Kulübü'nün hemen arkasındaydı ev. Kulübün önünden merdivenle denize inilirdi. Mor kayalıklar vardı, "Mor Kayalıklı Koy" derdi Hasan Âli Bey sağ iken buraya. Saat 11.00'den sonra Dragos'un bütün sakinleri bu küçük koya yüzmeye gelirdi. Sakinler arasında zamanın İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata, Nihat Erim de vardı.

Hasan Âli Bey'in ölümünden sonra Dragos'taki yazlık boş kalmıştı. Beylerbeyi'nde kiracıyken de gidip geldik Dragos'a. Bize Beylerbeyi'nden yol görününce, evsiz kalmışız, çocuklar da gitmiş zaten, Can'la ikimiziz. Döndük dolaştık, yine kürkçü dükkânı, Hasan Âli Bey'in evine sığındık. Her oturduğumuz ev gençlerin uğrak yeri idi,

Kızlarım Güzel ve Su'yla, Dragos

Can Yücel ve ben, Dragos

Dragos da öyle. İşçi Partili çocuklar, tiyatrocular, Erol Pekcan gibi müzisyenler...

Bize gelen gençlerin hepsinin ismini hatırlayamıyorum ama aralarında unutamadığım biri var; Kenan Kalav. Boylu poslu, yakışıklı. Annesi Alman, babası Mardinli Kürt'tü. Kenan mı olayların üstüne giderdi yoksa, olaylar mı Kenan'ı bulurdu bilemiyorum, her seferinde yeni bir hikâyeyle gelirdi bize.

Bir gün telaşla içeri girdi, *"Ekinimi yaktılar abi"* diye bağıırıyordu. Dağa ekmiş ekini, jandarmalar da yakmışlar. Bir aralar kayboldu ortadan, duyduk ki İspanya'da imiş. Bir seferinde de mor kayaların orada kulüp var ya, biz kulüpte denize giriyorduk, sörfün adının da yeni duyulduğu zamanlardı, bir de baktık, Kenan anadan üryan sörf yapıyor. Can o sıralarda bir oyun yazıyordu, hatta Kenan için de bir oyun yazdı. Kenan olayları anlatıyor, Can yazıyor, derken bir gün Can, *"Ben yazıyorum, sen oynayacaksın bu oyunu"* dedi. Kenan hazırcevap, *"Yok abi, ben her gün aynı oyunu oynayamam"* demez mi gülüştük...

Ama sonraları Kenan başka oyunlar oynadı ve meşhur bir aktör oldu. Hem jön hem zampara, o dönemde popüler olan aktör ve aktrisleri bizim eve getirirdi. Ben de o dönemin meşhur pek çok film sanatçısını tanıdım onun sayesinde.

Evlerin çoğu aslında yazlıktı. Karşımızda da Halit Narin'in yazlığı vardı. Kendisi arada sırada gelirdi, bekçileri ve büyük kurt köpekleri vardı. Biz onlara goril derdik. Hatta Su, Fransa'dan geldiği zamanlarda, bir şeye ihtiyacı olduğunda, bekçilere, *"Goril amca, goril amca.."* diye seslenirdi, onlar da gönülden yaparlardı Su'yun istediklerini.

Köpeklerden biri Can'ı bir gün kışından ısırdı. *"Ben kudurursam"* dedi Can, *"İlk işim gidip Halit Bey'i ısırarak olacak."* Goriller her hâlde Halit Bey'e anlatmış olacak ki bunu, bir gün sabahın köründe *"Can Bey! Can Bey! Gelin kudurmadan beni ısırın"* dedi. Ben de onlara kahve ikram ettim. O dönemde Halit Bey İşverenler Sendikası başkanıydı, Can da Türkiye İşçi Partisi üyesi.

Dragos tepelerinde bir yerde, Yön dergisini çıkaran Doğan Avcıoğlu oturuyordu. Darbeden önceydi, Dragos'a temelli taşınmamıştık. Subayların çoğu Doğan'ı ziyarete gelirlerdi. Karısı Sevil de çok zeki ve esprili bir kadın, başarılı bir hariciyeciydi, benim de yakın arkadaşım. Doğan benim hayatımda gördüğüm en çalışkan adamlardan biriydi; her dakika çalışırdı. Bir gün bizim evde büyük bir yemek verdik. Hukuk Profesörü, Murat Sarıca, Mihri Belli, İlhan Selçuk, Doğan Avcıoğlu eşleriyle birlikte katıldılar.

Yemekler yendi, kafalar çekildi, yürüyerek sahile giderken Mihri Belli gür sesiyle, *"Anamız amele sınıfı, bayrağımız Leninizm"* diyerek TKP marşını patlattı, Doğan altta kalır mı hiç *"Yaşa... Var ol Harbiye!"* diye Mihri'yi bastırdı. Bütün Dragos tepeleri bununla inledi. Derken Dragos'un karşı tarafında Büyükbakkalköy sırtlarındaki gecekondu mahallerinden birkaç camiden birden sabah ezanının sesi duyuldu: *"Allah-u Ekber, Allah-u Ekber"*. Biri başlayıp biri bitiriyordu, ezan sesi bütün vadiye yayıldı. Ertesi sabah Nihat Erim'in eşi, *"Hayrola Güler, akşam sizde devrim mi vardı?"* diye takıldı bize.

Biz Dragos'a kalıcı olarak taşınmadan üç dört ay kadar önceydi, 12 Eylül'e çeyrek kala, tam da bizim evin önünde vurdular Nihat Erim'i. Bu evin akıbeti beni çok üzmüştü. Evin planını Hasan Âli çizmiş, orada senelerce yaşamış, göçüp gitmişti; üç kardeşe kalmıştı ev. Biz oraya yerleşince, İzale-i Şuyu'a verildi ve yok pahasına satıldı... Bir tarih gitmişti bu evle birlikte...

Doğan Avcıoğlu (1926-1983)

Yön Dergisi, Sayı 1, 1961

Merdiven Çağı*

Defne, bir buçuk yaşında,
Yürüyor, koşuyor da,
Merdivenlere gelince, takılıyor işte orada.
Dizlerini dayıyor işte ilk basamağa
Sağ elini ikincisine,
Sol dizini öbürüne
Sonra sağ elini
Sol dizini.
Sarı bukle saçları, kestane gözleriyle,
Bakıyor bize,
Göstermek için marifetini.
Yukarı,
Yukarı,
Daha yukarı
Öyle-öyle tırmanıyor merdiveni
Tamam şimdi en üst basamakta
Pek mağrur, pek de keyifli.
Ya sonra?
Biraz zor değil mi işi,
Çağı değil inneğe daha,
Düşmesin diye tepe aşağıya
Tutunuyor sınıksız tirabzana
Tıpkı benim şiirim gibi,
Ağır-ağır ineceksin bu merdivenlerden,
Dur hele,
O kadar büyüdün mü sen?

* Güler Yücel'in Kuzguncuk'taki evlerindeki merdiven için yazdığı şiir...

"Mor salkımların kokusuyla Kuzguncuk'a..."

Kuzguncuk'taki ev de Rumlardan kalmaydı, ayazma vardı evde, kuyu vardı, hatta kuyuyu temizlerken kuyu içinden, içinde kan oluğu olan büyük bir de hançer çıkardık. Kim bilir kimlerin kafası kesilmiştir bu hançerle? Üst üste üç göz odası vardı, dışarıdan bakıldığında üç katlı gibi görünürdü. En altta bir oda vardı. Giriş kapısının yanındaki bu küçük odayı kendim için düşünmüştüm; yaşlanınca merdivenleri çıkmanın zor olacağını hesaba katarak. Tamir edilirken yanına bir hela, bir de banyo yaptırmıştım. Torunum bile takılırdı bu merdivenlere.

Giriş katındaki odada, kendim için tek bir yatak, masa ve kitaplar için raf konmuştu. Rafın üstündeyseniz, İngiltere'de yaşadığım evden aşırıdığım kocaman, pandüllü, siyah mermerden bir saat vardı. Pandülü tamir edilemediği için saat çalışmıyordu. Bu saat zamanı göstermiyordu ama İngiltere'de yaşadığım bir zaman diliminin parçasıydı. Bana İngiltere'deki evimi, oradaki hara güre yaşamımı hatırlatıyordu. Onun için, nereye taşınırsam bu ağır saati de oradan oraya götürürdüm. Kızımın, 3-4 yaşındayken saatin pandülüyle oynarken çekilmiş bir fotoğrafı vardı. Aslında fotoğrafları sevmezdim. Fotoğraftaki pandülün saati çalıştırmaya yaramadığı gibi, çekilen fotoğrafların da ilerde bir işe yaramayacağını düşünürdüm. Torunlarının resmini çantandan çıkarıp gösterenlere içerliyor; *"Bana gençlik fotoğrafını göster"* diyenlere de çok kızırıyordum bu nedenle *"Bu alıklar benden ne istiyorlar?"* diye düşünürdüm.

Kuzguncuk'taki evin önünde, eski sahipleri tarafından dikilmiş koca bir mor salkım vardı. Bu şımarık bitki, evin bütün cephesini sarmaladığı yetmiyormuş gibi, damın kiremitlerine girip yerinden oynatıyordu. Bunu fırsat bilen yağmur sık sık odaya konuk oluyor, evde rutubet eksik olmuyordu. Dalları da, fırtınalı zamanlar cama vuruyor, bu tıklamalar bana hayatımın dışında kalmış insanları hatırlatıyordu.

Bu mor salkım öyle yayılmıştı ki, komşular da ondan şikâyetçiydi; evi eskittiğini söylüyorlar, hatta kökünden kesmem gerektiğini hatırlatıyordu. Komşulara göre pislik gibi görünen bu mor salkım, beni ise coşturuyordu. Mahallenin bütün şikâyetine rağmen, tek dalına bile dokunmuyordum; sevinçten veya gülmekten ağlayan kadının gözyaşları gibiydiler.

Mor salkımın sarktığı pencerenin önünde sokaktan geçenleri seyrederdim. Kaldırım taşlı bir yokuş vardı önünde. Her inen ve çıkan tökezliyordu. Arabası olanlar kızıyordu bu kaldırım taşlarına. Oysa İstanbul'un kaldırım taşı olan en eski yokuşuydu, hem taşlar da Fransa'dan gelmişti. Yağmur yağdığı zaman, seller basmazdı; sular toprağın altına karışıyordu. Her tür seda yankılanırdı bu yokuştan. Sabah işe gitmek için vapura koşuşturan insanların ayak sesleri, yorgurtçunun "*Silivriiii...*" haykırışı, kamyonetlerden gelen "*Taş gibi domates!*" sesleri ve Aygaz'cının tüplerinin tıngırtısı, Ramazan davulu ve daha ne sesler... Kimler geçmezdi ki bu yokuştan?

* * *

Bir sabah, sabahın erken saatinde banyoya girmiştim. Yukarıdan gürültülü bir ses gelmişti. Bahçedeki ağaç mı yıkıldı diye düşünürken, sokak kapısının tekmelenip yumruklandığını işittim. Genç bir kıza ait olduğu anlaşılan bir ses çığlık çığlığa "*Beni kurtarın!*" diye bağıırıyordu. Aceleyle üstüme bir peştamal attım. Merdivenlerden aşağı indim. Önce, kapıyı açmakta tereddüt ettim. Kız o kadar acıyla bağıırıyordu ki... Benim işim, zorda kalan kadınlara yardım etmektir; kapımı yumruklayan tekmeleyen bu çaresiz kıza mı kapımı açmayacaktım? Açtım. Kız sadece genç değil, aynı zamanda çırılçıplaktı.

İçeri girmesiyle kapıyı kapaması bir oldu. Hemen "Sus!" işareti yaptım. Kız çırpınıyordu. Apışıp kaldım. Sokaktan birilerinin yokuş yukarı koşuşturduğunu duydum. Arkadan üç adam kapıya dayanı-verdi. Belli ki kızcağızı kaçırmışlardı. Kızcağıza ne yaptıklarını da tahmin etmemek mümkün değildi. Kapı arkasında ikimizde de çıplak tir tir titriyorduk. Kızın durumuna çok üzüldüğüm için dayandım, kızcağızı onlara teslim etmek istemiyordum. O arada, savrulan tehditlerin ardı arkası kesilmiyordu. Telefonla polise haber verdim. Kıza elbiselerimden verip, giydirip ve polise teslim ettim. Mahkemesi ne kadar sürdü bilinmez. Kızın nereden gelip nereye gittiğini de öğrenemedim.

* * *

Pek çok gerçek hikâyesi vardı yokuştan inen ve çıkan herkesin. Bil-mediklerime de kendim birer hikâye giydirirdim seyrederken.

Sabaha karşı çığlık çığlığa yokuştan aşağı inen çıplak kızın çocukluğu muydu bu acaba?..

Pabucu Yarım Kız

Kızcağız sekizinde, dokuzunda, belki de otuzunda...

Kolunda ekmek torbası, kardeşi de yapışmış eteğine...

Yüzü sapsarı, tık nefes... Yokuşsa upuzun...

Arada da küçük ayaklarından fırlayan,

Ökçeli pembe lame pabuçlara dönüp dönüp bakıyor

Yanaklarına da pembelik basıyor.

Kız önde, kardeşi eteğinde, ekmek torbası havada,

Lame pabuçlar onların peşinde.

Küçük kız, ekmek torbası, kardeş, pembe lame pabuçlar...

Biri önde, arkada...

Havada biri, yuvarlana yuvarlana, koştura koştura...

Yokuş yukarı, bağıra, çağıra, dolana, savrula

Yokuşu tırmanıyorlar...

Belli yaşamı da böyle gidecek...

Zeytinburnu Çocuk Esirgeme Kurumu Eğitim Merkezi, Türkiye'nin her yerinde yuva öğretmenleri yetiştiriyordu. Benim Montessori ile ilgilendiğimi duymuşlar. Düzenledikleri bir konferansa Montessori eğitimi ile ilgili konuşma yapmam için beni davet ettiler ve ilk defa Montessori eğitim metotlarını anlatma fırsatı bulmuştum. Katılımcılar arasında İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Ana Bilim Dalı Başkanı Rıdvan Cebiroğlu da vardı. Kendisi Montessori eğitim malzemelerinin üniversiteye gönderildiğini ama kullanmayı bilen olmadığını için kutulardan çıkarmadıklarını söyledi ve bana *"Sen bizim üniversitede böyle bir bölüm açar mısın?"* teklifinde bulundu. Bu benim için Montessori yöntemini uygulama açısından önemli bir fırsattı. Teklifi kabul ettim. Böylece, Çapa Çocuk Psikiyatrisi'nde engelli çocuklar için, Montessori yöntemi ile eğitim verecek eğitsel tedavi bölümünü kurdum ve 15 yıl bu işi sürdürdüm, çok iyi de sonuçlara ulaştık.

Çocukken okuldan çok sokakta vakit geçirdiğimi anlatmıştım. Evimizin karşısında beş katlı bir ev vardı. Biz oynarken o evden bir çocuk bizi izlerdi. Onu da yanımıza çağırırdık ama engelli olduğu için gelemezdi. Onu hiç unutmadım. Çapa Çocuk Psikiyatrisi Bölümü'nde çalışırken, onun gibi çocuklara yardım etmek amacıyla Türk Spastik Çocuklar Derneği'nin kuruluşunda yer aldım. Derneğin kurucusu Prof. Dr. Hıfzı Özcan idi.

Türk Spastik Çocuklar Vakfı

1972 yılında, Prof. Dr. Hıfzı Özcan öncülüğünde temelleri atılmıştır. Kuruluş tarihi 1989 olan dernek, o tarihe kadar Türkiye'de hakkında yeterince çalışma yapılmamış olan Cerebral Palsy (beyin felci) isimli sağlık problemi üzerinde çalışmalar yapmayı amaçlamıştır. Vakıf, Sabancı Ailesi'nin desteği ile 1976 yılında Kadıköy Acıbadem semtindeki bir binaya taşınır. 1996 yılında çalışmalar, yine Sabancı Ailesi'nin desteği ile hizmete açılan ve Metin Sabancı Merkezi olarak adlandırılan bir kampüse taşınır. Kampüste şu anda Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Metin Sabancı Özel Eğitim Okulları, Aile Danışma Merkezi, Yatılı Bakım Merkezi, Spor Salonu, Bilgi Merkezi, kongre ve toplantıların gerçekleştiği konferans ve seminer salonları yer almaktadır.

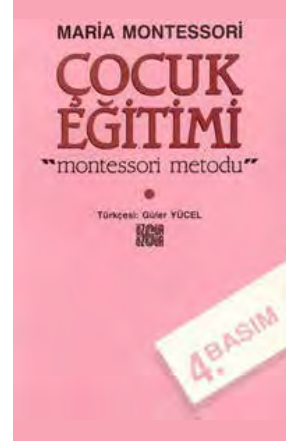
Üniversitedeki çalışmalarım sırasında Montessori'yi ayrıntılarda doğru düzgün uygulayabilmek amacıyla, Can ve ben Montessori'nin The Secret of The Childhood kitabını "**Çocuk Eğitimi**" ismiyle Türkçe'ye çevirdik ve basıldı. Montessori ile ilgili Türkçe olarak çevrilen ilk kitap bu.

Çevirirken, sanki Montessori eğitim sistemini de daha da iyi kavradığımı hissettim. Montessori metodu, ormanda bulunan bir

çocuğun incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlara dayanıyordu aslında. Yıllarca ormanda tek başına büyümüş ve konuşamayan, hayvanlar gibi dört ayak üzerinde yürüyen ve hayvansı sesler çıkartan, Aveyron'lu Victor* ismi verilmiş çocuğu duymuşsunuzdur belki de. Çocuk ormandan kurtarıldığında ilk inceleyen Profesör Itard, önce engelli mi diye araştırıyor. Sonra Prof. Segen devam ediyor incelemelere. Doktor Maria Montessori de engelli çocuklarla çalışırken, Cizvit papazları gibi incelemiş Itard ve Segen'in bu çocuğa ilişkin notlarını, kitaplarını. Montessori yönteminin temeli bu incelemelerden sonra atılmış. Pratik bambaşka birşey. Ama şunu söylemek isterim: Montessori hayatımda her zaman etkili oldu ve belki de o yüzden doğal şeyleri sevdim ve her şeye sabırla bakıyorum.

* * *

Aynı zamanda bu metodu, kendi çocuklarıma da uygulamaya çalıştım. Bir gün pazardan son derece sevimli civcivler aldım ve onları beslemeye başladık ama kümesimiz yoktu. Evin içinde çocuklarla

*Victor'un gizemli hikayesi 1800'de başlar. Fransa'daki Aveyron bölgesinde 12 yaşındaki bir çocuk ormanda dolaşırken bulunmuştur. Çocuk çıplaktır, konuşamaz, üzerindeki yaralar çok küçük yaştan beri vahşi bir hayat yaşadığını göstermektedir. Yıkanmayı ve dokunulmayı şiddetle reddeder, insanlarla iletişim

kurmaz ve sık sık şiddet içeren tepkiler verir. Yıllarca yalnız yaşamak selektif duyma duyusunu inanılmaz ölçüde geliştirmiştir. Çocuk başının hemen yanında patlatılan bir tufegin sesini önemsemezken, en sevdiği yiyeceklerden biri olan cevizin kırılması sesine hemen tepki vermektir. Fransız yetkilileri çocuğun geri zekalı olduğunu söylemişlerdir ancak bir sağır okulunda danışman olan Jean-Marc Gaspard Itard ona dil öğretmenin mümkün olacağını düşünmüştür. Itard, çocuğa "Victor," ismini vermiş, onunla çalışmıştır. Birkaç yıl sonunda banyo yapmasını, kıyafet giymesini, hatta empati işaretleri göstermesini sağlamıştır. Ancak dil konusunun çocuğun yetilerinin çok ötesinde olduğu anlaşılmıştır. Itard, Victor'un bazı basit soru ve emir cümlelerini anlamasını sağlamıştır ama vahşi çocuk 40 yaşında ölene kadar tam bir cümle kuramamıştır.

Kaynak: dunyailar.org/tarihin-6-unlu-vahsi-cocugu.html

birlikte büyüdüler, odamızın içindeki yüklükte yaşıyor ve orada yumurtluyorlardı. Oğlum Hasan, yüklüğün içine girip, saatlerce bıkmadan, usanmadan tavukların yumurtlamasını beklerdi. O kadar konsantre oluyor ve o kadar merakla ilgileniyordu ki yumurta kabuklarının sertleşmesini ellerinde hissedip şaşırıyordu.

Tavukların ayakları, bahçede dolaştıkları için, çamur oluyordu ve odanın içine de pisiyordu tavuklar. Kızım Güzel, tavukların ayaklarını büyük bir sorumluluk duygusu ve sabırla, düzenli olarak bir bez ve sabunlu suyla temizlerdi. Bunu okuyan da bizim evi çok düzenli ve temiz sanacak, oysa benim düzen ve temizlik anlayışım biraz farklıydı.

Çocuklar okula yürüyerek giderlerdi ve mücadeleyi sokakta, hayatın içinde öğrendiler. Her yaz tatilinde çocukları atölyelere gönderiyordum.

Eğitim okulda bitmiyor, evde ve tatil zamanında devam etmeli bence, o zamanlarda da böyle düşündüğüm için, tatillerde çocuklarıma bir "iş yeri" buldum. Para kazanmaktan önemlisi, başka bir çevre ve insanları tanımak, usta yanında çırak olarak yetişmektir. Uzun zamana ihtiyaçları yok, az bir zaman yeterli, çocukların beyni zaten çok taze, her şeyi çabucak kapıyorlar.

Hasan, Göksu'da çömlekçi Hasan Usta'nın yanına gitmişti, orada topraktan çömlek yapıp satıyordu. Biraz daha büyüyünce, lise çağında Oerlikon Fabrikası'nda da çalıştı. Yıllar sonra nöropatolog olunca bir gün bana "Anne, yaz tatilinde yanına gittiğim o ustadan ve Oerlikon Fabrikası'ndan çok şey öğrendim" dedi. Hasan'ı da oralara para kazanması için değil, okulun ve evin dışında başka bir hayat olduğunu görmesi için göndermiştim.

Kızlarım da yaz tatillerinde seramik atölyelerine giderlerdi. Aynı zamanda hem Marmara Denizi kumsallarında hem de Marmaris'te Akdeniz sahillerinde denizle tanıştılar; yüzmeyi, balık tutmayı, kürek çekmeyi bu sayede öğrendiler.

* * *

İstanbul Üniversitesi Çapa Çocuk Psikiyatrisi Bölümü'nde çalışmalarım devam ederken; Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) kurucularından Şengül Akçar benden birlikte çalışmalar yapmamızı istedi. Amacı kadınların ekonomik durumlarını ve yaşam kalitelerini iyileştirme olan KEDV'in hedef kitlesi dar gelirli bölgelerdeki kadınlar ve çocuklardı. Yerel kadın gruplarına yönelik kapasite geliştirme ve ekonomik güçlendirme programları uyguluyor, kadın ve çocuk merkezleri kurarak erken çocukluk bakım ve eğitim hizmeti veriyordu. Bir eğitimci olarak böyle bir çalışmanın içinde yer almak benim için güzel bir fırsat olacaktı. Şengül Akçar'ın birlikte çalışma istediğini karşılıksız bırakamazdım.

Uzun süre de KEDV'in gecekondu semtlerinde kurduğu çocuk yuvalarının programlarının hazırlanmasında ve bu yuvaların kuruluşunda danışmanlık yaptım. Birlikte kadın merkezleri ve çocuk yuvaları kuruyorduk.

O zamanki Bakırköy Belediye Başkanı Naci Ekşi (1984-1989) bu konuda bize çok yardımcı oldu. Başkan, kadın merkezi ve yuva kurmaya elverişli olan belediyeye ait boş mekanları bize tahsis ediyordu. Et ve Balık Kurumu kapatıldıktan sonra boşalan alanın bize verilmesi bunun en güzel örneklerinden biridir. Esenyurt, Kocasinan, Güngören gibi İstanbul'un o zamanlar yoksul bölgeleri olan pek çok semtinde bu tür yuvalar ve erken çocukluk dönemi eğitim merkezleri kurduk.

Çalışma yaptığımız yerler sadece gecekondu semtleri değildi. Yüksek gelir düzeyine sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği yuvalarda da danışmanlık yaptım. Bu süreçte önemli bir gözlemim oldu çocuklara ilişkin. Farklı semtlerdeki

KADIN EMEĞİNİ DEĞERLENDİRME VAKFI

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV)

1986 yılında kadınların ekonomik durumlarını ve yaşam kalitelerini iyileştirmek amacıyla kurulmuştur. Kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum örgütü olan KEDV, dar gelirli bölgelerde kadınlara ve çocuklara yönelik çalışmalar yapmaktadır. Kadınların bireysel ve toplumsal yaşamlarını iyileştirme çabalarını desteklemek, temel ihtiyaçları etrafında organize olarak kapasitelerini geliştirebilecekleri platformlar yaratmak ve çocukların erken çocukluk eğitimi olanaklarından yararlanabilmelerini sağlamak üzere faaliyetlerini yürütmektedir. Yerel kadın gruplarına yönelik kapasite geliştirme ve kooperatifleşme, ekonomik güçlendirme programları uygulamakta, bu gruplara Kadın ve Çocuk Merkezleri kurarak erken çocukluk eğitim hizmetleri sunmaları için destek vermektedir. KEDV, bu faaliyetleriyle her yıl yaklaşık 3000 çocuk ve kadın eğitim ve diğer kapasite geliştirme olanakları sunmaktadır.

yuvalara gidiyordum. Biri İstanbul'un zengin semtlerinden Nişantaşı'ndaydı, diğeri çocukları İstanbul'da doğup, kendileri Anadolu'dan göç eden orta sınıf ailelilerin yerleştiği Bakırköy Güngören'de. Bir diğeri de, o sıralar çok yeni göç etmiş olanların yerleştiği Esenyurt'taydı. Esenyurttaki ailelerin çoğu hâlâ balkonlarında yalnızca kuş, tavuk değil, keçi bile besliyorlardı. İnsanların geldikleri topraklardan kopmaları güç tabii. Farklı semtlerdeki bu ailelerin kültür ve gelir düzeyleri, bunların çocuklarına yansımaları da farklıydı. Benim araştırdığım ise, bu farklılıkların çocukların yaratılıştan gelen yeteneklerini nasıl etkilediği idi.

Zeytinburnu Çocuk
Esirgeme Yuvası'nda...

Bu okulların her birinde yirmişer kişilik gruplarla resim yapıyorduk. Bir seferinde hepsinden insan resmi yapmalarını istedim. Çoğunlukla 17-18 çocuk aynı tarz insan resmi çiziyordu, yalnızca bir iki tanesi farklıydı. Farklı olanlar da ya resme bir şapka eklemişti, ya da bir çanta. Farklı çizen bu çocuklar ayrıntıya dikkat ediyorlardı, ayrıntıya dikkat yaratıcılığa ilk adımdı. Toplumların genelinde de, farklı düşünen, yaratıcı zekaya sahip olanların oranı, benim gözlemime göre, on kişiden biri.

Hedef kitlemiz Türkiye'nin değişik yerlerinden kente göç etmiş insanlardı. Bu nedenle, bu merkezlerde, aynı zamanda kadınların birbirlerini tanımaları ve uyum içinde sürdürebilecekleri bir mahalle bilinci geliştirmeleri hedefleniyordu. Bu süreçte Kürdü, Lazı, Boşnağı farklı kültürlerden gelen çocuklar da birbirlerini tanıma fırsatı buluyorlardı. *Demokrasinin temeli de, farklı kültürlerin birbirleri ile farklılıkların bilincinde olarak uyum içinde birlikte yaşamaları değil mi zaten?*

İlk Öğretmenim, İlk Rehberim Güler Yücel

(Şükran Uzun Aytulun, 1986'dan beri KEVD çalışanı...)

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın fotoğraf arşivinde gezinirken, uzun uzun fotoğraflara bakmaktan kendimi alamadım. Dünden bu güne nasıl yol almışız? Erken çocukluk eğitimi adına yaptıklarımız... Benim geçmişim. Benim bugünüm... Çok duygulandım. Gözyaşlarımı kontrol etmeye çalıştım.

1986 yılında Güngören Gündüz Bakımevi'nde grup lideri olarak çalışmaya başladığımda henüz 17 yaşındaydım. Eğitim koordinatörü olarak Güler Yücel zaman zaman yuvaya gelip, çocuklarla nasıl çalışacağımızı, onlarla nasıl iletişim kuracağımızı, çocuklara neler öğreteceğimizi, nasıl bir yol izleyeceğimizi aşama aşama, sakın anlaşılır bir şekilde bizlere anlatıyordu. Ona hayrandım. Onun gibi bir eğitimci olmak ise hayalimdi benim.

Birlikte program geliştirme toplantıları yapıyorduk. Ben Güler hanımın yuvaya geleceği günü heyecanla bekliyordum. Benim için otorite değil, ilham kaynağıydı. Elinde her zaman bir not defteri, bir de doğadan bir parça gerirdi (taş, yaprak, toprak veya kozalak). Uzun uzun elindeki nesnelerin neyi çağrıştırdığını, neler yapabileceğimizi tartışırdık. Neşeli, güler yüzü ile bana mesleki anlamda çok şeyler katmıştı. Daima fırsat eşitliğinden yana adil ve iyi niyetliydi. Beni sürekli motive ederdi. Yapacaklarım konusunda cesaretlendirip, teşvik ederdi.

Güler Yücel'i tanımak! Benim için bir şanstı!

Kocasinan Çocuk Yuvası'nda Güler hanım, ben ve yuva ekibi ile birlikte bir sanat atölyesi kurmuştuk. Yapılacak çalışmaları birlikte karar verip, birlikte uygulardık. Güler hanımla birlikte "yaparak yaşayarak öğrenme", "bende yaparım", "bu bebek benim" programlarını geliştirdik. KEDV'in erken çocuk eğitim programlarının temeli böyle atılmıştı. Katılımcı eğitimi gerçekten hayata geçirmişti ve benim üzerimde çok etki yaratmıştı.

Yüreğindeki büyüklüğü her gittiği yere taşıyabiliyordu. Onu sevmeyen yoktu. Onu çok öz-lüyor, sevgi ile hatırlıyorum

Benim ilk öğretmenim! Rehberim! Güler Yücel'e sevgilerimle...

Su dar percereden bak
bak bak

İemin parmaklık silininceye dek
Gözbeğinde masmor sakso küpe...

Rüzgardan savrulan dutun dallarıyla
O dillice zeytinin ıslak yaprakları

Taa tepede Yunanda kalma bu
Bide eşegin anıtsu tas Hızırşah'olan

Fu ucuda Radarıyla dorugunola
Goca dağ...

Kara bu bitler dönüyor
dönüyor...

Budar çerçevden dünya ya bakma
bi'alem

Tam tamına bir devr-i Alem.

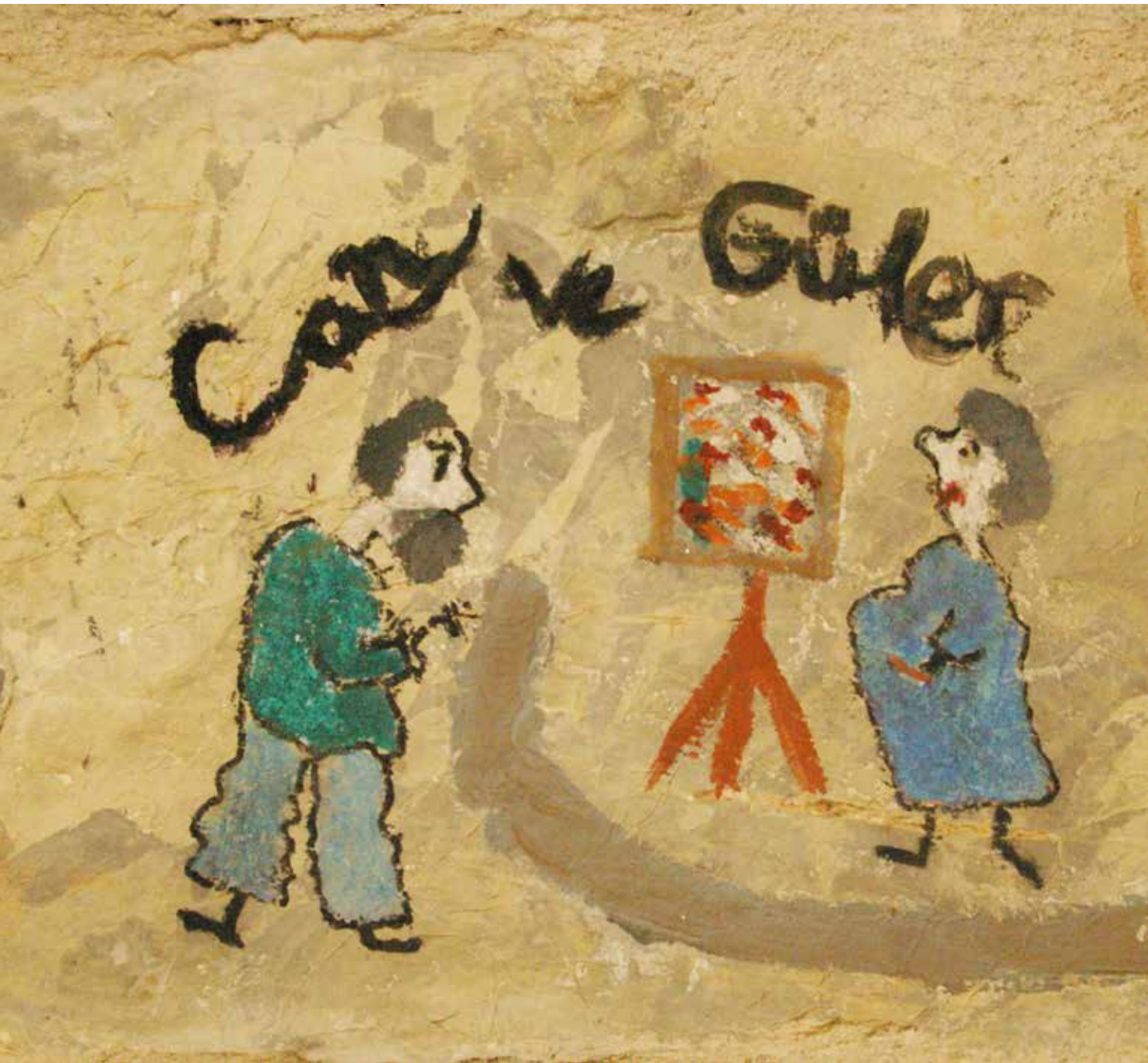
Ahşap pencerenin kepengini açtum...

Ve önce ıfık süzüldü içeri

arasından da ...

kekik ve papatya kokusuyla ben...

Datça'ya...

Doğrusunu söylemek gerekirse, yıllarca yaşadığım Kuzguncuk'taki evi seviyordum, bu evi terk etmeyi hiç düşünmemiştim. Onu da güç bela kurmuştuk zaten. Şimdi, telefondaki ses (Can'ın Sesi) *"Hayatının sonuna kadar yaşayacağın bir ev aldım sana"* diyordu *"hiç çıkmayacağın..."*.

Ev kurmaktan yorulmuştum, kaç kez taşındığımı bile hatırlamıyordum. Kah kiracı olduğum için çıkarılmış, kah çocukların geleceği için taşınmıştım. Bazen evimi sırtında taşımak, kaplumbağa olmak istiyordum...

*İpin ucunu kaçırmamak için
Öyle dönüp dolandım ki,
Bakıyorum da arkama
Ne ipin ucu kalmış
Ne de kendim...*

Bırakın uzun yıllar yaşayıp bunca anıyı biriktirdiğim mekânı terk etmeyi, çocuklar evden ayrılırlarken bile böyleydi, ayrılık kaygısından mıdır nedir, mutlaka hırlaşırlardı. Kopması zordu tabii; ayrılıkları doğum sancısı gibi acı veriyordu. Böyle bir zamanda Hasan için bir şiir yazmıştım, hâlâ içime dokunur o günkü gibi.

Dolaptaki Ceket... (Hasan'a)

"Ceketin, ceketini unuttun"
Arkandan bas bas bağıryor,
Sesimi bir türlü sana duyuramıyorum.
Gidişine mi yoksa
elimde kalan ceketine mi
bilemiyorum?
Taşlaşmış odanın ortasına çöküyorum.
Şimdi dolapta asılı ceketini
Hasretini biraz olsun gidermek için,
Okşuyor, kokluyorum.
"İyi ki de unutmuşsun oğlum,"
diyorum.

Datça'ya 1996 yılında yerleştik. Benim bir yanımda hüznüydü tabii. Doğduğum büyüdüğüm, yaşamaktan zevk aldığım İstanbul'u temelli terk etmek zorunda kalışına... Üstelik aklım geride bıraktığım projelerde kalmıştı. Ama Datça da inanılmaz güzeldi, nefesimi kesiyordu doğa ve tarih ile iç içe yaşamak. Can ile o evde 1999 yılına, Can'ı kaybedene dek beraber yaşadık.

İşte bu sokakta Can Evi'nde, benim tabirimle dulavrat damında yaşıyorum. Neden mi "**Dulavrat Damı**" diyorum Eski Datça'daki evime?

Sivil mimariden çıkmış bu deyim. Bu yörelerde kadın, kocası ölüp, çocukları da evlenince, büyük evi çocuklarına bırakıyor. Dul kalan kadın için bahçede tek oda ve tek ocaktan oluşan bir yer inşa ediyorlar, içine de bir yatak ve ocağın iki yanına iki sandık yerleştiriyorlar. Sandıkların birinde kap kacak, tencere, tava var, diğeri de erzak için. Yatak da sabah kalkınca katlanıp sandıkların üstüne konuyor, giysiler ise yatağın arasına sıkıştırılıyor. Yaşamdaki fazlalıklar da atılıyor ve kadın ölünceye kadar burada yaşıyor, çocuklarının evine sığınmı-

yor. Dulavrat kimseye yük olmadığı gibi, hep yük atan bir kadın anlaşılan. Böyle bir yaşamdı benim de istediğim. Öyle de yaşıyorum.

* * *

Can hakkında konuşmak veya onu düşünmek değil asla, ama anlatabilmek çok zor geliyor bana, canımı acıtıyor. Gideli bunca yıl geçti, hâlâ sesini dinleyemiyor, ölümünü nesnelleştiremiyorum. Tam kırk üç yıllık bir birliktelik, sözünü ettiğim. Ama bunu ikiyle çarpın, çünkü Can'la ben, gece gündüz dip dibeydik. Beni çanta, daha çok bir baston gibi yanında taşırdı.

Ben Can'ı bir ırmağa benzetirim, Dicle gibi, Fırat gibi, Tuna gibi bir ırmağa... Batı'nın ırmakları daha farklıdır Doğu ırmaklarından. Batı'da kontrol altına alınmıştır ırmaklar, yönleri değiştirilmiş, suları kanallarla hapsedilmiş. Doğu'daki ırmaklar ise kontrolsüzdür. Can, bu ırmaklara benzer, kontrolsüz güçtür. Zaman zaman taşar, akıntısına sizi de alır. Coşturur, coşturur. Çoğu zaman boğulma noktasına da gelebilirsiniz. Irmağın üstünde bir kütük veya bir kaya bulup nefeslenmeye kalksanız, kendisini bu heyecandan yorgun

düştüğünüzde durdursanız; o, hiç umursamaz ve heyecanıyla akar gider. Bir süre sonra yokluğunuzu fark eder ve hemen *"Neredesin, nerede kaldın?"* diye seslenir size. Oysa kendisi başka bir zaman, aç, yorgun, bitkin bir hâlde, sizin ellerinizden tutup bir başka kayada nefeslenecektir belki de.

Bazen durgun akan bir su gibidir hayatın her kıyıcığına, her büküne girer. Öyle sakın, öyle uslu, durgun, dalgın... Küçük koylar oluşturur kendine, buralara yayılır, orada yaşar. Yeşil-mişik, sazmişik gibi...

Ve gerçek bir nehirmiş gibi, hep kendi bildiği yöne doğru akıp gider, hiç geri dönüp bakmaz. Hep, ilerler, ileri doğru gider.

Sanatçı, kabak gibi tarlada yetişmez çünkü. Can'ın yetiştiği, Mevlevi dergâhları, Hasan Âli Yücel evi, sanat ve siyasi ortam, aldığı eğitim, gittiği okullar ve hocaları. Fransa günleri, akademisyenliği reddetmesi... Nasıl şiir okurdu, nasıl yazardı, denize şiiri...

Bir nehrin kıyısında bir karga durur. Karga, tanrı Apollon'un simgelerinden biridir. Aklın, mantığın, sistemin bir parçasıdır. Aynı zamanda böyle bir sanatı temsil eder. Bir de nehrin kıyısında bir keçi vardır. O da tanrı Diyonisos'un satirlerinin (müridleri) oluşmasına yardım eden hayvandır. Diyonisos gibi duygunun, yaratının, taşkınlığın, heyecanın, aklın, içgüdünün temsilcisidir. Yabanıl ve başına buyruk bir güzellikle yaratılan bu sanatın temsilcisi ise Can Yücel'dir...

Akdeniz yaraşıyor sana kadını
 Akdeniz yaraşıyor sana
 Yıldızlar terler ya
 Sen de terliyorsun
 Aynı ıslak pırıltı burun kanatlarında
 Hiç dinmiyor motorların gürültüsü
 Köpekler havlıyor uzaktan
 Demin bir çocuk ağladı
 Fatmanım cumbadan çarşaf silkiyor yine
 Ali dumdum anasına sövüyor saatlerdir
 Denizi tokmakiyor balıkçılar
 Bu sesler işte sessizliğini büyüten toprak
 O senin sardunyalar gibi konuşkan sessizliğini
 Hayatta yattık dün gece
 Üstümüzde meltem
 Kekik kokuyor ellerim hâlâ
 Senle yatmadım sanki
 Dağları dolaştım
 Ben senden öğrendim deniz yazmayı
 Elimden düşmüyor mavi kalem
 Bir trandil çıkar gibi sefere
 Okula gidiyor öğretmenim
 Ben de ardından açılıyorum
 Bir poyraz çizip deftere
 Bir ada var sırf ebabil
 Dönüyor, dönüyor başımda
 Senle yaşadığım günler

Gümüş bir çevre oldu ömrüm
 Değince güneşine
 Neden sonra buldum o kaçakçı mağarasını
 Gözlerim kamaşınca senden
 Ölüm belki sularından kaçırdığım
 O loş suda yıkanmaktır
 Durdukça yosundan yeşil
 Kulaç attıkça mavi
 Ben düzde sanırdım yıkıntı
 Örenim, alkolik âsarım
 Mutluluğun doruğundaymışım meğer
 Senle çıkınca anladım...
 Eski Yunan atları var hani
 Yeleleri bükümlü
 Gün inerken de öyle
 Ağaçtan izdüşümleriyle
 Yürüyor Balan tepeleri
 Yürüyor bölük bölük can
 Toplu bir güzelliğe doğru
 Kadını
 Yaraşıyorsun sen Akdeniz'e

Can Yücel

Can Yücel'in, Datça'daki anıt mezarı 2011 yılının Ağustos ayında kimliği belirsiz kişilerce saldırıya uğramıştı. Bir hoşgörü mekânı olarak bilinen ve gayrimüslim toplulukların da mezarlıklarının bulunduğu ilçede bu olay tepkiyle karşılanmıştı. 2014 yılında, heykeltraş Mehmet Aksoy tarafından mezar tekrar yapıldı ve Mehmet Aksoy ve Güzel Yücel'in de katıldığı bir törenle Can Yücel ikinci kez yapılmış olan mezarının başında yeniden anıldı.

Şimdi yaşadığım sokağın adı "**Can Yücel Sokağı**". Bu sokak ve etrafında küçük evler sembolik olarak eski Datça'nın köy hayatını temsil ediyor. Renkler, kokular ve insanlar...

Güler'den Can'a bir Name...

Yine geldi 12 Ağustos... Yine cırcır böcekleri ötüyor...
 Bu yıl Ege Denizi senin dediğin kadar sakin değil, ortalık biraz kanşık
 Kırdılar taşını... Taşı kırmakla kalmadılar, beni de kırdılar
 Bu kırma başka türlü bir kırma
 Yalnız sana değil Can'cığım
 O canım usta Mehmet Aksoy'un ellerine de vuruldu balyozla...
 Dilerim, balyoz vuranların başına bile, gelmesin böyle bir şey...
 Böylesi bir acıyı tatmasınlar...
 Ama bilsinler ki hiç umulmadık yerde
 Can buluyor senin şiirlerin
 Kuytu bir köşede, bir kaynak taşının üzerinde
 bu şiirlere rastladığımda, senin sevincini hissediyorum
 12 Ağustos'ta yine geleceğiz senin yanına...
 Ben, Güzel, Su, Hasan, Defne, Ali, Talat, Denis, Neru, Narayan
 hepimiz senin etrafında olacağız...
 Seni sadece o gün anmıyoruz,
 rüzgârla, denizin dalgalarıyla, toprakla, suyla
 hep anıyoruz bir tanem...

Öyle Bildiğiniz Sokaklardan Değil Benim Sokağım...

Öyle bildiğiniz sokaklardan değil benim sokağım,
 Daracık, eğri büğrü de
 İki yanı kuru duvar
 Her an düştü düşecek taşlar...
 Ardından da bahçeler var
 Mor asmaları, kaktüsleri, gökçek ağaçlar...
 Rüzgârın ve yağmurun dışında
 Hele de bu mevsimde,
 Dökülen yapraklar,
 Alargaların, gödeleklerin
 Bir de kertenkelelerin dışında
 Pek geçmez...
 Öyle bildiğiniz gibi kimseler geçmez bu sokaktan
 Ekerken erguvan fidelerini gün ağarırken
 Telaşlı, heyecanlı, nefes nefese, ürkek bir küçük kız geçti...
 "Gördün mü, onu gördün mü?" diye ünledi bana.
 "Kimi, neyi?.." diyecekken ben,
 "O kötü kadını, kötü kadını yahu!.."

Oysa hiç kimse yoktu ortalıkta,
 Benden, rüzgârdan ve kuru yapraklardan başka

"Elinde de değneği var," diyerek,
Kan ter içinde,
Kimdi o kadın?
Ben miyim, Fatma Nene mi diye düşünürken ben,
Kayboldu küçük kız sokağın öteki ucunda,
Geçti yapraklar, rüzgâr...
Geçti zaman, o sokağın ortasında.
Kuru duvarın taşları arasında
Çıktı çocuk yine aynı telaş, aynı heyecan.
"Bak," dedi, "kötü kadın uçuyor etrafında"
"Ayol o kızıl arı..." dememe kalmadan,
"Soksun seni de bir gör o zaman..."
Hele şükür, üstümden atmıştım o kara lekeyi.
Kızıl arıya dönmüştü kadın.
Yakmak için sigaramı
Kibriti çakınca,
"Bak, şimdi alev oldu kadın.."
Üfledi alevi göğşe doğru,
Çırparak, minicik ellerini
Kadını kızıl arıya,
Arıyı aleve,
Alevi de göğşe savururken
Döne değiştire,
Çocukluğum geçiyor
O daracık kuru duvar, eğri büğrü sokaktan...
Son geçen kim acaba bu sokaktan
Göz açıp kapayana dek ?..
Öyle bildiğin gibi değil, Güler..
Herkes geçiyor kıvırtı kıvırtı
Böylesi daracı sokaklarda...

Köyün bulunduğu kasaba âdeta göçmen kuşların otoyolu gibiydi; onun için buralarda çok farklı kuşlara rastlarsınız. Kargalar renkliydi mesela, gagaları daha kıvrak, göğüsleri beyaz ve kanatlarının altı turkuazdı. Ala kargaya "Alarga" diyorlardı. İnsanlarla birlikte yaşama yeteneği olan Alarga-alakargalar, bir çocuk ağlamasını duyduklarında, çocuklar gibi gırtlarmış, hatta çocuklarla konuştuklarını söylerler. Hâlâ özgürlük ne diye soruyorum bazen kendime. Gönölünce yaşamayı bilmektir sanırım kıssadan hisse.

Komşum Melahat Hanım'la birlikte...

Bir de bahçedeki ceviz ağacından hiç eksilmediklerini hatırlıyorum kargaların, cevizi gagalarıyla koparıp yükselerek, tepeden terasla fırlattıklarını ve böylece kabuğunu kırmayı becerdikleri cevizin içini yediklerini de hayretle seyretmişim.

Köyün evlerinin duvarları kuru duvardı, alçak ve harçsız duvar. Bahçe kapıları yoktu, davetli davetsiz her isteyen bahçeye girebilirdi. Çıngırak var ya, o yeterdi birinin geldiğini anlaması için. Belli ki pek hırsızlık da olmuyordu bu köyde...

Kekik kokuyordu kahve, kahveci kekik topluyordu. Kahvenin bir tarafına kargılar yığılmıştı. Kargıları birbirine bağlayıp kapı benzeri şeyler yapıyorlardı. Köpekler yerde örtü döşek yatarken, yukarılardan da kırlangıçlar kahvenin içine gelip gidiyorlardı. Kahveciye *"Kırlangıçlar her sene aynı yuvaya mı geliyorlar?"* diye sordum. *"Bak"* dedi kahveci *"erkek kırlangıçlar gelir önce, yuvayı yapar. Sonra dişi kırlangıçlar gelip yumurtlar."*

Ben de bunun tam tersini yapıyordum. Acaba erkek bir kırlangıç mı bulsaydım. Şimdiye kadar kaç tane ev yapmıştım, kaç tanesi dağıtılmıştı... Bir adım ilerledikçe iki adım da geriye doğru sayar gibiydim sanki, kuşların da göç ederken, arkada kalanları toparlaması gibi.

"Daha başka kimler yaşıyordu bu köyde? Hangi kuşların böceklerin otağıydı burası? Çoluk çocuk kadınlar ne yapıyorlardı? Köyün muhtarı kimdi?" gibi sorularımın çoğunu, daha bu köy kahvesine ilk adım atışımda öğrendim.

Hiç tanımadığım bu insanların konuşmalarını dinlemeye koyuldum. Çağla toplamışlardı, çağlanın fiyatları tartışılıyordu. Âdeta çağla borsası gibi konuşuluyordu, toptancıya kaçtan satacaklarını, hatta İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlerde çağlanın kaçtan satıldığını bile biliyorlardı. Toptancıdan kazık yememeye çalışıyorlardı.

Burada ise zaman çok ehli keyifti... Mesafeler de öyle... Kendilerine göre birimleri vardı. Benzinliğe mi gitmek istiyorsun, *"Çok yakın, üç sigara içiminde oradasın"* dediklerinde, yürüyerek mesafenin yarım saat aldığını anlayacaktım ilerde.

Çocuklar okuldan döndüklerinde eve gitmeden önce kahveye uğruyorlar, orada biraz dinlenip, okuldaki maceralarını dedelerine anlatıyorlar ve kahkahayla gülüyorlardı. Dedeler, çocuklara, *"Eve git de tavuk kümesinin kapağını aç. Bugün onlara yem vermedim, sen ver"* diye emirler yağıdırıyorlar ve *"Kuşlar var diye arpayı ekmemezlik etmeyin"* diye büyüklere sesleniyorlardı. Arkasından başka bir yerli: *"Eskiden ne kadar kuş vardı, şimdi azaldılar. Yemi serptiğimiz anda kuşlar bitirirlerdi yemleri, şimdi yeme bile gelmiyorlar"* diye söylenirdi. On sekiz tane yerli kuş adı saydılar o arada, bu kuş adlarının

çoğunu yerleştikten sonra komşum Emine'den öğrenip yazacaktım bir kenara.

Ankara'daki siyaset de çabuk ulaşıyordu bu kahveye. Büyükler Demirel'in affını konuşuyorlardı, çay içinceye kadar, bir çırpıda köyün siyasi tercihini kavramasına yardım etti bu konuşmalar; anlaşılan bu köy eski Adalet Parti'liydi.

Bütün bunlar olurken, bir an çay ocağının bulunduğu taş binanın alçak kapısına takıldı gözüm. Kapıdan başını eğerek, sıırım gibi ince uzun bir adam girdi içeri. Baş sarıydı. Kahvedekilerden biri, *"Hayrola Orhan, ne oldu başına? Yine mi?"* diye sordu. Her zaman hazır cevap olduğu belli olan adam, *"Bu binaları alçak yapmışlar, yine başımı vurdum, benim kabahatim yok, tamamen mimari hata"* dedi. Bana çayı getirdiği zaman gözleri kan çanağı gibi kıpkırmızı, ağzı da anason kokuyordu.

Sonradan öğrendim ki, adam oranın yerlisi, otuz yıldır da muhtarıymış. Okuma yazması yok, ama yaşam bilgisi ve deneyimi var. Kahveyi ve kahvenin arkasındaki lokantayı da o işletiyordu. Yerlileri buraya çekmek için kadın garson çalıştırıyordu.

Bir güzel anısı vardı muhtarın. Genç ve güzel garson kızlardan biri aynı zamanda göbek dansçısıymış. Akşam içki servisini yapıp, bitirdikten sonra, tüylü elbiseler giyip dansa başlarmış. Köylülerin kazandığı paraları da o arada götürürmüş. Bunu fark eden köylülerin karıları, lokantanın içine girmeyip, pencereden, *"Paraları niye o kadına kaptırıyorsunuz, bizim çoluk çocuğumuz var, aşımız var"* diye isyan etmişler, muhtara da muhtıra çekmişler. Epeyce bir dalaşmışlar. Muhtar da, kadını uzaklaştırmış, olay da böylece kapanmış.

Muhtarın karısı yok mu? Tabii ki var, hem de lokantasının arkasında oturuyor, kadınları örgütleyen de cingarı kopartan da o. Muhtarın karısı ile de tanıştım. Muhtarın evinden çıkan ince uzun boylu kadın, *"Muhtar! Muhtar!"* diye kocasına seslendi. *"Aksi adamın turşusu iyi tutarmış, gel şu turşuya da elini at"* diyerek kocasını çağırıyordu. Bizim Muhtar da, tıpış tıpış gitti kadının peşinden. Kadınlar bir tarafta düzeni bozacak olayları görmezden gelirlerken, bir yandan

da kendi varlıklarını gösterebiliyorlardı bu köyde. Erkekler de, her şeye rağmen gene kadınlarının yanında olduklarını göstermekten çekinmiyorlardı. Bazen kısa bellekli olmak işine yarıyor insanın. Hâlbuki benzer olaylar benim başımdan geçse, yenilgi olarak kabul eder, pişirip pişirip önüne sürer hem kendime, hem Can'a zulüm ederdim.

* * *

Eski Datça'nın etrafındaki dağlar, gökyüzü, ağaçlar, keskin renkler, her mevsim farklıydılar. Sabah, öğle vakti, akşam, hatta günün her saatinde değişiyordu renkler. Burası aynı zamanda şehrin gürültüsünden kaçıp, sakin ve sade yaşamak isteyenler için de bir cennetti. Derin gece mavisi ile örtülü gökyüzünün yıldızlarla kaplı olduğu güzel geceleri hatırlıyorum; yıldızlar ısıltılı, samanyolunu kolaylıkla görebiliyorduk gökyüzünde.

Yerli kadınların akşamları sokağın bir köşesinde, eski tip büyük bir sokak lambasının altında, sırtlarını duvara yaslayıp sohbet etmelerine bayılıyordum. Bu inanılmaz doğallık yavaş yavaş kayboluyor maalesef. Betonlaşma, trafik, turizm için açılan yeni pansiyonlar, oteller ve çirkin reklam panoları mantar gibi üüyor. Ve göze çarpıyor, dikkat çekiyor. Başka bir zihniyet çökleniyor Datça'ya. Çünkü sonradan gelenler "*kent kafasıyla*" yerleşiyorlar buraya ve her biri bir belediye başkanı gibi durmadan eleştiriyor; yok yollar kötü, yok elektrik sık sık kesiliyor, yok sadece sağlık ocağı var, yok hayvanlar sokaklara pisliyor diye. Yerliler de kentlerden gelenleri eleştiriyorlar.

Önce bahçelerin etrafında kuru, kapısız taş duvarlar vardı, şimdi taşa çimento katıldı. Hem kapı konu hem de duvarlar yükseltildi. Duvarlardan evler görünmüyor, hatta kameralı ziller takıldı.

Evimiz bir Rum evi. Ben hâlâ benden önce burada yaşayanların nasıl yaşadıklarını anlamaya çalışıyorum. Misafir odam tek bir ineğin yaşamasına elverişli bir ahırmış eskiden. Evimin diğer tarafı da birkaç eşek için inşa edilmiş bir başka ahır. Malum, Datça'daki tek ulaşım

Yogacılar gelmişti bir defasında Eski Datça'ya. Bahçede açık havada yoga yaptıkları bir akşam bir anda polisler geldi. Çünkü yerli kadınlar şikâyet etmişler; "Biz burada sokakta oturuyoruz ama duvarın öbür tarafında adamlar çok ayıp şeyler yapıyorlar, biz duyuyoruz, bahçede sürekli bağırıyorlar aam...aam..aam, yani 'aam' istiyorlar, bizi taciz ediyorlar," diye. Yogacılar polisleri anlatmak zorunda kaldılar; yoga derslerinde bir nefes tutma alıştırması var, nefes tutuyorsunuz ve "om...om...om..." diye bağırma zorundasınız, "aam" değil "om" diyoruz diye. Polisler de biraz geç anladılar ama anlayıp çekip gittiler.

aracı eşekmiş o zamanlar. Şimdilerde, ben bu geniş ahır atölyeye dönüştürdüm, bütün resimlerimi duvarlara astım ve ışığın direk olarak atölyeme düşmesi için, tavana geniş bir tavan penceresi açtım, çünkü içerisi çok karanlıktı.

Numan Tuna,
Arkeolog

Yunanlılar 1923 mübadelesinde, en büyüğü Eski Datça-Hızırşah yolu üzerinde olan 17 kilisenin bulunduğu Datça'dan ve Datça yarımadasından bir anda ayrılmışlar. Bu Hristiyan nüfusun eski, klasik, Helenistik Yunan ve Knidos'la nasıl bir ilişkisi olduğunu merak ediyorum. Arkeolog arkadaşım Numan Tuna, uzun süredir eski Yunan yapılarını, çanaklarını, heykellerini ve Burgaz yakınlarında koca bir şehri toprak altından çıkartmak için birçok araştırma ve kazı çalışması yaptı. Ama bir arkeolog olmadan bile, pek çok Knidos taşı görebilmeniz mümkün. Örneğin cenaze tabutları, sütun başlıklar ve Yunan sanatı etkisinde son derece güzel oyulmuş mermer taşlar bazen yerel evlerin yapı malzemesi olarak kullanılıyor. Knidos'un kendinden bahsetmiyorum, Datça'da da bulunabiliyor bunlar.

Can, Antik Yunan düşüncesine, onların mitolojilerine, adetlerine, savaşlarına ve aşklarına ilişkin pek çok şey biliyordu. Benim de İstanbul'daki Sanat Akademisi yıllarımda model olarak Yunan heykellerini çalışmam gerekmişti ama dürüstçe söylemem gerekirse, bu beyaz mermer modelleri pek sevemedim. Bana fazlasıyla mükemmel göründüler hep; daha çok insanların ideal modelleri gibi. Ben, Bedri Hoca'nın derslerini tercih ettim ve hayatım boyunca doğal köy hayatı ve doğada yaşayan insanlara daha yakın durdum.

Her insan bu dünyadan göç ederken "*Arkamda ne bıraktım?*" diye düşünür mü acaba? Can bana hiç böyle bir şey söylemedi, hiç böyle bir vasiyette bulunmadı, ama Shakespeare'in bütün eserlerini çevirdikten sonra bu dünyadan göçebileceğini söylemişti. Ancak "*Bahar Noktası*", "*Hamlet*" ve "*Fırtına*"yı çevirebildi. Can Türkçe'nin İngilizce kadar zengin bir dil olduğunu savunurdu. Zaten daha önce de dedim ya, çeviri demezdi Can, "*Türkçe söyleyen*" derdi.

* * *

Datça'da, ortalıkta dolaşan bir avukat vardı, bir galeri açmak istedi. Galerinin adı da "*Can Yücel Sanat Galerisi*" olsun teklifinde bulundu. Can da "*Benim adımlı kâr haneye koymayın...*" dedi. Esasında Can'ın bir tek vasiyeti olmuştu. Onu da yerlisinden, gençten bir oğlan, Mehmet Topçu'ya söylemişti.

Mehmet bizim eve en çok gelen gençti. Can da onu hakikaten çok severdi. Oğlumuz gibiydi; çocuklar da gitmişti ya. Bir de şiir yazmıştım onun için.

Zampara

Ovada

Ne mısırlı, ne bademi

Harubu, ne de günebakanı bırakmış.

Toz-duman etmiş toprağı da.

İçimi de öyle!..

Utanmaz!

Bi de tepeye çıktı hızla.

Sipsivri, beyaz uzun dişlerini göstererek,

"Azılı domuz tek dolaşır" deyip,

Toz olup kaçtı dağa

Yatakta, bağda-bayırda, taş kırmada çalışan bu oğlan aynı zamanda çiftçiydi de. Toprakla uğraşanları çok severdi Can, Mehmet'e zaafı biraz da bundandı. Mehmet karpuz ekiyor ya, Can nereden buldun diye sorduğumda "Sındı'dan köylüden aldım, yerel tohum bu," dedi.

Can'ın en büyük dertlerinden biri de yerel tohumların muhafaza edilmesi idi, çünkü Türkiye'yi batıracak en büyük nedenlerden birinin, dışa bağımlılık olduğuna inanırdı ve riskin en büyüğü de tohumdan bağımlı kalmaktı, nitekim de dediği oldu...

Vasiyetiydi yerel tohum bankası kurmak. Datça'da bu başaramadı ama Seferihisar bu fikre sahip çıktı ve şimdiki Seferihisar Belediye Başkanı Tunç Soyer, Tohum Merkezi'ni kurdu. Can parayı sevmezdi, bu tohumlar da parayla satılmıyor.

Her yıl Seferihisar'da tüm köylerin katılımıyla takas usulüyle değiş-tokuş yapılıyor bu tohumlar; bunun için bir de "**Can Yücel Tohum Şenliği**" yapılıyor. Seferihisar'dan Karaburun'a ve diğer Ege kasabalarına da sıcıyor. Can'ın bu vasiyeti...

Urla'dan bir telefon geldi geçenlerde bana. Bize Urla'daki bu şenliklerden bahsetti. Biz de arkadaşlarla burada, "**Can Evi**"nin bahçesinde başlatacağız, Yazıköylü kadınlarda var yerel tohumlardan. Belki de bir gün Datça'da da Seferihisar'daki gibi bir Tohum Merkezi kurulur, burada da gerçekleşir Can'ın vasiyeti.

"Gazete sayfalarının kokusuyla, kalemlerin arasına..."

Datça'nın güzelliğinden çok, İstanbul özleminin ağır bastığı, zor bela uyuduğum bir gecenin sabahıydı... Uyandığımda ortalık hâlâ aydınlanmamıştı. Bütün gece soğuk ve nemli yatağıma ısıtmak için didinip durmuştum. Çok, çok üşümüştüm. Mutfaka kurduğum Çingene sobasını yakmaya üşeniyordum. Hem soğuğu unutmak hem de kafamdaki düşüncelerden kurtulmak için gözlerimi kapa-

tıp, köydeki sesleri dinlemeye başladım. Uzaktan, en uzaktan gelen ses, bir eşeğin anırması, horozların sesleriydi. Pencereimin önünden hızla geçen serçeciklerin, bahçedeki bademe, çağlalara dadanmış alakargaların kart sesleri, en baskını ise kumrularınki idi. Dağılmıştı kızgınlığım. Doğayı dinlemek insanı sakinleştiriyordu. Yumuldum yatağıma yine. Ağırdan gün ağarmaya başladı. Odamdaki ışığı takip etmeye koyuldum. Odanın kireç boyalı taş duvarları da ağardı. Işık duvarı aydınlatırken, ışığı ve gölgeyi takip ettim bir süre. Işığı takip ederken kuş seslerini de unuttum, işin garibi, kızgınlığım da tamamen geçmişti.

Odanın taş duvarlarında ışığı takip ederken yine hayal etmeye başladım. Kimler oturmuştu daha önce bu evde? Oldukça eski bir evdi, evi yapanlar nereye göç etmişti? En az iki yüzyıllık bir evdi. Dar pencereyi açıp kapı yaptığımda altmış santim kalınlığındaydı duvar. Duvardan çıkan saman çöplerini görünce, farelerin yuva yaptığını sanmıştım. Sonradan bu eski duvarlar yapılırken saman saplarının yalıtım malzemesi olarak kullanıldığını öğrendim. Bu evin taşlarının uzak mesafelerden eşeklerin sırtlarına konulan küfelerle taşındığını anlatmıştı köylüler bana. Kim bilir kaç kez gidip gelmişti bu eşekler? Eşekler evin maddi ve manevi yükünü taşıyan bir fert olmuştu o zamanlar. Ben de sanki ailesinin yükünü taşıyan bir eşektim.

Nereden nereye uçuyordu aklım; evden evin duvarlarına, duvarlardan, taşlara, kuşlara, kuşlardan eşeğe, eşekten ahıra, ahırdan eve ve kendime...

İki gözlü bu taş eve gelirken, sadece yatağıımı, birkaç kitabımı, boyalarını taşımıştım. Artık eşya taşımak ve kullanmak istemiyordum. Yalın yaşamak istiyordum ömrünün son kalan bu döneminde.

Kendimin de doğanın bir parçası olduğunu kavramıştım. Nasıl olsa toprak olacaktım. Toprak olmadan önce doğaya ne kadar yaklaşabilirsem o kadar iyiydi. Yine o sabah bir karar verdim kendi kendime, her gün bir sayfa yazacaktım. Bu benim ilk sayfamdı. Yazdıklarına da bir ad buldum. **"HER GÜN BİR SAYFA"**

UYURGEZER

Horoz öttü... Sabah oldu...
 Öyle bilirdim hep...
 Dün gece uykum kaçtı
 Dolaşmaya çıktım kör karanlıkta
 Yahşi yavaş dağların sırtları belirdi ilk
 Evler ağardı peşinden
 Ağaçlar hâlâ kapkaranlık
 Neden sonra bir "cik" sesi geldi
 Ortalık hâlâ süt liman
 Guguk kuşu patlattı ağzımdan
 Kuşlar azıttıkça azıttı...
 Öüüüüüü öüüüüüü
 Sonradan uyandı horoz
 Ayıldım birden...
 Daha kim bilir ne yalanlara kanmışım ben.
 Öüüüüüleyen sabah olmuyormuş meğer...
 Can da öüüüüüyor öbür yandan

Datça anaforsuz bir yer. Rüzgârı evirip çevirip içine çeker. Aynı şekilde anaforsuz insanları da çekiyor kendine, anaforsuzları ise fırlatıp atıyor.

Buraya yerleştiğimde, evimizi çevreleyen dağlar çok yüksekmiş gibi görünürdü gözüme. Dağlar maki bitki örtüsü ve gri siyah kayalarla, yabani zeytin ağaçlarıyla ve köylülerin eşek yolu veya keçi yolu dediği dolambaçlı patikalarla kaplıydı. Bu patikalar köylerden tarlalara, çiftliklere, zeytin ve badem olan her toprak parçasına uzanır.

Datça'ya daha iyi yerleşebilmek için etraftaki bostanları, zeytinlikleri keşfe çıkardım. Yalnız bostanları değil, orada yaşayan insanları da merak ediyordum. Umman, oğlu Mehmet Ali, Kürt Osman ve diğerleriyle bu keşiflerde tanışmıştım. Burada iki üç nesil gerçek yerliler vardı, bir de bizler gibi sonradan seçerek veya kaçarak gelenler. Mesela Doğu'dan gelenler daha çok Eski Datça'nın Karadağ bölgesine yerleşmişlerdi.

Can, fazla dolaşmayı sevmezdi, daha çok yerlilerin gittiği Orhan'ın kahvehanesine dadanmıştı. Eski Datça'nın meydanındaki bu kahve, minibüs, ambulans ve polis memurlarının ilk uğrak yeri idi de. Akşamları ise başka bir mekân olurdu; partililer, kafası kıyaklar, dans edenler, televizyon izleyenler, gazete okuyanlar, hem sakinler hem de gürültücüler, hem ihtiyarlar hem de gençler toplanırlardı burada. Biz kahvehaneye beraber giderdik, ben sıkılınca dolaşmaya çıkardım.

Can hayattayken benim keşif yürüyüşleri de daha yakın çevre ile sınırlıydı, sonraları bütün Datça yarımadası ve yarımadaadaki köylerin hepsini yavaş yavaş görüp tanımaya ve bu yerleri resmetmeye başladım.

Ben görmediğim ve yaşamadığım hiçbir şeyi resmedemiyorum esasında, ne bir şekli, ne bir rengi, ne bir olayı. Goethe *"Her şey daha önceden görülmüştür, ama sanat onları yeniden görebilmektir"* demiş ya, ben de gezerken, resim yaparken yeniden görmeye başlamışım. Bu, beni Datçalı yaptı.

Datça'da zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorsunuz. Bir bakıyorsanız pazara gitme zamanı gelmiş, yani cumartesi olmuş. Diğer günler sular, seller gibi akıyor. Mevsimler de cabası. Şubat ayı, bademlerin çiçeğe durduğu zamandır. *"Badem Çiçeği Beyazı Datça'sı"* gelir. Bunu, *"Çağla Yeşili Datça'sı"* izler. Sonra papatya vaktidir; *"Papatya Beyazı Datça'sında"* yaşarsınız. Zeytin yeşili devedikenlerinin çiçek açtığı dönem *"Eflatun Datça"*dır artık. Hayıt çiçeklerinin açtığı *"Mor Datça"*. Hangi çiçek açmışsa, Datça o renge bürünür, o renk olur. Ben bir renk tutkunuyum, zamanı da renklere göre ölçüyorum. Renkler ve zaman içinde döngüsel bir ahenk var.

Renklere ve doğaya bağlı olarak geçirdiğim zamanın dışında bir de renk cümbüşü gibi değişik, birbirine aşağı yukarı benzeyen veya hiç benzemeyen insanlarla birlikte olmaktan da zevk alıyorum, Datça'da. Güzeldir mesela Datça'nın kadınları. Peki, nereden gelir bu güzelliği? Bana kalırsa, özgür olmalarından, özgüvenlerinden, ayaklarının üstünde yere sağlam basmalarından, çoğunlukla verdikleri kararları uygulamalarından. Böylesi güçleri olduğu ve kendileriyle barışık oldukları için sağlamdır Datçalı kadınlar. Benim tanıdığım feminist arkadaşlardan daha feministler.

Datça'nın koyları bir içim sudur. Mesela Kargı koyu, sanki benim daha önce yaşadığım bir yermiş gibi geliyor hep bana. Burası aynı zamanda keçileri de çok sayıda ve bir arada görebileceğiniz bir yer, her akşam su içmeye iniyorlar topluca. Ben, hayatım boyunca keçilere meraklıydım. Hemen hemen bütün resimlerimde keçi figürü var ve birkaç resmimde de keçi portresi yaptım. Ara sıra kendime o kadar hayvan varken neden keçilerle ilgilendiğimi soruyorum. Antropolog dostum Carel *"Bu bir dengeleme davranışı olarak adlandırılabilir"* dedi bana. Ben de keçiler gibi serbestliği seviyorum herhâlde ondan. Ya da keçiler dağlardaki, tepelerdeki en yararlı ve tadı en güzel otlarla beslendiği içindir. Keçiler aynı zamanda hareketleri dengeleme konusunda da uzmanmış. Bu muhteşem dengeyi de, hem keskin kenarlara kolaylıkla tutunabilmelerini sağlayan toynaklarının altındaki elastik, kauçuk benzeri yastıklara, hem de çok geniş olan iç kulaklarına borçluymuşlar.

Herkes bana Can ve çocuklar ile yaşadığımız zor hayatta, 40 yıl boyunca dengeyi nasıl sağladığımı merak eder. Keçiliğimdendir...

* * *

Avukat Ziya Özalp yerlisiydi buraların; hem yarımadaı iyi biliyordu, hem de dışarıda okuduğu için bizleri biliyordu. O dönemde Datça'da çok az sayıda avukat vardı ve çoğu dava da toprak davasıydı. Ziya, kadastrucu gibi olmuştu, her tarlanın önünden geçerken her köylü ile konuşurdu. İyi bir gezi arkadaşı oldu bana. Bir avcı olan ve bütün dağları iyi tanıyan Mehmet Topçu da katıldı bize; beraberce hem köyleri hem de dağ ve tepeleri dolaştık. Zeytincik, Sındı, diğer köyler en uçta da Yazıköy ve onun mahallesi Belenköy. Yazıköy sapağından Değirmenbükün'e indik. Bu bölge denizin yakınında uzanır ve Knidos'un şehir duvarları yürüme mesafesindedir ya da denizden tekne ile erişmek mümkündür.

Değirmenbükü'nü ilk kez ziyaret ettiğimde tamamen ıssızdı. Yunanlı aileler 1923'ten sonra terk etmişlerdi buraları. Nereye gittiklerini kimse bilmiyordu. Ziya bana, *"Güler, sana zamanın hareketsiz durduğu bir yer göstereceğim, 100 yıldır değişmedi"* demişti. Gerçekten de öyleymiş Değirmenbükü. Eski bir su değirmeni, kurumuş bir su dereciği, bir sulama havuzu, zeytin ağaçları ve diğer meyve ağaçları, dokunulmamış ve vahşi büyüyen, terk edilmiş bir üzüm bağı, deniz yakınında, yağmur ve rüzgâra bağlı erozyonla yarığı her yıl giderek büyüyen bir dağın koruduğu, bir yer. Kalıntı halinde bir sürü bina da vardı. İnsanlar terk ettikten sonra doğa yerleşmiş buraya. Buralarda eskiden insanların nasıl yaşadıklarını, nasıl ekip biçtiklerini merak ederim hep.

Dağlarda otlanan keçiler vardı ve her şey çok güzeldi, bunu resmetmek istedim. Bir dut ağacının altına oturdum ve nereden geldiğini anlayamadan bir çoban çıkıverdi karşımıza, dişi bir keçi ve yavrusu çobanı takip ettiler. Çoban yanıma oturdu ve sohbete başladık.

Garip bir lehçesi vardı ama birbirimizi iyi anlıyorduk. Benim oturduğum yere sık sık oturduğunu ve kaval çaldığı zaman ağaçtan altın döküldüğünü anlattı. Adam kafayı çekmişti, kafa da onu...

Gözlerimi onun yüzünden ayırıp, dut ağacının altına doğru baktım ve altın zannettiği eski, kurumuş dut yapraklarını gördüm kıvrılmışlardı ve altın sarısı rengindeydiler. Dalların arasından parlayan

güneş ışınları onlara bu rengi veriyordu. Belki de adam haklıydı diye düşündüm. Çantasından kavalını çıkardı ve çalmaya başladı. İçimden neler geçtiğini bilemezdi, ne kendisinin Yunanlı yarı Tanrı Pan olduğunu ne de benim erkeklere ilham veren efsanevi Ana Tanrıça olduğumu bilemezdi. Benim için de ağacın eski kurumuş yaprakları, renkleri çobanın gördüğü gibi altın oluvermişti. Bilimi de yanıma almıştım, çünkü aksi takdirde nasıl olur da yaşayan bir bitki, kömür gibi bir fosil bir malzemeye ve sonunda da elmasa dönüşebilirdi? Doğada gördüğümüz ve dokunduğumuz her şey böylesi bir başka şeyin parçası değil mi? Her şey tek bir malzemeden yapılmamış mı ve biz sadece aynı element ve yapıların farklı form ve renklerini görmüyor muyuz?

"Ekinlerin kokusuyla ben... mehtap hasadının ortasına..."

Değirmenbüküne ikinci ziyaretimde çok değişmiş buldum. Sadece birkaç yıl geçmesine rağmen o vahşi, terk edilmiş yer değildi burası. O yabanıl Değirmenbükü ekolojik bir çiftliğe dönüşmüştü. Yeni bir sahibi vardı, Ali Somer. Vahşi doğa, ona saygı duyarak, uyumlu biçimde muamele edildiğinde, yeniden verimli hale gelebiliyor. Ali'nin kurduğu Knida Çiftliği buna en güzel örnekti.

En önemlisi de, gerek Türkiye, gerek Avrupa'dan büyük şehirlerden pek çok gencin bu çiftliğe çalışmaya gelmesiydi. *"Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası"* sağlayan Ta-TuTa projesinden de gönüllü iş gücü sağlanmıştı.

Yardıma gelenler çiftlikte yatıp kalkıyorlar, şehir yaşamında görmedikleri, alışmadıkları pek çok işi öğreniyorlardı. Örneğin elektrik süpürgesinden başka süpürge görmemiş genç kızlar, çalı süpürgeyle tanışıp, odun dizmeyi öğrenmişti.

Çalışma ve uyuma mekânları, ahşap köprüler inşa etmişlerdi gençler, birlikte yeniden meyve fidanları dikip, şarap bağları kurup, top-rağı yeniden üretken kılmışlardı. Elektrik de yoktu çiftlikte ama bu onlara engel değildi. Ağustosta bağ bozumunda hem Mehtap Hasadı yapıyorlar, hem de eğlence düzenliyorlardı.

Ekolojik üretimin yanı sıra, gönüllüler hem sosyal bir kaynaşmaya hem de yereldeki gerçek tecrübeye ve bu tecrübeye dayalı bilgiye ulaşıyorlardı. Gençler doğanın içinde yaşamayı öğrenirken, hem eğlenip, hem de üretime katılıyorlardı; bir doğa okuluydu burası.

Bu yeri görüp Datça'ya döndüğümde uzun bir uykuya daldım ve ertesi sabah şöyle düşündüm: *"Değirmenbükü ne kadar da güzel bir yer ve onun vahşi doğası yüz yıl terk edildikten sonra, genç, enerjik insanlar tarafından nasıl da tekrar faydalanılır hâle dönüştürülmüş. Bunun için, toprakla uyum içinde yaşayan gençlerin, toprağa herkesin yararına olacak şekilde dokunmaları yetmişti. Antik Knidos'un kule ve duvarları yakınındaki Knida çiftliğinde de zeytinler, restore edilen yağ değirmeninde Yunanlıların terk ettiği günlerde olduğu gibi taş baskı işlem görüyor ve bu bağlardaki üzümünden yapılıyordu şaraplar."* İlk geldiğimde rastladığım çoban, kuru dut yapraklarını altın sanmıştı; ben de şimdi burayı öyle görüyorum. Bu bana ilham verecekti.

Bir başka oluyor hazıranda gün batımı. Ortalık kızılığa bürünüyor. Kırmızının en şiddetlisinden pembenin en uçğuna uzanıyor renkler. Sadece gökyüzü değil, dağlar, kayalar, ağaçlar hatta insanlar bile kıpkırmızı kesiliyor. Bu insanı coşturuyor, çıldırtıyor.

Hani insan, iki kolunu açabildiği kadar açar ya, göğsünü gere gere... Âdeta yüreğini ortaya kor, o anda her şeye açıktır, adalara açar yüreğini, geleceğe açar. Kendini öyle bir güçlü hisseder ki, korkusuzdur, yürekli. İşte böyle bir duygu ile bakmaktayım göğsü açık, bağıri yanık Değirmenbükü'ne.

Gün doğuşunu ve gün batımını yakalayan kıpkızıl Kumburnu'ndan doya doya seyrettiğim bu ilk müthiş doğa oyununu hiç unutamam. Sakız ağaçlarının, mersinlerin, ardıçların, zeytinlerin arasında dolaşırken ayağım bir taşa takıldı. Kötü tökezledim. Yığıldım bir çalının üstüne. Her tarafım çizik çizik oldu. Ayağa kalkmak için bir dala tutunayım derken dikenler elime battı. İşte tam o sırada bir ses duydum: *"Hişt, hişt. Yavaş olsana..."* ses devam etti; *"Dikkat et biraz, üstüme düştün."* Etrafıma baktım, benden başka insan yoktu ortalıkta. *"Kırdın beni, öyle aval aval bakma bana, hadi toparlan kalk üstümden."* Bu kızılık beni çıldırtmış, deli mi etmişti acaba? *"Sen de*

kimsin?" diye sorayım dedim. Yanıt-ladı beni: "Ben sizin deli, kel zeytin dediğiniz ağacım." "Onun için mi dalların ve gövden dikenli" dedim. "Kendimi hayvanlardan ve sizin gibi insanlardan korumak için" dedi. Di-kenleri dik dik oldu deli zeytinin...

"Neden sana deli diyorlar?" diye sor-duğumda, "Akıllı dediklerine bak, onları ne hâle getirmişler?"

Benim en sevdiğim zeytin, deli zey-tindir. Zeytin toplarken hep deli zeytin toplarım. Simsiyah pırıl pırıl ve küçücük taneleri var. Onları ka-vanoza doldurur, tuza da basarım. Gelip geçtikçe de yuvarlarım kava-nozu. Bence en lezzetli zeytin deli zeytin, zeytinin özü ve tadı bu zey-tinde...

Şimdi o verimli ve asırlık zeytinleri katledip betondan siteler yapıyorlar ve adını utanmadan Zeytin Dalı ko-yuyorlar. İnsanlar kâr etmeyi akıllı olmak, akıllı olmayı da para kazan-mak, dolayısıyla da doğa sırf kendi-lerininmiş sanıyorlar. Bizim gibilere de deli diyorlar. Onlar gibi akıllı olmaktansa böyle deli olurum daha iyi.

* * *

"Betçe", kötü, kurak yer anlamına gelir. Datça yarımadasının, Koca-dağ'dan, Tekir Burnu'na (Knidos'a)

kadar olan kısmına verilen addır da Betçe. Halk arasında da, Datçalı ve Betçeli ayırımı vardır. Betçe, Sındı, Örencik, Palamutbükü, Yazıköy, Yakaköy, Çeşme köylerinden oluşur. İşte bu Betçe, nedense beni çok çeker. Kötü yer, kurak yer denmesine karşın, bana ferahlık, rahatlık verir.

İşte, bu Betçe'nin Yakaköyüne bağlı Kumyer'deki mahallesinde bir düğün var dediler. Ben de, hem bütün köylüyü görmek için bundan daha iyi fırsat olmaz diye, hem de eğlenmeyi sevdiğim için, kalktım gittim bu düğüne. Gerçi bu mevsimde pek düğün olmaz, kasım ayının ortası idi. Oğlan, kızı kaçırmış. Kız da halasının kızı imiş. Akraba evliliğine karşılar Betçeliler. Teyze kızı olabilirmiş, pek seyrek olsa da. Ama hala, amca gibi baba tarafından akrabalarla evlenmek adet değildir. Kızın ailesi itiraz etmiş. Anneyi razı etmek pek zor olmamış. Kızın babası hâlâ öfkeli olduğu için düğüne katılmamış. Belki de baba, öyle görünmek zorunda. Kısa bir zaman sonra barışlar denildi.

Damat çobanmış, zenginmiş, gençmiş. 250 keçisi, 20 dönüm bademliği varmış! Kızın arasında damatla pek yaş farkı yokmuş. Bu köylerde kaçgöç yoktur. Köylülerin okuduğu manilere de yansır bu.

Payamları Soyalım / Çuvallara Koyalım

Biz de Nişanlanalım / Yumurtayı Soyalım

Neyse kasımda hava erken karardığı için, ağır ağır Palamutbükü'nden Kumyer'e doğru yokuş yukarı yürüdüm. Uzaktan Kınanın dıvıstısı geliyordu. Bu dıvıstı daha çok yöre tür-

küleriyle, pop müziğin karışımı idi. Bazen dans ediliyor, bazen da Zeybek havaları oynanıyordu. Kına gecesi açık havada, boşaltılmış bir ilkokulun bahçesinde yapılıyordu. Dans kalabalıktı, debelenip duruyordu herkes. Hele, felçli bir delikanlıyı, iki arkadaşının ona omuz vermelerini seyretmek ve ayaklarını sürüye sürüye, arada sırada da "*Haydin efeler!*" diye bağırıp, dizlerini yere vurarak ve sonra da kollarından tutup havaya kaldırırken yüzündeki heyecanı görmek pek heyecan verici idi. Herkesin engelli gencin etrafında dönmesine tanık olmak aynı zamanda göz yaşartıcı idi.

Bütün köy halkı, gece boyu kudurdu durdu. Gelin ve damat da dans eden topluluğun ortasında... Birden müzik durdu. Geline bir iskemleye oturtular ve üstüne ipekten al bir örtü örttüler. Bir tepsi içinde, daha önce hazırlanmış kınayı, ilk önce gelinin ellerine yaktilar. Beyaz mendille bağladılar ve sonra bütün kadın ve kızların avuçlarına kına yaktilar. Elllerine kına yakılan gelin, al ipekli örtüsüyle iskemlede bir süre oturdu ve köylüler etrafını çevirip el çırptilar. Gelinin yakınları, mum yanan bir tepsiyi ellerinde tutup şu türküyü çıkırmaya başladılar:

Hani bunun hani bunun
Emine teyzesi
Yok mu bunun Emine teyzesi
Ağlama, sızlanma, yeni gelinsin
A kız, gelinim, kınan kutlu olsun.
Hem orada, hem burada, dilin tatlı olsun.

Sade kız tarafını davet ediyorlardı bu türküyü çıkırp, dönerken. Bu türküyeye davet edilenler, mumlar yanan tepsiye para atıyorlardı. Erkek tarafına, kız tarafının varlığını gösteriyorlardı. Kız tarafı, bu törenle oğlan tarafına "*Biz de varız*" diyormuş. Yakınları, adlarıyla teker teker davet ediliyor, tepsiye atılan paralar ve kız tarafının akrabalarının çokluğu, geline ne kadar sahip çıkıldığının göstergesi oluyormuş. Sonra tekrar zeybeğe dönüldü.

Arada bir hırlaşma da oldu tabii. Çalgıcıya "*Türkiyem*" adlı bir parça çalınması için baskı yapmışlar. Solcu gençler de buna izin vermek

istememişler. Bir kapışma oldu.. Sonunda şarkıyı çaldılar. Gır gır olsun diye "Nah!" dercesine, bozkurt işareti yapıp, tekrar herkes debelenmeye başladı. Coşuldu, coşuldu... Jandarmalar da, tepeden kına gecesini seyrediyorlardı. Sonra jandarma yavaş yavaş çalgıyı susturdu ve kalabalık dağılmaya başladı.

Gökyüzündeki yıldızlar kandil kandil suya sarkmış. Ellerimizi uzatsak tutacakmış gibi yakın ve parlaktı. Kalabalıkla birlikte, keyifle döndük Palamutbükü'ne. Eğlence burada bitmedi. Ertesi gün kız evindeki yemeğe davet edildik. Ertesi gece düğün gecesiydi.

Kına gecesine, evde gündüz yapılan yemeğe ve düğüne bütün köy kendiliğinden davetli sayılmış. Davet, ancak yakın köylere ve ilçede yaşayan gelin ve damadın yakınlarına yapılmış. Ertesi gece, yine kandil kandil sarkan yıldızların altında Kumyer'deki düğüne katıldım. Bu defa, yolun ucundan sonuna kadar arabalar park etmişti. Sanki bütün Betçe ve Datça orada idi. Aynı çalgıcının org ve dün akşam bağırmaktan kesilmiş sesinin dıvıştısı geliyordu kulağa.

Çoban damat lacivert elbiselerini giymiş, gelin de beyaz kuyruklu bir gelinlik kuşanmıştı. Belinde kırmızı bir kurdela. Takılar takılıyordu hem gelin hem de damada, epey sürdü merasim. Sonunda gelinle damat yine bir yöre melodisiyle oyun oynamaya başladılar. Etrafına yine köylüler doldu. Bu defa düğün çok kalabalıktı, civar köylerden kızlar ve oğlanlar gelmişler. Kızlar, boylu poslu, sarı saçlı, üstlerinde pantolon ve kazakları, "Klein" marka... blazierlerini de giymişlerdi. Uzaktan görenler bunlar yabancı sanabilirler, ama konuşmaya başlayınca Betçeli oldukları anlaşılıyordu. Düğün de yine jandarmaların izni altında ve kavgasız son buldu. Oysa kavgasız düğün, neşesiz düğün sayılmış buralarda. Gece yine yıldız yıldızdı...

"Datça'nın kalbi Sanayi Sitesi'ne..."

Datça Sanayi Sitesi yolu üzerinde, sitesindeki otuz zanaatkârla kıyaslanabilecek eski ve heybetli bir meşe ağacı duruyor: hayat dolu ve organik aktivitelerin süre geldiği.

Sanayi Sitesi Karaköy, yani Bodrum feribotlarının kalktığı limana giden yol üzerindedir. Datça yarımadası, bir zamanlar, meyvelerinden mürekkep ve boya malzemesi elde edilen muhteşem ağaçlarla doluydu. Kimyasal boya ve mürekkep doğal ürünlerin yerini aldığından, Datça'nın meşe ağaçları kesildi. Artık bunlardan sadece birkaç tanesini hâlâ ayakta görebilirsiniz; sanki toprak sahipleri unutmuşlar da ondan ayakta kalmışlar. İnekler onların derin gölgesini severler ve kuşlar ağaçların kendileri kadar büyük olan dallarına yuvalarını yaparlar. Milyonlarca haşere bu ağaçlarda kendileri için özel yaşam alanı bulur.

2007 yılında Datça Belediyesi... Datça'nın girişinde Datça Marmaris yolu üzerinde dağınık bir şekilde yer alan tüm zanaatçı atölyelerinin kasabanın dışında bir sanayi bölgesinde yoğunlaşması için talimat verdi. Aslında Datça'da belli bir sanayi yok, daha çok tarım ve turizmden geçiniyor halk. Ancak kasaba hızla büyüyor ve zanaatkârlar ile atölyeler daha geniş alanlara, daha iyi elektrik ve su imkânlarına ihtiyaç duyuyorlar. Makine tamiri, marangozluk işleri, araba tamiri, tekne tamiri ve motora ilişkin her türlü iş 2007'den bu yana artık Datça Sanayi Sitesi'ndeki otuz ayrı atölyede yapılmakta.

Bu yer benim için neden bu kadar kıymetli? Çünkü burada pek çok arkadaşım var ve ben ahşapla, demirle, boyayla çalışan elleri, beyinleri ayrıca buranın capcanlı yaptığı her aktiviteyi seviyorum. Benim için sanayi Datça'nın kalbi. Burası Türkiye'nin her tarafından eski tarzda eğitilmiş zanaatkârların toplandığı yer ve kasabanın motorunu çalıştır tutuyor. Karadenizli bir marangoz var, Ali, ona "Laz" diyorlar. İsa var Denizlili, yalnızca bir makine tamircisi değil, aynı zamanda şiirler yazan, onları yayınlayan, okumayı seven bir ozan. Klasik müzik dinlediği atölyesinde Can Yücel ve Nazım Hikmet'in resimleri var. Lakabı yerinde Şair İsa... İsa aynı zamanda, yemek ve

İsa eski tip ekolden yetişmiş birinci sınıf bir makine tamircisi, ama onun esas ilgi alanı şiir ve kendisi de bir şair.

ilgi dilenen köpekleri besliyor. Bir de serçelere yem verdiği küçük buğday heybesi ile dolaşıyor.

Ailesi 1923'te Rodos'tan gelen lastik tamircisi Nuri var, yalnızca lastik tamircisi değil, aynı zamanda "eski çivi ve vida" koleksiyoncusu, sanayi bölgesindeki gölge ve ürün veren bütün ağaçları diken adam o. Nuri de bir çeşit sanatçı. Otuz yıl içinde tamir ettiği lastiklerden çıkardığı metal parçalar çivi ve vidaları bir sanat eseri gibi saklıyor çünkü.

Yetmiş sekiz yaşında olup, hâlâ marangozluk yapan Ergin ustayı ve plastik pencereye karşı açtığı savaşı unutmamak gerekir. Üç bin yıllık Knidos uygarlığıyla ve Tanrıça Afrodite'nin güzelliğini tek parça mermere nakşeden meşhur heykeltıraş Praxiteles'la övünen bir kasabada plastik pencerenin işi ne? İşte bu usta Datça'nın 18. yüzyıldan kalma en eski, köşkünü restore etmek için beş yıldır çalışıyor. Marangoz Ergin Usta bana dedi ki, *"Konağın tavanında bir zamanlar gemi direği olan geniş birkaç adet meşe ağacından kiriş buldum, çürüyen yerlerini değiştirdim, mümkün olduğu ölçüde tamir ettim ve direkleri tekrar tavana yerleştirdim."* Biri eski bir binayı tamir ettiğinde, tarih nasıl da konuşuyor. Şimdi, tarihle konuşan bu ustaya sanatçı denmez de kime denir?

Cemil var bir de, makine mühendisi, ben ona öyle diyorum. Hiç üniversiteye gitmemiş ama kendi kendine bir badem kırma makinesi icat etmiş.

Yerlerde ve sokaklardaki kiri ve yağı görüyorum, metal atıklarını, solgun renkleri, çöp yığınlarında uzanan paslanmış kapları, ıskartaya çıkarılmış ahşapları görüyorum ama onların içlerindeki boyayı da görüyorum.

Belediye onlara kasabanın kıyılarında çorak, terk edilmiş bir alanda, ucuz beton malzemede hızla derme çatma yapılmış, oluklu demir çatılı binalarda yaşayan mülteciler gibi davrandı belki ama, onlar on yıl içinde bu yeri neye çevirdiler? Burası Datça'nın kalbi ve hayat suyu, zeki, gerçek insanların ellerini ve beyinlerini uyum içinde nasıl kullanabildiklerini en iyi burada görebilirsiniz. Ayrıca kırsal bir kasabanın omurgasının onun sanayi bölgesi olduğuna en çok söz hakkının zanaatkârlara verilmesi gerektiğine inanmışım-dır hep.

Bu bölümü gerçekçi bir not düşmeden sonlandıramayacağım. Sanayi bölgesi ile ilgili çok olumlu şeyler yazdım, ancak sanayinin en önemli çalışanları içinden bir grup için maalesef çok az gelecek görüyorum. Artık modern arabaların motorlarına bağlı sayısal beyinleri olduğu için, oto tamirciliği antik bir meslek haline dönüşmüş durumda.

Eski ekol deneyimli tamirciler yeterli olamayabiliyor ve araçlar Datça'da tamir edilemeyip, fabrikasına gönderilmek zorunda kalınıyor. Bu, elbette zanaatkârların hayatını zora sokan bir gelişme. "*Plastik pencerenin*" ahşabın yerini alması ile aynı hikâye bu. Bir zamanlar zanaatkârların atölyelerinin sıralandığı Datça-Marmaris yolunda, şimdi, vitrinlerinde fabrikasyon ürünlerin sergilendiği dükkânlar sıralanıyor; aynı eski Osmanlı pazarı gibi, ama o güzel bakır ve demirlerin, toprak saksıların, hasır sepetlerin, kilim ve halıların yerini, uyduruk renkli, çoğu Çin yapımı plastikler almış, hatta yün örgü seccadeler yerine bile plastikleri çıkmış.

Eller ve beyin birlikte...

ŞİİR MİR

Bedri Rahmi ile başlayan resim ve şiir serüveni, Metin Eroğlu, Turgut Uyar, Edip Cansever, İlhan Berk, Ece Ayhan, Küçük İskender ile devam etti. Belki de bu yüzden her resmimin bir hikâyesi var...

Datça'ya olan bu son göçüm, resim dünyamda sokağa çıkışım gibi gelir bana. Önce Can'ın resmini yapmaya başladım. Can'ın eve gelişini çizdim uzun süre. Kışın nasıl oluyor, yazın nasıl oluyor? Nasıl kapı yok, nasıl kuru bir duvara bakıyoruz? Kediler, köpekler, çocuklar... Ücra ıssız bir yerdin Datça. Sonra evin içine girmeye başladık resimle. Can evin içinde dolaşiyor, yazıyor, yatıyor... Daha sonra köyleri dolaşmaya başladım. Köyde kına gecesi nasıl oluyor? Düğün nasıl yapılıyor ve damat kaynanayı düğünde nasıl dövüyor?

Ya da bizim köy kahvesinde, Orhan'ın kahvesinde neler oluyor?. Resmettiğim tiplerin hepsi canlıdır. Reşat var, şapkalı kadın Seval var, Aykut var, Erdoğan Bey var. Neydi... Ziya var, kahveci var, Can var. İşte böyle bir sürü dost, komşu.

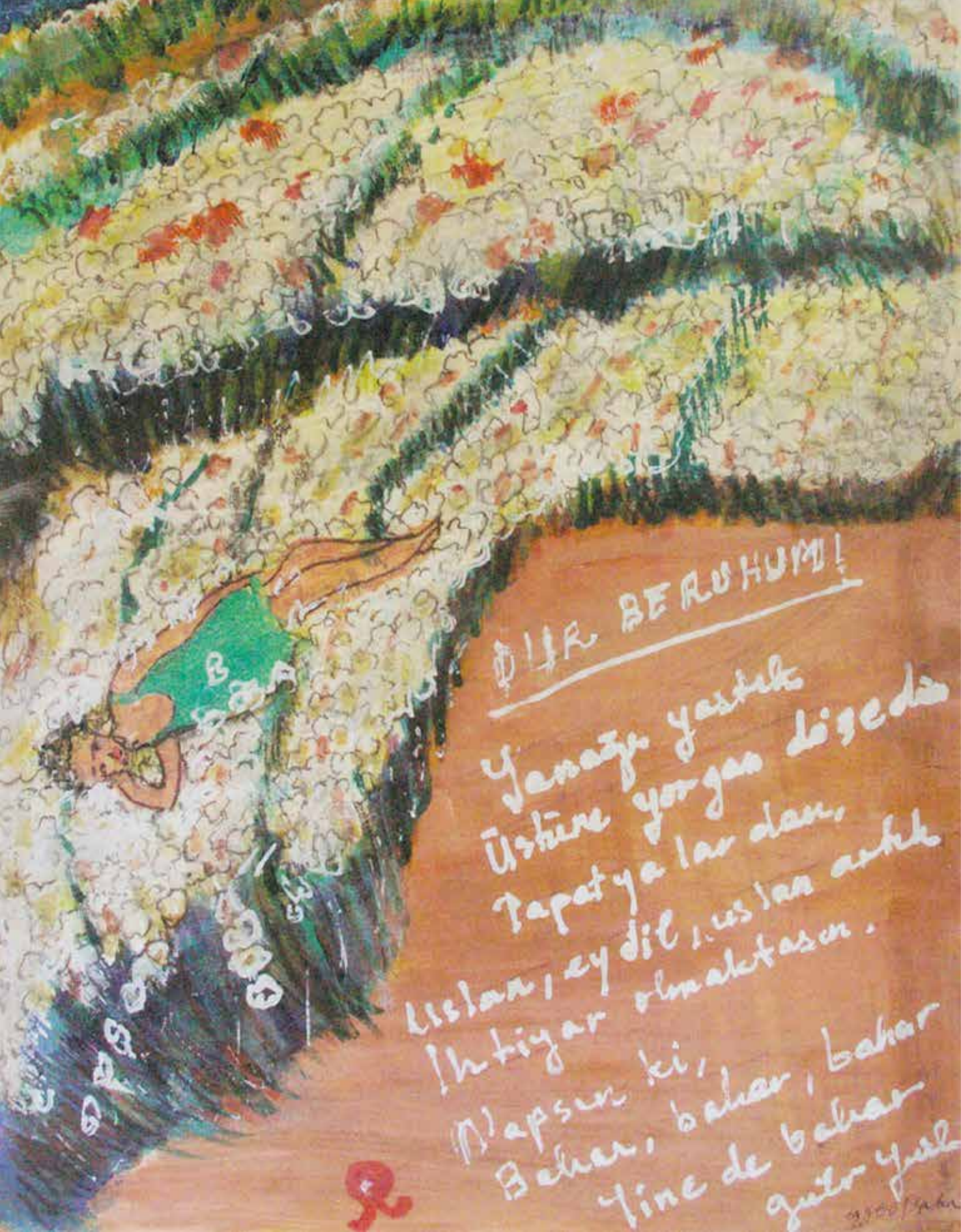
Kadın oynatırlardı mesela köy kahvesinde. Köyün kadınları da dansözleri seyrederdi. Kıyamet kopardı tabi arkadan. Ama kadınlar bu kıyameti fazla da uzatmazlardı ben de şaşardım. Bunları da resmederdim. Hayvansız olur mu? Avluda ilkbaharda kedilerin kızışması da yansıdı tuvalime. Ve de bir köydeki cenaze... Badem ağacından düşmüş bir adamın cenazesi. İmanın da kıyaklı kafası.

Resimlerimlediklerimden biri Kargı'daki Dudu Nene mesela. Dudu, çok ilginç bir kadın. Seksen yaşında, kendi köyünden, Kargı'dan dışarı çıkmamış. Ama bence dünyayı bizden daha iyi algılıyor.

Knidos'lu Selda. Güzellik tanrıçasıymış Afrodit. Bana göre, mermerden buz gibi bir heykel. Oysa Yakaköy'ün Selda'sı al al yanaklarıyla, tombul memeleriyle, sivri burnu ve kıt zekâsıyla -bana göre Afrodit de öyle- Selda bence kat kat güzel Afrodit'ten.

Yani esasında şiirde, resimde, sanatın her çeşidinde her şeyin olması lazım. Kıyametin de, rezaletin de, sevginin de nefretin de olması lazım.

Resim ve şiir maceramı, Toronto'ya oğlumu ziyarete gittiğimde, Çin Sanatı Merkezi'ne devam ederek, farklı bir şekilde genişlettim de. Çin sanatında resim ve şiirin iç içe geçtiğini, resmin şiiri, şiirin de resmi tamamladığını gördüm. Madem ben de hem şiir, hem resim yapıyorum, bunları nasıl iç içe geçiririm diye düşündüm. Çok sevdiğim dostum Priştina'nın sonradan bastığı "Şiir Mir" kitabı da bu düşünceden doğdu.

DUR. BE RUHUM!

Yeniyi yastık
Üstüne yorgun düşer
Tapat ya lar dan,
Uylan, ey dil, uylan anlık
İhtiyar olmahtasın.
Napsın ki,
Bahar, bahar, bahar
Yine de bahar
güle güle

"**Şiir Miir**" kitap olmadan önce bir defterdi aslında. Can, tabii benim şiirlerimi desteklerdi. Hatta kendi şiir kitabı Maaile'de Güler'in Son Marifetleri olarak benim bu defterdeki şiirlerimin bir kısmına da yer vermişti.

Daha ne yapsın ki...

Kanada'da, daha önceden yazdığım bu şiirlerimi, gene daha önceden yaptığım resimlerle, büyükçe bir defterde birleştirerek oluşturdum "**Şiir Miir**" kitabımı.

Ben, kendi kendime yeten bir kadını aslında, bir yandan günlük işleri yaparım, diğer yandan hem kendimle dalga geçer, hem de resim yaparım. Resimlerde de en acı olayları kendimce keyifli hâle dönüştürürüm.

Atölyede yaptığım resimlerin dışında defterlerim vardır benim. Alırım yanıma defterleri. Onlara desenler çizerim. Adına "**Eski Datça**" dediğim defterim böyle bir defter mesela. Datça yolu, bizim eve uzanan sokak. Defteri tablo gibi işliyorum, sayfaların bir devamlılığı var. Tek tek açtığınızda bir hikâyeye dönüşür hepsi. Bu aslında benim Kanada'da öğrendiğim bir teknik. Çin fırça sanatı deniyor. Çin'den ipek ve kâğıtları gönderirken yer tutmaması için katlayarak gönderirlermiş. Çin tekniği ile yapılan resimler için de Çinliler genellikle "laperello" denilen katlanır defterleri kullanıyorlar. Çünkü hem taşınması kolay hem de yapması. Sayfa sayfa yapıyorsun. Sonra bütünleşip büyüyor. Küçükten büyüye başlıyorsun. Ben de bu defterleri kullanıp her gittiğim yerde resim yapıyorum. Sokaktayım ya, aslında bir göçerim ya!

Bir deftere Bergama Tiyatrosu ve gelen turistleri resimledim. Meşhur, kutsal tünel... Sonra Hüsnü Şenlendirici'nin köyünü seçtim. Çingenelerin köyü.

Defterleri resmederken en başından kurguluyorum. Bir film çekiyormuşum gibi geliyor bana. Bu ilk karede ne oluyor? Bundan sonra gelen karede ne olacak? Akan devamlılığı olan bir, mekânla birlikte zamanı da hissedebileceğiniz bir tarz bu. Tam bana göre. Hayatın içinde, hep devinen, yollara çıkan, dönen...

Sanatçıların çoğu kendini sadece ressam, şair, müzisyen olarak tanımlıyorlar. Ben buna inanmıyorum, aksine insanın bir bütün olduğunu düşünüyorum. Varsa hayatının bir yerinden fırlıyor o senin yeteneğin. Bütün mesele o yeteneği ortaya çıkarmak. Ancak ortaya çıkardığı yeteneği statü olarak kullanmaması lazım insanın... Sırf bu yüzden ben sergi açmam. Resimlerimi de herkese göstermem. Öyle bir şey ki bu resme bakmak, karşıdaki insanın nasıl algıladığını da algıyorsun. Bakıyorsun ki o senin resmini beğenmiyor, sen de beğenmemeye başlıyorsun. Onun için mümkün olduğu kadar resimlerimi beğenen insanlara göstermek istiyorum. Bu akıl kârı bir şey midir, bilmiyorum.

"Geride bıraktığım projelere dönüş..."

Daha önce söylediğim gibi, Datça'ya yerleştikten sonra aklım geride bıraktığım projelerde kalmıştı. KEDV ile güzel çalışmalar yapıyorduk.

Kadın Merkezi Vakfı (KAMER)'dan Nebahat Akkoç beni projelerine danışmanlık yapmam için aradığında hiç düşünmeden ve heyecanımı gizlemeden kabul ettim. Bu fırsatı geri tepemedim.

Geleneksel çocuk eğitime alternatif olacak yaklaşımlar arayan ve bu alternatif yaklaşımları uygulamak isteyen KAMER, kuruluşlarından itibaren kendilerine süpervizör olarak destek veren Psikolog Julide Aral ile konuşuyor ve Julide de beni öneriyor.

Nebahat beni aradığında Diyarbakır'da "**Çocuklara Hayat**" adıyla başlattıkları çalışmadan ve bu çalışma kapsamında açtıkları "**Kır Çiçekleri Kreş ve Gündüz Bakım Evi**"nden bahsetti.

Ben o zamana kadar doğuya hiç gitmemiştim, bu cazip teklifi kabul ettikten sonra; her ay Diyarbakır'a gidip gelmeye başladım. Sadece Diyarbakır değil, Mardin, Kızıltepe, Siirt, Batman, Urfa... Çocuk merkezli kadın eğitimlerine başlamıştık.

Kızıltepe eğitimlerinde çok fakir ve genç kadınlarla karşılaştım. Benim verdiğim eğitimlerden o kadar memnun kalmışlardı ki, birisi bana gönlünden kopan bir hediye vermişti; turkuaz-altın karışımı bir takı... Bana verilen en güzel hediyelerden biriydi, o.. Hâlâ takarım.

Yine başka bir eğitim için Hasankeyf'e gitmiştik kadınlarla. Dicle ırmağı kenarında harika bir antik şehir Hasankeyf, tabii ben suyu görünce dayanamayıp suya attım kendimi. Çok iyi yüzerim, bir balık gibi, hiçbir şey taşımam ama mayomu hep yanımda taşıyım.

Ardımdan civardaki erkekler telaşla suya atladılar. Güler hanım denize alışkın ama bu nehrin suyundaki akıntıya direnemez, bir şey olur diye atlamışlar. Ertesi gün yerel gazetede resmim çıktı. Can Yü-

cel'in karısı Dicle nehrine girdi diye, şaşırdım... Meğer orada nehre giren ilk kadın benmişim, sonradan öğrendim.

* * *

Bir şeyi değiştirmek çok zor bir işmiş. Bu yörelerde uzun süre çalıştıktan sonra, istediğim kadar iş yapamadığım, yetersiz olduğum duygusuna kapıldım. Bir gün Nebahat hanıma, *"Kendimi yetersiz hissediyorum, benim hiç bir faydam yok, o kadınlara ve çocuklara bir şey yapamıyorum."* dedim. Nebahat bana şöyle cevap verdi: *"Güler, bunun farkında değilsin, ama onları o kadar çok etkiliyorsun ki, öğretmekten etkilidir etkilemek."*

* * *

"Şiir Miir" kitabım o zamanlar yeni basılmıştı. Bin tane basıp ne istersen yap diye vermişlerdi bana. Ben de, bu kitabı Diyarbakır KAMER merkezine götürdüm, bir tane de Nebahat Hanıma hediye ettim. Bir süre sonra Nebahat beni tekrar çağırdı, bütün öğretmen kadınlar bir odada oturuyordu, en az otuz kadın vardı ve hepsi kitabımın fotokopilerini yapmışlardı. Önlerine açıp herkes seçtiği bir şiiri sırasıyla bana okudu, ondan sonra da hepimiz kalkıp beraberce dans ettik, öpüştük, sarıldık....

2004 yılına kadar çok severek çalıştım KAMER projelerinde... Daha sonra Nebahat Akkoç Datça'ya geldi beni birkaç kez ziyarete. Fırsat bulursa beni tekrar buralara getirmek istediğini söylemişti. Henüz gidemedim ama gideriz belki...

1997 yılında önce Limited Şirket olarak kurulan KAMER, çalışmaların büyümesi ve yaygınlaşması sonucunda 2005 yılında vakıf oldu.

Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun 23 ilinde örgütlü olan KAMER Vakfı, edindiği deneyimleri Türkiye'nin farklı bölgelerinde paylaşmış, kadınları güçlendirmek için kadınların ve kadın kuruluşlarının sayısının artmasına destek olmuştur.

Her türlü ayrımcılık, şiddet ve yapısal hiyerarşiden uzak, özgürce gelişebilen, bağımsız bireylerden oluşan, paylaşım ve dayanışmaya dayalı katılımcı bir toplum vizyonuyla yola çıkan vakıf, cinsiyetçi değerlerin biçimlendirdiği kültür ve geleneklerin kadın ve çocuklara zarar veren uygulamalarını tespit etmek, alternatiflerini geliştirmek ve uygulanabilir olmalarını sağlamak amacıyla çalışmalar yapmıştır.

İnsan haklarından ve "kadının insan haklarından" yana taraf olmak, tüm siyasi yapılanmalardan, sivil toplum örgütlerinden, kişi, kurum ve kuruluşlardan bağımsız olmak, her türlü ayrımcılığı ve şiddeti reddetmek, paylaşım ve dayanışmadan yana olmak, evrensel düşünüp yerel çalışmak, vakfın ilkelerindendir.

KAMER ve Güler Yücel

KAMER 1997 yılında Diyarbakır'da kuruldu. Amacımız hem kadınların toplumsal cinsiyet rollerini ve bu roller sonucunda yaşanan şiddet ve ayrımcılığı fark etmesini sağlamak hem de yaşadığı şiddeti fark edip baş etmek isteyen kadınlara destek olmaktı. Başlarken çocuklarla çalışmak gibi bir niyetimiz, planımız yoktu.

Ancak hem farkındalık gruplarına katılmak hem de yaşadıkları şiddet konusunda destek almak üzere gelen kadınların çoğu yanlarında birer, ikişer çocukla geliyorlardı. Çocuklar genellikle henüz okula gitmeyen erken çocukluk dönemindeki çocuklar oluyordu.

Çocuk çalışması öncelikle KAMER'e gelen kadınların çalışmalara rahat katılmalarını sağlamak için ortaya çıkan bir ihtiyaçtan doğdu. Ama çalıştıkça toplumsal cinsiyet rollerinin yeni nesillere ne zaman, nasıl öğretildiğini gördükçe erken çocukluk dönemi eğitiminin toplumsal cinsiyet eşitliği sağlama konusunda uzun vadeli çok etkili bir yatırım olacağını fark ettik.

Bizim derdimiz herhangi bir eğitim yöntemini alıp uygulamak değildi. Çocuk, aile ve toplum bazlı, çocukları birey kabul eden, şiddetsiz, ayrımsız bir yaklaşım geliştirmek istiyorduk.

İşte o zaman "Çocuklara Hayat" adıyla bir çalışma başlattık. Bu çalışma kapsamında "Kır Çiçekleri Kreş ve Gündüz Bakım Evi"ni açtık. Başlarken çocuk çalışmaları yapmak için herhangi bir kaynağımız yoktu. Geleneksel çocuk eğitimine alternatif olacak yaklaşımlar bulmamız, uygulamamız gerekiyordu. Bir arayışa girdik. Bu arayış sonunda da KAMER'e destek olabileceğini düşündüğümüz Güler Yücel'e ulaştık. Daha ilk görüşmemizde KAMER'e danışmanlık yapmayı severek kabul etti.

2001 yılında birlikte çalışmaya başladık. Bu arada Çocuklara Hayat adıyla yürüttüğümüz projemiz Hollanda'dan Bernard van Leer Vakfından destek almaya başladı. Ama Güler sadece yol ve konaklama giderlerini karşıladığımız gönüllü danışmanımız oldu.

Katılımcı yöntemler geliştirmek Güler ile birlikte benim için düşünce olmaktan çıkıp uygulamaya geçti. Özellikle çocukların katılımcılığını sağlamak çok önemliydi. Ebeveynleri yuvalarımızın yönetim kurullarına almamızı, mahallelinin yuvaya, çocukların mahalleyi tanıması gerektiğini, yerel olanı önemsemeyi o dönemler Güler'den öğrendim.

Çocukların yazıp çizdiklerini kendi boyumuza uygun panolara asardık. Güler buna çok kızardı. *"Çocuk yazıp çizdiği şeyleri sadece duvarda aslı görmemeli, istediği zaman da dokunabilmeli"* derdi.

Güler Yücel 2000 yılından başlayarak 2004 yılına kadar KAMER'e gönüllü danışmanlık desteği verdi. Biz onunla çok iyi dost olduk. Bölge gezileri yaptık.

2002 yılında Güler Yücel'in kendi şiirlerini okuduğu 20-25 dinleyicinin katıldığı bir Şiir Dinletisi yaptık. Çok güzel bir akşamdı.

Bir iki yıl önce Datça'ya gidip ziyaret ettim O'nu. Fırsat bulursam tekrar buralara getirmek istiyorum. Birkaç yıl süren son derece verimli bir tanışıklığın ardından Güler ile şöyle demiştik;

"Dünyanın neresine gidersek gidelim erken çocukluk dönemi eğitim kurumları birbirine benziyor. Çocuk yuvaları küreselleşmenin en çarpıcı göstergesi oldu neredeyse. Tek tip ya da çok benzer. Biz çalışmalarımıza yerel motifler katalım. Çalışmalarımıza yerel dekorumuzu, yerelde üretilen oyuncakları, şarkıları, oyunlarımızı katalım."

Bunu hiç unutmadık.

KAMER'in çocuk yuvaları yok. Ama Dünyayı Kadınlar ve Çocuklar Değiştirecek adlı büyük bir çocuk çalışması var. Doğa dostu, katılımcı, şiddetsiz, ayrımsız, yereli önemseyen bir yaklaşımla çalışıyoruz. Bu yöntemin geliştirilmesinde Güler Yücel'in çok katkısı oldu.

Nebahat Akkoç
Diyarbakır

"Karaburunlu kadınlarla birlikte Midilliye..."

2001'de Rodos'ta "**Üç Deniz'in Yazarı ve Çevirmenleri**" için yapılan bir merkezin açılışına davet edilmiştim. Can Yücel'in şiirleri Herkül Milas tarafından çevrilmişti. Bu Yunanca ve Türkçe karşılıklı olarak basılan kitabı Rodos Belediye Başkanı bana takdim etmişti. Can'ın şiiri Türkçe ve Yunanca okundu. Çok güzel bir törendi. Onur vericiydi.

Gittiğim ülkelerde insanlar nasıl yaşarlar, ne yiyip ne içerler, ne giyerler, düğünleri nasıldır, bayramları, şenlikleri nasıldır?.. Hep merak etmişimdir bunları. Rodos için de aynı meraktaydım. Sokaklarında dolaşırken rastladığım bir turist, kitle turizminden şikayet ediyordu. *"Ha İstanbul'da beş yıldızlı bir otelde kalmışım, ha Rodos, ha İskenderiye, hepsi birbirinin aynı..."* Haklıydı. Bu kitle turizmi denen şey, küreselleşmenin turizm alanındaki modeli, tüketim modelinin de ta kendisiydi. O yüzden yerelliği silip yok ediyordu. Alternatif bir turizm modeli gerekliydi. İşte Rodos'ta tam bana göre bir turizm tarzının adını duymuştum... Agro Turizm, köy turizmi...

Yunanistan'ın Midilli adasındaki Petra Köyü'nde 1983 yılında Agro Turizm Kadın Kooperatifleri kurulmuş. Öğrenelim bizde de uygulayalım deyip, 2000'li yılların başında kalktık gittik Midilli'ye Datça'dan, Karaburun'dan, kadınlarla...

* * *

Yunanistan'ın Girit'ten sonra en çok zeytin ve zeytinyağı üretilen adası Midilli. Adanın bütün geliri bu zeytinden. Başka bir şey de yetişmiyor. Zeytin çok kutsal bir ağaç ve saygı duydukları belli ağaçların bakımından. Altın gibi değerli görüyorlar. Bence altından da değerli zeytin.

Midilli'de yaşayanlar zeytine duydukları saygıyı ve özeni hayatlarına da sokmuşlar. Yapıların yüksekliği de zeytin ağaçlarıyla oranlı, orta boy zeytin ağacı yüksekliğinde. Yerel yönetim ve mimarlar odası yapıların zeytin ağaçları yüksekliğini aşmaması kararı almışlar birlikte ve bu işi de sıkı sıkı denetliyorlarmış.

Midilli Adası

Ada yüzbin nüfuslu, başşehri Midilli'de 25 bin kişi yaşıyor. Her gün üç yerel gazete çıkıyor. Biri aşırı sol, diğeri ortanın solu, bir diğeri ise sağcıların gazetesi. Bir de üniversite var Midilli'de. Deniz ve edebiyat bölümlerinde dört bin kadar da öğrenci eğitim görüyor. En çok öğrenci sayısı ise Türk Dili Edebiyatı Bölümü'nde.

Adada on bir müze var. İki müze resim sanatına ayrılmış, biri Midilli'de yaşamış bir halk ressamının koleksiyonu, diğeri Midillili bir aydınının. Paris'te yaşamış, kendi döneminin ressamlarının bir koleksiyonunu yapmış. Picasso, Matisse, daha neler yok ki. Ve tabii kütüphanesi nefes kesici. Yunan, Roma, Bizans dönemleri için ayrı ayrı müzeler inşa edilmiş. Dünyada eşi az bulunur bir doğa tarihi müzesi de var Midilli'de.

Midilli (Lesbos) Adası'nda doğduğu söylenen Sappho, Antik Yunan lirik şairi, Afrodit kültü rahibesi ve Ekol lideridir. Kendisinden sonraki birçok Yunan ve Latin şairini etkilemiştir. Doğumu yaklaşık olarak M.Ö. 630 ile M.Ö. 612 arasında; Ölümü M.Ö. 570 civarında kabul edilmektedir.

Ayrıca, köylerdeki Osmanlı konakları restore edilmiş, camiler de kültür evi olarak kullanılıyor. Aklıma bizdeki kiliseler geldi. *"Hızırşah'taki cami ve depo olarak kullanılan kilisenin, inşallah ömrümüz yeter de müze haline dönüştüğünü görebiliriz"* demiştim bu gezide. Şimdilerde duyuyorum ki, belediye bu projeyi gerçekleştirecek bir kaynak bulmuş. Datçamızda da korumacılığa umut olan iyi bir örnek var, Reşadiye'deki Mehmet Ali Paşa Konağı.

Midillililer zeytine gösterdikleri saygı ve özeni insanlara da göstermişler. Özellikle de adada yaşayan aydınlara ve şairlerine. Zaten Adayı *"Zeytin ve Şairler Adası"* diye tanıtıyorlar. Bundan tam 2.500 yıl önce yaşamış, dünyanın ilk şairi Sappho'nun ayrı bir yeri var tabii Midilli'de. Sappho'yu Midilli'nin ilham perisi olarak kabul etmişler. Özellikle kadınların duygularını, yaşamlarını, düşüncelerini dile getiren Sappho, kadın duyarlılığını öne çıkaran bir şairmiş hem de.

Ben Sappho ile akademide tanışmıştım. Akademide bir senem onun heykeli çizmekle geçmişti. Midilli'ye, hem de bir kadın projesi için gitmişken, Sappho'yu ve onun köyünü ziyaret etme fırsatı buldum. Orayı görünce çok heyecanlandım ve Sappho'nun şiirlerini okudum.

Sappho'dan kalan şiir sayısı maalesef az. Şair hakkında pek fazla bilgi de yok. O yüzden sadece onunla atışmaktan başka bir şey yapamadım şiir namına!

"Söyleyin herkese en güzel türküleri
Çağıracağım bugün dostlarım için..." Sappho

Sakın kimseye söylemeyin!...
Öyle derin aaaaah çektim ki karayele
Karşı sahilde patladı nefesim
Dağıldı bütün derdim

* * *

Karaburun'da Agro Turizm projesi çalışmalarında Karaburunlu kadınlar ve Winpeace üyeleri ile beraber.

Agro turizmde amaç, butik otel kurmak değil, köyün dokusunu bozmadan alternatif turizm geliştirmek, onların yaşamını ortaya çıkarmaktır. Tarlaysa tarlaya götürmek turizmi, hayvancılıksa hayvancılıktan uzaklaştırmadan sürdürebilmek... O yüzden Agro turizmine köy turizmi de diyebiliriz. İnsan ve doğaya saygılı, sanayileşmemiş, saldırgan olmayan, yerli halkın, coğrafyanın özelliklerini, kültürünü, bir o kadar da yaşamlarını koruyan bir turizm modeli. Köylüler, evlerinin odalarını gelecek konukların gereksinmelerini karşılayacak biçimde donatırlar. Konuklar da köylülerin günlük yaşamını paylaşırlar. Onlarla birlikte zeytin toplarlar. Badem çıkarırlar. Gelenler misafir gibi ağırlanır ve hizmetlerinin karşılığını alırlar.

Midilli'ye, Yunanistan'la ortaklaşa çalışarak, Türkiye'de de böyle bir çalışma yapmak için gitmiştik. Zeynep Oral başı çekiyordu, birlikte çalıştık sonrasında.

Midilli'deki kadınlar atmış odası olan bir pansiyon işletiyorlardı ve bir de lokantası vardı tesisin. Midilli'nin en ünlü lokantası olmuştur burası. Bu tür kadın kooperatiflerinin sayısı da, yirmi yıl içinde yüz altmışa yükselmişti.

Türkiye’de bu projeye uygun köylerin tespiti uzun sürdü. Yunanistan ve Türkiye’deki **"Barış İçin Kadın Girişimi"** nin ortak tavrıyla İzmir’in Karaburun köyleri seçildi. Köylerin seçilmesini belirleyen kriterler şöyleydi: Egenin gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimini korumuş köyler olmaları; köylerde yerel ürünlerin bulunması, kadın kooperatifine istekli köylü kadınların bulunması, Midilli’ye ulaşımın kolay sağlanması.

Köylerde yaptığımız toplantılarda bu projeyi anlattık, çalışmaya istekli on beş kadın bulundu. Bir yılı aşkın bir eğitim sürecinden geçtiler. Kolay bir süreç olmadı. Yunanlı kadınlar, kendilerinin de böyle bir dönem yaşadıklarını söylediler. Kendi deneyimlerini bizlerle paylaştılar.

Bu eğitim programının içeriği şöyleydi: Toplumsal cinsiyet farkındalığı ve güçlendirme, insanlar arası ilişkiler, hijyen, kooperatifçi-

lik, yasalar, mali ön bilgiler, turizm ve otelcilik bilgileri, yerel ürünlerin değerlendirilmesi, korunması, paketlenmesi ve sunumu.

Bu eğitimden geçen Karaburunlu kadınlar, Yunanlı kadınlarla buluştular Midilli'de. İlk defa kocaları olmaksızın evlerinde böylesi uzağa gidiyorlardı. Bu işi başarmanın ilk koşulunun, kadınlar arası dayanışma olduğunu söylediler. Ben de buna ve örgütün önemine inanıyorum. Hep kadınların örgütlenmesi önemli oldu yaşamımda.

Şimdi Karaburun'un bir agro turizm kadın kooperatifi var. Yerel ürünlerini satmaya başladılar. Bir de soğuk hava deposu kiraladılar. Bu turizm modelini uzun uzun yazmamın nedeni, Datça'nın da bâ-kir, henüz bozulmamış köylerinin olması. Neden bu köy turizmine burada başlamayalım? Datça'yı korumanın bir başka yolu da bu değil mi?

Midilli'nin bir dağ köyünde kendi ürünlerini satan bir kadının işletmesine gittik. Büyükçe bir mutfaktı, modern ve çok temizdi. Bize badem tatlısı ikram ettiler. Ben de bu tatlının tarifini aldım. Belki biz de böyle bir badem tatlısı yaparız.

Yunancada bademin adı amigdo, bizde payam da denir. Payam şenliği ne güzel olur. Yakışır Datça'ya. Gelelim tarifimize... Kabukları soyulmuş ve ince doğranmış yedi bardak badem, üç buçuk çay fincanı şeker, iki bardak su, dört yemek kaşığı limon suyu, üç kaşık gül suyu, bol miktarda pudra şekeri. Önce, şekeri ve suyu şurup kıvamına gelene dek kaynatıyoruz. Sonra bademleri ekliyoruz ve tahta kaşıkla sürekli karıştırıyoruz, limon suyunu ekliyoruz. Bu karışım tencerenin kenarından ayrılmaya başlayınca ocağı kapatıyoruz. Biraz dinlendirdikten sonra ise ellerimizi gül suları ile ıslatıp malzemeyi şekillendiriyoruz ve pudra şekerine buluyoruz.

Datça badem diyarı. Neden dalından koparıp satıyoruz? İşleyip satmanın daha kârlı olduğunu bile bile böyle davranmanın kime ne faydası var? Bir gün Datça'nın bütün kadınlarını badem ezmesi yapmak için evime davet ediyorum.

**SINIRLI SORUMLU
KARABURUN KADINLARI
AGRO-TURİZM VE İŞLETME KOOPERATİFİ
ANASÖZLEŞMESİ**

BİRİNCİ BÖLÜM

**KURULUŞ, TÜZEL KİŞİLİĞİN KAZANILMASI VE ANASÖZLEŞME DEĞİŞİKLİĞİ,
UNVAN, MERKEZ VE ŞUBELER, SÜRE, AMAÇ VE ÇALIŞMA KONULARI**

KURULUŞ:

Madde 1- Bu anasözleşmede isimleri, uyrukları, ikâmetgah adresleri ve taahhüt ettikleri sermaye payları gösterilen kimseler tarafından 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre değişir ortaklı, değişir sermayeli ve sınırlı sorumlu KARABURUN KADINLARI AGRO-TURİZM VE İŞLETME KOOPERATİFİ kurulmuştur.

TÜZEL KİŞİLİĞİN KAZANILMASI VE ANASÖZLEŞME DEĞİŞİKLİĞİ:

Madde 2- Kooperatif Ticaret Siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır. Tescilden önce kooperatif namına iş ve işlem yapanlar bunlardan şahsen ve zincirleme olarak sorumludurlar. Anasözleşmede yapılacak değişiklikler kuruluştaki usule bağlıdır.

UNVAN:

Madde 3- Kooperatifin unvanı Sınırlı Sorumlu Karaburun Kadınları Agro-Turizm ve İşletme Kooperatifi'dir.

Madde 4- Kooperatifin merkezi Karaburun –İzmir'dir

SÜRE:

Madde 5- Kooperatif süresizdir.

KOOPERATİFİN AMACI VE ÇALIŞMA KONULARI:

Madde 6- Ortaklarının sağlıklı, temiz, çağdaş bir çevrede yaşamalarını sağlamak, kültür ve sanat etkinlikleri alanındaki ihtiyaçlarını karşılamak, boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirmelerine, okuma, öğrenme, bilgilenme gereksinimlerine cevap verecek her türlü faaliyetlerde bulunmak. Kooperatif bu amaçlarını gerçekleştirmek üzere aşağıdaki alanlarda çalışmalar yapar:

a) Ortakları ve ortağı olmayan diğer kadınlar için üretime yönelik beceri kursları ile yaşam kalitelerini iyileştirecek çeşitli eğitim programları düzenler, uygulama atölyeleri açar, Ortaklarının el sanatlarını değerlendirir, her türlü el ürünleri satın alır ve pazarlar.

Turistik amaçla yörenin doğal dokusu ve zenginlikleri ile birlikte kültürel mirasının tanıtımını yapmak için evlerde pansiyon konaklama hizmetleri verir, konaklama üniteleri kurar, kiralar ve işletir, kafeterya, restoran gibi yemek ve içme yerleri açar ve işletir.

b) Yörede üretilme özelliğini taşıyan zirai ve doğal mamullerin ve küçük el sanatlarının tanıtımını, üretimini, sergilenmesini, ikramını ve satışını yaparak, ortaklarının güçlenmesine katkıda bulunur. Ortaklarının belirtilen hizmetlerini

KARABURUN KADINLARI AGRO-TURİZM KOOPERATİFİ GİRİŞİMİ

Bilindiği gibi köy turizmi, insan ve doğaya saygılı, sanayileşmemiş ve saldırgan olmayan, alternatif bir turizm şeklidir. Yerel halkın coğrafi karakteristiklerine, kültür, gelenek ve göreneklerine dayanan, modern fakat bir o kadar da geleneksel bir turizm şeklidir. Turistleri özel evlerde, çiftliklerde veya küçük pansiyon/motellerde konuk eden bir iş aktivitesidir. Bu yüzden, çok açıktır ki, bu konukseverlik, kırsal kadınların ellerinden ve ruhlarından geçer.

Deneyimler göstermektedir ki, eğer kadınlar, eğitimler aracılığı ile güçlendirilir ve diğer deneyimli kadınlar tarafından cesaretlendirilirse, kolektif bir çalışmaya çok daha kolay katılmaktadırlar. Bu girişim sayesinde, Türkiye'deki kırsal kadınlar, sosyal ve ekonomik marjinalizasyondan kurtulacaklardır. Yunanistan tarafındaki kadınlar, Türk kırsal kadının güçlendirilmesine, dostluk ve deneyimlerini akıtarak katkıda bulunmaktan mutluluk duyacaklarını bildirmişlerdir. Bu aynı zamanda kendi ekonomik kalkınmalarına da yarar sağlayacaktır çünkü bir süre sonra, bir bölümü Türkiye'deki köyde, bir bölümü Yunanistan'daki köyde olmak üzere birlikte çalışmalarla paket turlar pazarlanabilecektir.

Yunanistan'da bu amaç için seçilmiş olan köy, Midilli Adası'ndaki Petra Köyüdür. Bu köyde kurulu kooperatif 1983'ten beri çok başarılı bir şekilde çalışmaktadır. Kooperatifin 30 üyesi, 60 odası, bir restoranı ve bir de dükkanı vardır. Kooperatifteki kadınlar Türkiye'deki kırsal kadınlar ile işbirliği yapmaya ve bir çalışma ağı oluşturmaya isteklidirler. Yunanistan kadınları arasında kooperatifçilik o kadar başarılı olmuştur ki, şu anda 160'tan fazla turizm, tarım ve küçük ölçekli işletme alanları olarak kadın kooperatifleri mevcuttur.

Türkiye'deki pilot köy, İzmir Karaburun Yarımadası'ndaki Sarpıncık, Parlak ile Küçükbahçe olarak belirlendi. Bu köylerin seçilmelerinde kullanılan kriterler şunlardır:

- Ege geleneklerini ve folklorünü korumuş köyler
- Midilli/Ayvalık'tan ulaşımın kolay sağlanabileceği köyler
- Bir kadın kooperatifi için yeterli alt yapıya sahip ve istekli köylü kadınlar
- Yerel ürün ve aktivitelere sahip köyler
- Turistlere sunabilecekleri değerlere sahip olan köyler

Pilot köylerde belirlenmiş 15 kadına verilmekte olan eğitimler:

- Toplumsal cinsiyet farkındalığı ve güçlendirme eğitimi
- Kadınlar arası dayanışma

JET LAG

NEREDESİN BE KOMŞU?...?

BEN Mİ, BİLHEM Kİ,
NE BULUTLARIN ÜSTÜNDE
NE DİĞİNDE ORYANUSUN,
NE ŞEHRİN GÖBEGİNDE,
YOLUN KENARINDA DA DEĞİLİM,
EVİN, YATAGIN İÇİNDE Mİ

YOOOOO.....

HIÇ

HIÇ

HIÇ BİR YERDE DEĞİLİM..

YAŞAMIN UCUNDA DA...

BOŞLUĞUNDA EŞİĞİNDE

BELKİM DE,

OLUMUN..... ??

Ahşap pencerenin kepengini açtım...

Ve önce ılık süzüldü içeri

arasından da ...

kokusuyla ben...

Soğuk, sıcak, renkli, gri, sesli ve sessizlikleriyle
yolculuklara düştüm...

Hasan ile Toronto'da...

Toronto'ya oğlumu ziyarete gittiğimde, Kanada'da Çin resim sanatı eğitimi alma fırsatım oldu. Geleneksel Çin sanatını, Doğu ile Batı arasındaki farkı bu eğitim sırasında gördüm. Çin geleneksel sanatında, kullandıkları malzemeye, kâğıda, fırçaya, mürekkebe gösterdikleri özene ve saygıya hayran kaldım. Çin resmi, Japon resminden de çok farklı. Japon resmi Batı gibi insan odaklı; Çin resminde ise insan, doğanın bir parçası ve doğanın içinde ne oranda ise resme de o oranda yerleştiriliyor.

Kanada'da karşılaştım dünyaca ünlü, Hint kökenli matematik profesörü Narain Gupta ile. Kanada'nın o dondurucu soğuşunda, evinin bodrum katında karşılamıştı bizi. Kitaplar ve kâğıtlar dolusu bir oda. Prof. Gupta, bilgisayarın başına oturmuş, benim hiç bilmediğim bir dünyada yaşıyordu. Sayıların ve rakamların dünyasında.

Üstelik de rahatsızdı, tekerlekli sandalyeyle hareket edebiliyordu ve bu duruma hiç aldırış etmeden, dünyada çözülmemiş yedi problemden birini çözmeye adanmış kendini. Matematik de herhâlde sanat gibi kaosu anlamaya, düzeni bulmaya çalışmaktı. *"Hiç bilmeyen bir insan matematik öğrenebilir mi?"* diye sorduğumda bana; *"Kuşlar göç ederken, sürüde kaybolan bir tek kuşu hemen fark eder ve geri dönerler. Nicelik olarak sayıları bildiğini gösterir bu kuşların, ama nitelik olarak değil tabii."* Evrenin sırrının da matematik ile çözüleceğini anlatmaya kalktığında o kadar matematikten sıkılmış olmalıyım ki, *"Ne işimiz var burada? Sizinle Hindistan'a gidelim"* diye takılmıştım. Benim bu şaka mahiyetindeki teklifimi ciddiye almış olacak ki, iki yıl sonra Hindistan'a davet etti. Velhasıl 2004 yılında Hindistan yolu gözüksü bana.

Prof. Narain Gupta

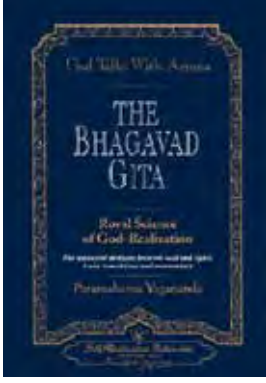
Şaşırtıcı, şu Hintliler çok şaşırtıcı ve de garip insanlar. Ülkeleri de öyle. Ne kadar da efsunlu bir diyarmış şu Hindistan. Haritada baktığımızda bile o görkemi hissediyorsunuz.

Gitmeden önce, Hindistan ve Hinduizm hakkında çıkan kitapları okumaya başladım. Altmış sekiz kuşağının sanatçıları özellikle de cazcılar akın akın Hindistan'a taşınmışlardı. Hint sanatının Batı sanatını nasıl etkilediğini biliyordum az çok. Bir de Gandi'ye hayrandım. Onun sadeliğine, bilgeliğine...

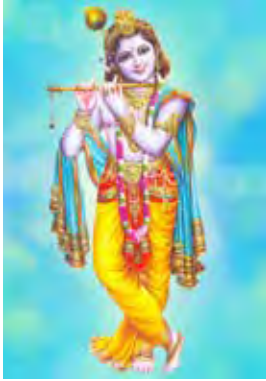
Nedense hep Batı'ya gitmeye özendirilmiş, buna alışmışız. O yüzden uçakta Doğu'ya giderken de hep tersine gidiyormuşuz gibi geldi bana. Havaalanına inince ilk kekremsi bir koku karşıladı beni. Nereye gitsem daha bir süre peşimden gelecekti.

Çiçekler ve bir tabelayla karşılaşp Profesör Gupta'nın kayınbiraderi olan bir devlet bakanının evine götürülmem ikinci bir şaşkınlıktı. Geceydi...

Sabah uyanınca ilk işim bahçeye çıkmak oldu. O ne kırmızı toprak, o ne yüksek ağaçlar. Hiç görmediğim, bilmediğim bitkiler. Yeşil, mavi, turuncu renkli papağanlar, tavus kuşları... Devasa bir ağacın altında falik bir taş dikkatimi çekti. Gülün taç yapraklarının serpiştirildiği bir tabak ve küçük bir heykelciğin etrafına dikilmiş

"Bhagavad Gita"
Hinduların kutsal kitabı

Hint inancına göre
Krishna, Tanrının
bedenleşmesi...

yanan mumları görünce buranın bir açık hava mabedi olduğunu tahmin ettim. Bütün Hindistan yolculuğum hemen her ağacın altında, her sokakta ve her evde, hatta otomobilin içinde bile bu mabetlerle karşılaşacaktım. "Çok basit bir din bu Hinduizm" diye düşünürken, ne de karmaşık, girift olduğunu seyahatim ilerledikçe kavrayacaktım.

Evin duvarlarında Hindu tanrılarının suretleri asılı idi. Kendi gurularının resimleri donatılmıştı. Yatağın başucunda lacivert renkli, oldukça kalın bir kitap duruyordu. Merakımı yenemedim baktım, "BHAGAVAD GİTA" olduğunu gördüm. Hinduların kutsal kitabı. Sonradan bana hediye ettiler. İşin garibi bu kitap, Can'ın kütüphanesinde vardı.

700 beyitten oluşan "Bhagavad Gita"nın yazarı belli değil. Tanrısal şarkı ve Hindu düşüncesinin aynası da diyebiliriz bu kutsal kitaba. Burada gerçekte Vishu'nun, bedenleşmesi olan Krishna, yani tanrının dünyada insan olarak bedenleşmesi, Arcuna'nın öğreticiliğini yapmaktadır. Ona, "Yoga" felsefesini ve inancını açıklar. Kökleri, dört bin yıl öncesine dayanan ilahilerden doğmuş. Hindu dininin inançları ve fikirleri yalnız tarih bakımından dünyanın en eski tinsel inançları olmakla kalmamış, daha sonraki bütün dinlerin de kaynağı olmuştur.

Çok yanlışmış sayılmam, nazari olarak Hindu dini dinlerin en basitidir. Tanrının öncülüğünü yapmış bir peygamber yok bu dinde. Bu nedenle, her sokakta bir tapınak vardır ve her arabada tanrılarını simgeleyen mini bir heykel.

Hindistan'ın Kutsal Kitabı olan "Veda"larda şöyle denilmektedir: "Gerçek tekdir, onu anlatmak için pek çok isim kullanılır." Böylece, çokluk ve birlik, hayvan biçimlerinde tanrıları temsil etmişler, bin gözü olan Indra, dört kollu Brahma, on altı kolu olan Ganesha gibi.

"Kutsal maymunların arasından Keşmir'in Jammu Şehrine..."

Keşmir'in Jammu şehrine gece olurken geldim. Dar sokaklardan geçtik ve beni yemekten sonra bir odaya yerleştirdiler. Yine büyük bir yatak ve yemek masası olan bir oturma odası. Anlayamadığım bir düzen vardı bu odada da. Işıktan ve ısıtmadan çok tasarruf ediyorlar diye düşündüm. Gezdiğim hiçbir yerde bir sobaya rastlamadım. Üstelik incecik giyiniyorlardı.

Sabah olmamıştı daha, dışarıda bir gürültü duydum. Sanki bir kavgaydı. Ama insan sesine de benzemiyordu. Gün ağarınca pencereyi açtım ve demir parmaklıkların arkasında bir maymunla burun buruna geldim. Başını kaşıyarak bana öyle bir baktı ki, pencereyi kapatmak zorunda kaldım. Damlardan, pencerelerden, elektrik direklerinden yollara fırlayan maymunları görünce şaşmamak elde değil. Bütün gece sokağa atılan çöpleri temizleyen maymunlar kutsal sayıldığından kendilerine ait bir mabede bile sahipler Hindistan'da.

Ortalıkta dolaşan sadece maymunlar değildi. İnekler, yılanlar da özgürdü. Yolum ortasında inek duruyor mesela, hiç kimse onu kenara dahi çekmiyordu. Dayanamadım, sordum neden bu inek bu kadar kutsal diye.

"Kağrı ve arabayı çeken onlar, çoğumuza süt veren onlar, tezek veren yine onlar, ona nasıl saygı duymayız?" diye bir soruyla yanıtladılar. Bir inek öldüren insan, o ineğin derisindeki kıl sayısının cehennemde kalacakmış. Bir başkası *"İnek bir şiiirdir, Hindistan'ın milyonlarca insanının anasıdır"* dedi. Şaşmamak elde değildi...

Hindistan'da gittim her evin ferdi bir şey mırıldanıyordu. Sürekli ilahi okuyorlar, bir ritimle de sallanıyorlardı. Sanırım adamakıllı dindar bir bölgede bulunuyordum. Belki de bütün Hindistan böyle...

Dindar olmasına dindarlardı ama, servet ve dünya nimetlerinin verdiği zevk Hindulara yasak edilmemişti. Dünya nimetlerinden el çekmek de Hintlileri çok cezbetmiş olsa gerek, çocuk yaşında, sadu yani vazgeçen, evini terk eden çocuk sayısı pek fazla imiş.

Hazır buraya gelmişken bir mabede gitmeden dönmek olmaz. Gittiğim Pir-ko mabedi küçük bir mabetti. Şiva'nın mabediymiş. Yine bir ağacın altında ve yüksekçe bir tepenin eteğindeydi. Yamamana nehrinin kıyısındaki doğal bir mağara aslında. Mabede yaklaşıncaya ayakkabılarımı çıkarttılar. Yalın ayak toprak üstünde yürüdükten sonra bir havuzda ayaklarımı yıkadım. Merdivenlerden yukarı çıkmaya başladık. Çiçekler, tütsüler, mumlar ve yiyecekler taşındı, ilahi resim önüne konuldu, ilahiler okundu, pirinç taneleri ikram edildi.

Şiva yarı erkek, yarı kadındır. Beyaz yüzlü, dört kollu, yakışıklı bir erkek olduğu söylene bile, androjen bir şekilde, alnının ortasında üçüncü bir gözle gösterilmektedir. Şiva, elinde her bir ucu yaratıcı, yok edici ve koruyucu nitelikleri simgeleyen üç uçlu bir mızrak tutar. Doğanın, fırtına, şimşek veya yangın gibi, yıkıcı doğal afetlerden koruyucu, kişiselleştirilmiş bir tanrıdır. Dağlarda yaşar ve dağların koruyucusu olduğuna inanılır.

Şiva'nın yanında falık bir taş vardı. İnançlarına göre bu, ritüelde, ruhunu bu resim veya heykel, bu falık taş geri alır, esas yaşadığı o yeri kalbine yerleştirir. Ben de Şiva'yı tablolarıma yerleştirdim...

"Kast sisteminin katmanlarından Nirvana'ya..."

Eskiden bildiğim bir şey vardı Hindistan hakkında; o da insanların eşit olarak dünyaya gelmediği. Sert bir kast düzeni var Hindistan'da. Brahmalar ki, bunlar din adamları, koruyucular, savaşçılardan ve en alttakilerden oluşan dört sınıf.

Hintliler kastların ilk insan olarak kabul ettikleri MANU'dan türediğine inanırlar. Manu'nun başından Brahmalar; kollarından, savaşçılar; kalçalarından işçiler ve zanaatkârlar dünyaya gelmiştir. Manu'nun ayaklarından AŞAĞI TABAKA'nın türediği kabul edilir. Tabii kısa bir seyahat süresinde kimin hangi tabakadan olduğunu pek öğrenemedim ama davet edildiğim evlerde mutfaktan dışarı çıkmayan ve hiç konuşmayan insanlara rastladım.

Geleneksel bir aile düzeni vardı erkek tarafının yaşadığı bu evlerde. Büyük ağabey alt katta, üst katlarda da diğer kardeşlerin haneleri yerleştirilmişti. Büyük ağabeydeydi otorite, her şey ona danışılıyordu. Gelinler arasında da sürdürülüyordu bu hiyerarşi. Gelinler görücü usulü ile evlendiriliyorlardı. Bir de yıldızlara bakılıyormuş; bu çok önemli evlilikler için. Pek tabiidir ki, üst tabakaya aitseniz alt tabakadan bir gelin almanız mümkün değil.

Her akşam yatmadan önce kaynanalarına masaj yapması gerekiyor-muş. Tabii ki, kaynanalar iyi uyusun diye!

Bu, kast meselesi kafama iyice takılmıştı. Eğer, aşağı tabakadan bir insan çok iyi, çok zeki, çok cesursa, onun yukarı tabakaya tanınan haklardan yararlanma imtiyazı olup olmadığını sordum. Yokmuş. O hâlde, çok iyi, çok akıllı olmanın bir faydası da yoktu. "Var!" dediler. Eğer bu hayatta daha iyi olursan, öteki hayatta mükafatını görecekmisin.

"Hepimiz biliyoruz ki, yaşayan her canlının bir ruhu vardır ve ruh hiç ölmez" dedi Profesör Gupta.

- Ya insan ölünce ruhuna ne olur?

- Bir insan öldüğünde, ruhu çıkar ve yeni doğan bir bebeğin bedene girer. Eğer iyi bir insan olarak yaşarsa bu dünyada, o zaman, daha yüksek bir tabakanın insanı olarak doğar. Eğer kötü bir insan olarak yaşarsa, o zaman ruhu, aşağı bir tabakanın çocuğunun bedninde gelir yeniden dünyaya. Hasta veya sakat olabilir mesela. Hatta çok kötü bir insan, "Fil" olarak da gelebilir dünyaya.

Gittikçe daha da kötülük yaparsa, köpek ve kötülüğü devam ederse sivrisinek olarak dünyaya geleceğine inanılır.

-Ya en yüksek tabakadan insanlar iyilik yaparlarsa?

-O zaman bir daha dünyaya gelmez, hayat çemberi sona ermiş olur. Buna "Nirvana'ya erdi," denir. Dünya ruhuna ermekte, en büyük mutluluk budur.

Ben de Nirvana'ya ermek için gitmiştim zaten Hindistan'a...

NARAIN GUPTA için birkaç satır...

İkimiz de çok uzaklardan gelmiştik karşılaştığımızda. Ülkelerimiz birbirine yakındı ama. Burası çok uzaktı memleketlerimize.

Hava çok soğuk...

Kar diz boyu...

Şimşek çakan gözleriyle, hayatın temelini, matematiği, nicelik ve niteliği doğayla anlattı.

Hatırlamaz mıyım, Kınalı Ada'da göç eden kuşların, adanın etrafında tavaf ettiklerini?

Niceliği biliriz ama Mr. Gupta, sen bana insan olarak niteliğin ne olduğunu Hindistan gezisinde öğrettin.

Şimdiyse sen Mr. Gupta, yukarılarda bir yerlerde insanlığın niteliğini ve niteliksizliğini kümeleştiriyorsun.

Seni çok sevdim Mr. Narayan Gupta...

"Zurna sesi ve Ebabil kuşlarıyla Afrika'ya göçmüşüm... Fas'a."

Başlangıçta, bazılarının Labarba, sinemacı dilinde kırk gürültü dediği alacakaranlığın içinde, birtakım sesler duyuluyordu. Sanki pazar yerini andıran sesler... Bir zurna sesi var arada. Düğün desem değil, çünkü düğünde kimse "Şerbeet... Şerbeet..." diye bağırılmaz. Bir görüntü arıyorum anlamak için. Ses var, görüntü yok...

Kafamı şöyle bir yumrukluyorum. Hemen gözlerimin önünden bir alt yazı geçiyor. *"Teknik bir arıza nedeniyle, görüntüde kesiklikler oluşmaktadır. Lütfen alıcılarınızın ayarıyla oynamayın!"* Pekâlâ...

Hemen görüntüler geliyor arkadan. Aslında bunlara görüntü demek doğru olmaz. Bunlar olsa olsa "görünmeyenti" olabilir. Çünkü, tanıdık gelen kareler, hızlı uçan, karanlık, gölgeli ve aydınlık bazı şeyler. Neden tanıdık olduklarını söyleyemem. Tanıdık idi bu saydıklarım. Tanımasaydım, "tanımadık" derdim. İşin garibi, bildik, tanıdık bir diyarda da değildim. Ben neredeydim? Neydi bu zurna? Ben bunları nereden tanıyorum?

Bu kuşlar "Ebabil Kuşları" idi.

Hangi kuşlar? Ne kuşu? Kuş da nereden çıktı şimdi?

Sabahın ilk ve akşamın son ışıklarında toplanıp, cem olan bu kuşlar, benim memleketimde de vardı. Bunlar, benim memleketimin de mümtaz yaratıkları, saygıdeğer Ebabil kuşları idi. Kışları geçirmek için Afrika'ya göç eden, yazları, yavrulamak için Anadolu'ya dönen Ebabil kuşları...

Ebabil kuşunun eti yenmez.

Bizim bazı kuşlarımız, kışları İsviçre'ye dağda kayak yapmaya, yazları da Bodrum'a su kayağı yapmaya göçer. O mümtaz saygıdeğer kuşlarımızı da anmadan geçemem. Bu kuşların bazılarının eti gerçekten çok lezzetli olur.

Efendim, Ebabil kuşları, her işlerini, "Şıpın işi" havada bitirirlermiş. Avlanma, beslenme hatta, görenlerin yalancısıyım, uçarken uyurlarmış bile...

Ben, buralara Ebabil'ler daha Anadolu'ya geçmeden gelmişim... Buralar FAS. CASABLANCA'dayım.

Casablanca denince, aklıma ilk gelen, Humphrey Bogart ve Ingrid Bergman'ın o efsanevi filmidir. Dünyada, benim bildiğim kadarıyla, bir şehirle böylesine bütünleşmiş başka bir film yok. .

Annem, beni çocukken götürmüştü bu filme. Daha aşkın meşkin ne olduğunu bilmememe rağmen hayran kalmıştım. Ben de, kendi kızlarımı götürdüm bu filme, onlar da sevmiştii. TV'de torunumla da izledim aynı filmi, o da pür dikkat, sonuna kadar seyretti. Demek ki, dört nesil severek izledik Casablanca'yı.

Sadece oyuncuların başarısı değil, konuyu da çok iyi yakalamışlardı. Hem Doğu'nun, hem Batı'nın teline basıyordu. Aslında birbirini çok seven ama kavuşamayan iki gencin hikâyesi; Leyla Mecnun hikâyesinin bir çeşit batı versiyonuydu.

İşte böyle düşünerek, dolaştım Casablanca'nın yollarında. Birden Rick's Cafe'nin karşısında buldum kendimi, daldım içeri. Sam'in

meşhur piyanosu her zamanki yerinde duruyordu. Herkes gitmiş, Cafe bomboştı. Öyle, büyük bir mekân da değil. Bir de baktım, Humphrey üst kattan aşağı iniyor, yıkılmış, bitkin... *"Ne oldu böyle sana Humphrey?"* diye düşünüyorum. Yönetmenden azar işitmek istemedim, çünkü zaten satır satır biliyordum filmi. Usulca oturuyorum.

Humphrey, Sam'e sesleniyor: "Play it again Sam, play it again!" Sam'de hâl kalmamış, ama patronun acısını dindirmek için çalışıyor da, çalışıyor... Sonra makam değiştiriyor, Şataraban makamına dönüyor melodi ve Sam, tarihi gerçekliği, senaryoya tercih ediyor. Kuzey Afrika'da olduğunu hatırlıyor orta yerde. Humphrey, neredeyse kendinden geçmiş. Benim de ondan aşağı kalır yanı yok zaten. Kadeh tokuşturuyor, birlikte "BİR FASIL DA FAS'tan..." diyoruz.

Birden, kapıdan, pencereden, bacadan, buradan gelmiş geçmiş herkes Cafe'yi dolduruyor. Jimi Hendrix gitarıyla, Milles Davis elinde trompet, Kate Jarret Sam'in piyanosunda. Churchill, Marlene Dietrich, Madonna, Maradona, Marijuana, Urfalı Babo, Crocodile Dundee bir araya gelip, "Jam Session" yapmaya başlıyorlar. Müzik âdeta, çölü aşır Atlas Dağları'ndan geri dönüyor.

Can da uğruyor bir ara, içerdekilere şamatadan sesini duyuramayınca, Fas kınasıyla şunları yazıyor duvara:

İSTİRAHAT-İ KALP

Afrika'da bir kıta yazsaydım

Hiç durmaz ölürdüm.

Sessizlik...

O Cafe'den geçerseniz, duvarda bu şiiri bulursunuz.

Kırk yıldır ipin ucunu kaçırmadım
Öğleden önce

dönüp

dönüp doledim ki...

Gerçeğe baktığım da...

NE İŞİM NE KALIM

NE DE KENDİM...

Gökyüzü

Ahşap pencerenin kepengini açtum...

Ve önce ılık süzüldü içeri

arasından da ...

badem çiçekleri kokusuyla ben...

Dönmüşüm tekrar Datça'ya.

Dulavrat damında,

doğanın bir parçası olmaya...

Datça'da çocuklarım Hasan, Güzel ve Su ile beraber

Genellikle kış ayları, uzun zaman ayrılırsam Datça'dan, döndüğümde, ben yokken Datça'nın bütün inadıyla öylece kaldığını, hiç değişmediğini fark ederim. Sakin, sessiz ve hâlâ yağmurlu.

Badem ağaçları baharlarını patlatmış, dağlar bembeyaz bir tülün arkasına saklanmış. Dünyanın hiçbir yerinde bahar buradaki kadar duru ve etkileyici olamaz. Bahar aylarında, yani yenibaharda, dış dünya ile ruh halimin ne kadar sıkı bir bağ içinde olduğunu fark ederim her seferinde. Güneş bir an yüzünü gösterince neşelenir, yağmur yağınca, neşemin kaçtığını, kasvetlendiğimi hissederim.

Ve kışı Datça'da geçirdiğim zamanlarda, eve kapandığımda nasıl daraldığımı anımsarım hemen. Aklıma hep Pascal'ın şu cümlesi gelir: *"İnsanın mutsuzluğunun tek nedeni, odasında sessizce oturmasını becerememesidir."*

Bu sözü edilen beceri de öyle kolay kolay edinilen bir beceri değil. Bu yaşama biçimini hayatlarına geçirmiş olan Datçalı kadınlara imreniyorum. Kendine yeten, yaşamlarını tek başlarına sürdürebilen kadınlara...

Örnekleri çok fazla burada. Komşum Fatma Hanım, Betçe Nene mesela.

Ben yaşadığımız evlerimizin canlı olduğuna inanırım. Onların da ruhu var gibi gelir bana. Uzun zaman evden ayrılınca terk edilmiş sevgililer gibi bize küsüyorlar. Eviniz de sevgiliniz gibi, *"Neden beni terk ettin?"* diyerek öfkeleniyor. Hele benim gibi yalnız yaşayınca bunu çok daha iyi fark ediyorsunuz.

Ben, cansız varlıkların da anlamlarla yoğrulmuş bir ruhları olduğunu hiss ediyorum. Hindular bütün evrenin canlı olduğunu düşünür. Bu, harika bir şey, en azından kendimizi terbiye etmemizi gerektiriyor.

Uzun zaman onu terk ettiğim için bana darılmış olan evime uzaktan şöyle bir bakıyorum. Öfkesinden kapkara kesilmiş oluyor yüzü genellikle. Pencereler donuk donuk bakıyor, gözünün ferisi sönmüş gibi.

"Eyvah!" diyorum "Çok kızmış bana, acaba beni nasıl karşılayacak?" Evin kapısına gelince, terk ettiğimiz sevgiliyle karşılaşmış gibi irkiliyorum, elim tir tir titriyor. Bir türlü kapının anahtarını bulamıyorum...

Elim ayağım dolanıyor, anahtarı çeviriyorum. Bu defa evimin kapısı öfkeden şişmiş gibi geliyor bana, açılmıyor bir türlü... Ancak omuz vurarak açabiliyorum kapıyı. Sanki benimle pek barışmak istemiyor, sevgilisine direnen bir aşık gibi. Kapıyı açınca, bütün kışın yağmurdan ve soğuktan üşümüş evimin havası soğuk bir şamar gibi yüzüme çarpıyor. Aramızı yumuşatayım diye dışarıdaki havanın içeri girmesi için bütün evin kapılarını ve pencerelerini açıyorum önce.

Evimle aramdaki soğuk havayı gidermek zaman alıyor ama çok hoş oluyor. Ardından elektriği ve suyu kontrol ediyorum. Oh be! Demek evim bana o kadar da kızmamış diye seviniyorum. Musluğun borularından gelen öfkeli homurtular, son nazlanmalar gibi çamurlu suya dönüşüyor, sonra berraklaşıyor sakinleşiyor nihayet...

Sıra duvarlara ve dama geliyor, bu kış o anaforsuz rüzgârlar ve yağmurlar benimkini pek etkilememiş. Evimde akan, kokan, sarkan bir şey yok, Allah'a şükür. Teneke sobamı ağızına kadar doldurup kibriti çakıyorum. Gürül gürül bacam da çekiyor.

Çaydanlığını koyup demliyorum çayı. Evim de, içim de ısınıyor. Keşke biz de kaplumbağalar gibi evimizi sırtımızda taşısak.

Radyoyu açmasam olmaz. Şenlik var sansın konu komşu. Evimdeyim, ayaktayım, hayattayım, oh be! Ah bir de telefonum çalsa, en iyisi Can çıka gelse...

Basit ve Sade

Ne arıyorum ben hayatta?

Erişilmeyecek nişangahlar mı? Yoo!

Hem benim ulaşacağım, hem de onların konacağı tuzaklar

Kuşlar... O kadar...

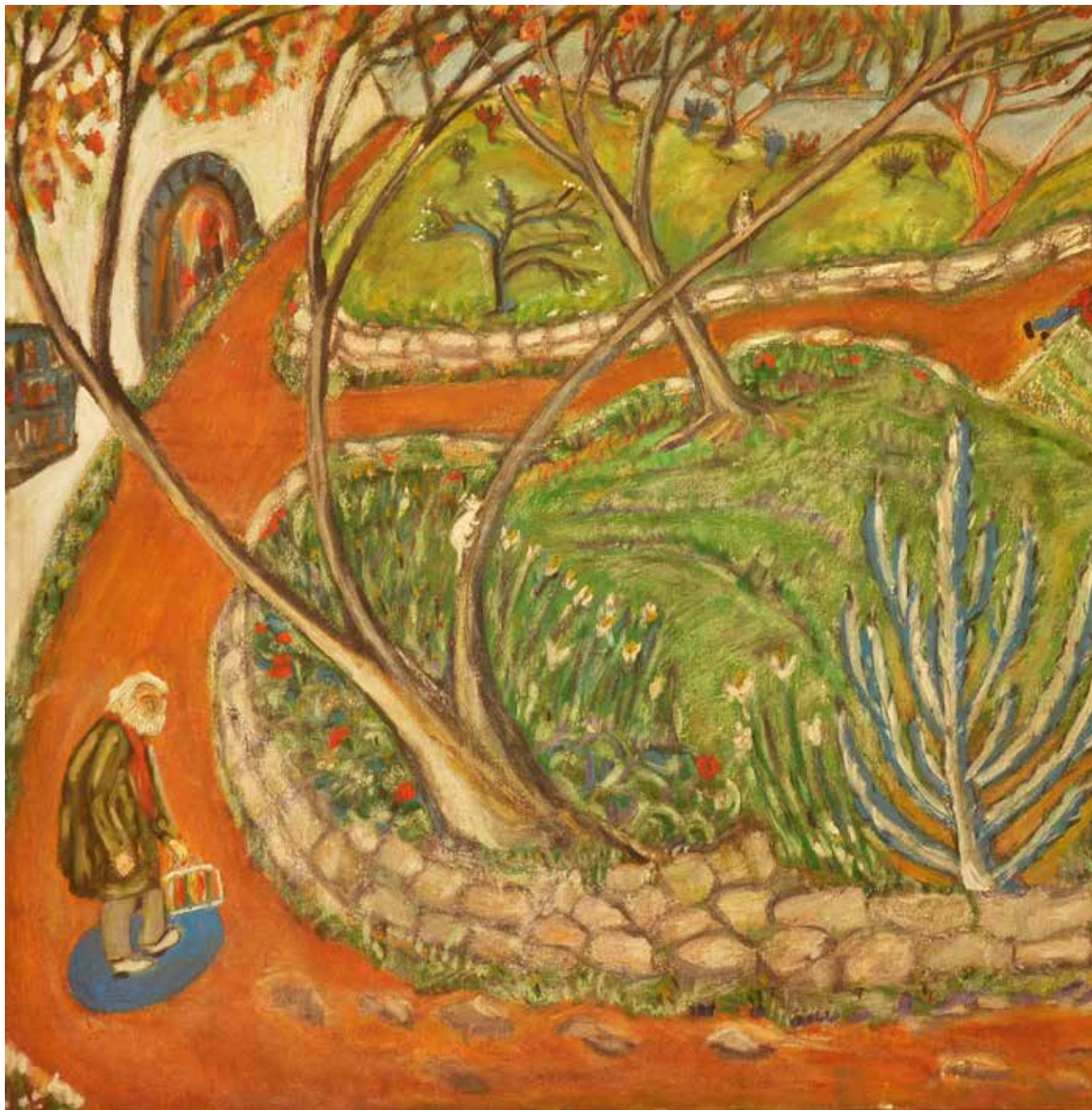
Yaşlı kadınlar çoğunlukla pencere kenarında otururlar ve kuşlara ekmek kırıntısı bırakırlar. Kuşlar bu kırıntıları tırtıklarken çoğunlukla camdaki kadına bakarlar. Yaşlı kadın da ürkektir kuşlar gibi, gitti gidecek yine kuşlar gibi...

Kuşlarla konuşurum bazı bazı, derdimi anlatırım. Yaşamının ne kadar güzel olduğunu, bir adamı sevdiğimi, şimdi sadece sık sık onun mezarını ziyaret ettiğimi anlatırım. Şimdi tek başıma yaşadığımı, tek başına yaşamının zor olduğu kadar da, son zamanlarda bunun keyfine vardığımı, kuşların da benim gibi çok keyifli vakit geçirdiğini düşünürüm. Hayal bu ya, kuşlar da sorarlar: "Hayatta yapmak istediğin başka bir şey var mı?" diye.

İçimden şöyle geçiririm: *"Birkaç bahar daha geçirsem iyi olur"* ve düşünmeye devam ederim: *"Kuşlar ne zamanı bilirler bizler gibi, ne de yerleşmeyi; yıllar, aylar onlar için anlamsızdır, hatta ölümü bile bilmezler. Kuşlar, sadece uçmayı ve belki de sadece o anda yaşamının önemini bilirler. Özgürlük simgesi olmalarının nedeni, uçmaları değil, gönüllerince yaşamayı bilmeleridir belki de..."*

Bu yaşta ben de öyle bir dönemdeyim ki şimdi, özgürlüğün doruğundayım; ne ayı biliyorum ne de yılı, artık onların önemsiz olduğunun farkındayım.

Yine bunları düşündüğüm bir gün suyun öte yanının kokusunu taşıyan bir Rum kadın girdi bizim sokağa. Bir asır önce dedesinin terk etmek zorunda kaldığı evi bulmaktı niyeti. Geldi geldi, benim dulavrat damının kapısını çaldı. Hoş geldin dedim, buyur ettim içeri. Girer girmez başladık koyu bir sohbeta, ikimize de yabancı bir dille. Kırk yıllık dost gibiydik. O kapıyı açtığımda *"Kalimera"* diyerek başlatmıştı sohbeti, kökleri bir asır önce Yugoslavya Plevnie yanı Taşlıca'yı terk etmek zorunda olan ben ise babaannemden öğrendiğim en önemli cümleyle uğurladım onu; *"Yanisam Kriva"*, *"Ben suçlu değilim"*. O giderken yine radyonun sesi geliyordu kulağımıza. Tesadüf bu ya! Can, çıkageldi kendi sesiyle...

Bir İrlanda Türküsü

Daha kaç köyden sürülsün insan
 adam oluncaya dek?
 daha kaç derya dolaşsın martı
 bulsam diye bir tünek?
 daha kaç toptan atılsın gülle
 harp toptan kalkıncaya dek?
 cevabı, dostum, rüzgârda bunun,
 cevabı esen rüzgârda.
 daha kaç yıl kök salsın ağaç
 bahar açıncaya dek?
 daha kaç yıl kök söksün bu halk
 yerin bulsun diye hak?
 daha kaç aydın ışığı görüp
 görmezlikten gelecek?
 cevabı, dostum, rüzgârda bunun,
 cevabı esen rüzgârda.
 daha kaç can canından geçecek
 cana yetinceye dek?
 daha kaç el boş açılsın göğe
 göğhermedikçe yürek?
 daha kaç teller kopsun sazlardan
 bu ses duyuluncaya dek?
 cevabı, dostum, rüzgârda bunun,
 cevabı esen rüzgârda.

Can da Datça'ya taşınırken sadece Shakespeare'in kitapları ile Süleyman Çelebi'nin "Mevlud"unu getirdi beraberinde. En iyi şiir di-yordu Mevlud için.

Şimdi kütüphanede olan kitapların hepsi o zamanlar Kuzgun-cuk'taydı. Can öldükten sonra ailece, kütüphanenin de Datça'ya taşınması yönünde karar aldık. Can Yücel Kütüphanesi'nin oluş-masında Oktay Ekinci'nin çok katkısı olmuştur. Otuz metrekaRELİK kütüphane alanını kullanabilmek için bazı makamlardan izin almak gerekiyordu. Bunlarla daha çok o zaman Mimarlar Odası Başkanı olan Oktay ilgilendi sağolsun.

Kütüphanede Can'a ait pek çok yazı, belge, mektup ve resim var. Aslında bir çeşit arşiv. Mesela, çok ilginçtir; Tuncel Kurtiz (*canımın içi*), Şeyh Bedrettin'i oynarken ki maskını getirdi, Can'a verdi. Şairin elinin değdiği, Can'ın okuduğu kitapları, el yazılarıyla, mektupları-nı, Adana cezaevinde kaldığı sırada kullandığı daktiloyu da burada sakladık. Tabi okuduklarının hepsi kütüphanedekilerden ibaret de-ğil. Çok ziyaretçisi oluyor kütüphanenin. Fakat ben daha çok genç-lere açıyorum. Datça'daki okullardan tutun da, Robert Koleji'ne, Aziz Nesin Vakfı'ndan, üniversitelerin lisans ve doktora programla-rında eğitim gören öğrencilere kadar yüzlerce genç çalışıyor kapımı. Onlara gönül rahatlığıyla açıyorum, birlikte şiirler okuyoruz.

Buranın turistik bir yer olmasını istemiyorum, çünkü Can dedi ki, *"Benim adımlı kâr haneye koymayın. Kâr edecek bir yer, bir dükkân gibi olmasın burası."*

Can'ın mezarına yapılan saldırıdan sonra kütüphaneyi çok ender açıyoruz. Beni çok etkileyen mezar saldırısı, mahkeme uzun sürme-sine rağmen faili meçhul kaldı. Sevgili Mehmet Aksoy tekrar yapma-ya soyunduğunda mezarı kendisine *"Ya tekrar kırarlarsa ne olacak?"* diye sordum. Cevabı, *"Yine yaparım, yine yaparım, yine yaparım,"* oldu. Bu tam bir insanlık örneği ve dayanışmanın göstergesi...

Can'dan sonra neden Datça?

Tutan neydi beni Datça'da?

Kandil Limonu

Beline takmış tepsiyi Fatmanım,
 Lokma getirdi bana...
 Ardından muhtarın susanlı çöreği, dağıttı bütün köye.
 Beratanımsa Kandil simitlerini sıcacık...
 Durup kaldım boşlukta...
 Ne verebilirdim ki onlara?..
 Bahçedeki yediveren limona takıldı gözüm
 Kandil kandil yere sarkan
 Ben de sen'cin
 dağıttım limonları
 Bütün köye....

Can Yücel'e

Düşünce içeri kertenkele bir şiir yazar sevdiğine
 Şimdi sarılma zamanı
 Sevdiklerine ve sevmediklerine
 Ki kendileri seveceklerindir
 Kurtulunca zincirlerinden bileklerim
 ve kurutulunca tüm bataklıklar
 özgür bir kelebek gibi döneceksin geri
 Korktuklarına inat renklerle
 bense kuyruğu ilk günden beri peşinde bir kertenkele
 göğüs gereceğim tüm renklere
 uçtuğun yolların hizası olacağım
 sarılacağım şimdi ve hep sevmek üzere
 şimdi sarıldığım gibi gözlerine
 kimse inanmasa da kertenkeleye
 yazdıkları bakır kalır biz ölümlülere...

Herkes
beni
ortalığı
süpürüyorum
sanıyor,
oysa
ben
şiir
yazıyorum...